

CULTURE AND HISTORY
– STUDENT RESEARCH PAPERS

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD 2

Redaktionen

INDLEDNING: KØN OG SEKSUALITET SOM NYTTIGE KATEGORIER FOR HISTORISK
ANALYSE 3

Peter Edelberg

THE PERSONAL IS NATIONAL: QUEERING THE NATION IN DENMARK AND IRELAND
9

Liam Barrowcliffe

DEBATTEN OM HOMOSEKSUELLE ÆGTESKABER: DEMOKRATISK SEJR ELLER
DELIBERATIV DERROUTE? 25

Jesper Berdiin Bracht

KØN, SEKSUALITET OG POLITIK I EUROVISION SONG CONTEST 2007 48

Maja Lehn & Izabella Garnett

FRA LBL TIL LGBT: INKLUSIONEN AF TRANSKØNNEDE I LANDSFORENINGEN FOR
BØSSER OG LESBISKE 62

Morten Grumstrup

OVARTACI MELLEM DRØM OG HISTORIE 85

Andreas Schmidt Eriksen

FORORD

Dette nummer af *Culture and History* er et temanummer om køn og seksualitet. Vi kommer vidt omkring fra homo-ægteskaber og Melodi Grand Prix over fædrelandsfortællinger til Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske og psykiatrisk hospital i Risskov. Alle artiklerne er skrevet af studerende ved Saxo-Instituttet, heriblandt tre der afleverede deres speciale i sommer, og nu har lavet en artikel-version af specialet. Vi er glade for med dette nummer at have bidrag fra etnologi, historie og AMIS-centret.

Under udarbejdelsen af dette nummer er to nye redaktører, Lea og Emil, trådt til, så redaktionen i alt udgør fire personer.

Artiklerne i *Culture and History* udkommer både i temanumre, blandede numre og som fortløbende enkeltudgivelser og redigeres af en fast redaktion i samarbejde med gæste- eller temareaktører, primært studerende, som i fællesskab tager stilling til indkomne forslag og sørger for mulig fagfællebedømmelse. Tidsskriftet, der almindeligvis publiceres online, udgiver som hovedregel artikler forfattet af studerende og ansatte ved Saxo-Instituttet, Københavns Universitet. Formålet er at give studerende fra instituttets forskellige fagligheder mulighed for at publicere artikler baseret på projekter, opgaver eller specialer og dermed dels formidle deres indsigter, dels prøve kræfter med forskningsartikelgenren.

God fornøjelse med læsningen!

Peter Edelberg, Niels Jul Nielsen, Lea Brinkgaard, Emil Skaarup
Saxo-instituttet

INDLEDNING

Køn og seksualitet som nyttige kategorier for historisk analyse

Af:
Peter Edelberg
Historie

I 1946 fik Danmark sin første kvindelige historieprofessor, men ikke dermed sin første kvindehistoriker. Faktisk var hun Danmarks første kvindelige professor i det hele taget. Hun havde skrevet doktordisputats i 1927 om klædehandlen i det tidligmoderne England, men blev kendt for sine studier i øresundstolden. Hendes navn var Astrid Friis (1893-1966), og ud over at indtage nye bastioner ved at være 'videnskabskvinde', som hun kaldte det, når hun blev presset, var hun altså også med til at udvide dansk historieskrivning i nye retninger ved at fokusere på økonomisk historie. Da hun blev udnævnt til professor, fik hun det uundgåelige spørgsmål fra aviserne om Danmark nu havde fået en kvindesags-professor. "Nej, slet ikke", svarede hun, "... hvad enten det gælder valg til Borgerrepræsentationen eller Rigsdagen eller som i mit tilfælde et Professorat, saa bør det være noget ganske naturligt, noget, der ikke staar Blæst om, og man skal heller ikke lade sig poussere frem af Kvindesagen."¹

"Kunne Astrid Friis ikke tjene som rollemodel, så var hun dog ved sin blotte tilstedeværelse et levende bevis på, at det var muligt for en kvinde at gøre akademisk topkarriere i et mandsdomineret fag." (Floto, u.å.), skrev Danmarks anden kvindelige historieprofessor, Inga Floto (f. 1937), i sin biografi over Friis. Floto blev udnævnt over 50 år efter Friis i 1999 – historiens mølle maler langsomt. Det var blandt den generation af kvinder, der studerede i 1970'erne, og gjorde karriere i 1980'erne og 90'erne, at kvindehistorie blev et akademisk felt her i landet. Forskere som Tinne

---

¹ "Ikke Pioner for Kvindesagen", *Social-Demokraten*, 27. jan. 1946. Udklip fra Astrid Friis' arkiv i Ordenskapitlet.

Wammen, Nanna Damsholt, Grethe Jacobsen, Birgitte Possing, Bente Rosenbeck og Karin Lützen skrev kvindehistorie og viste at feltet havde empirisk og teoretisk potentiale til at udvide historiefaget ud over dets daværende grænser.

Det forhold at hverken Friis eller Floto kastede sig over kvindehistorie, og at generationen efter gjorde, viser også det spegede forhold mellem repræsentation og fagligt fokus. Skulle man tages alvorligt, skulle man ikke fokusere på køn, men hvis man ikke gjorde det, gjorde ingen det.

Kvindehistorien var med til at introducere nye måder at skrive historie på. Antropologiske, litterære og etnografiske teorier blev trukket ind i historiefaget, og kvindehistorie, der siden blev til kønshistorie, var med til at forme den bølge af 'ny kulturhistorie' der blev en vigtig del af historiefaget fra 1990'erne. De historieteoretiske diskussioner, der stod om den nye kulturhistorie – postmodernismen, poststrukturalismen – blev også formet af diskussioner inden for kvindehistorie. Grethe Jacobsen udgav i 1984 artiklen "Kvindehistorie – Kvinders historie: En skitse i senmiddelalderlig ramme", hvor hun argumenterede for kvindehistorie som en selvstændig disciplin inden for historie. Kvindehistorie skulle afdække kvinders muligheder, roller og erfaringer gennem historien, snarere end fremhæve kvinder, der havde markeret sig ved at opføre sig som mænd, eller konkurrere med mænd på deres egen banehalvdel. Dronning Margrethe I er det typiske eksempel på den slags historie, Jacobsen advarer imod, da den skygger for historien om kvinder, som de var flest, og hvilke muligheder, de faktisk havde. Ifølge Jacobsen var halvdelen af verdenshistorien ikke skrevet, og der lå kvindehistorikerens opgave. Ikke bare i at overføre periodiseringer og begreber fra mandsverdenen – 'tilsæt kvinder og rør rundt', som det er blevet sagt - men ved at afdække kvindeverdenens regler, roller og mekanismer. Først dernæst kunne de to historier mødes og en universel historie skrives, der måtte blive en syntese af mandshistorie og kvindehistorie.

Kvindehistorie i Danmark var altså et sofistikeret og nøje udtænkt program, og ikke et udtryk for at nu skulle kvinder bare sættes ind som klistermærker i mændenes historiebog. Dog var vindene over humaniora allerede ved at vende, og i gang med at blæse faste forestillinger om køn omkuld.

Den amerikanske historie, Joan W. Scott, lancerede i 1986 en ny måde at tænke kønshistorie på i sin artikel "Gender – A Useful Category of Historical Analysis". Hun indledte artiklen med et citat fra Fowler's berømte guide til moderne engelsk sprogbrug fra 1940, hvor forfatteren raser over at visse personer tillader sig at bruge udtrykket 'gender' om mennesker. 'Gender' (altså kønsrolle eller socialt

køn) er alene et grammatisk udtryk, belærer han os; at bruge det om mennesker er enten en morsomhed eller en banal fejl (Scott 1986: 1053). Vi må altså forstå at mennesker kun har et 'sex' (altså biologisk køn). For Scott havde mennesker i høj grad begge dele, og det er interessant at hun gør os opmærksom på at vi ikke skal langt tilbage før sprogpolitiet forbød ethvert begreb, der kunne åbne op for denne problematik i historien. Og interessant at ekkoet af Fowler nu høres igen over USA og Europa.

Scott vender ikke bare verden på hovedet, sådan at vi nu kun er et socialt køn, og det biologiske er sekundært eller ligegyldigt. "We need a refusal of the fixed and permanent quality of the binary opposition, a genuine historicization and deconstruction of the terms of sexual difference" (Scott 1986: 1065.) Netop historiseringen af køn som kategori stod centralt i Scotts projekt, og dermed også hvad køn blev brugt til gennem historien. Dermed fik historieforskning og kulturstudier en central plads, som redskaber, der kunne bevæge os ud over en futil diskussion om køn 'findes' eller ej, og frem til hvordan det kommer til syne i historien, altså i vores virkelighed. Og dermed 'findes' køn, netop i betydningen at man kan lede efter det, og finde det.

"Gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes", skrev Scott, og gik uden om diskussionen om hvad der findes, og hen imod hvad vi kan finde, "and gender is a primary way of signifying relationships of power" (Scott 1986: 1067), fortsatte hun, og fik dermed kønshistorie til at handle om meget mere end køn. Snarere end alene at handle om hvordan køn har fungeret som social kategori, kom kønshistorie i Scotts aftapning til at handle om hvordan vi forhandler, symboliserer, forstår og diskuterer magt i menneskelige samfund. Ganske ofte har diskussioner om magt nemlig en eksplicit eller implicit kønsdimension – og omvendt. Dermed blev køn netop en kategori for historisk analyse, altså et perspektiv, en prisme, man kan anskue historie igennem, og vel at mærke en hvilken som helst historie, ikke kun historier om for eksempel kønsroller, husarbejde, krig eller børnefødsler.

Et fremragende eksempel på denne måde at praktisere kønshistorie på er den danske historiker Anette Warrings forskning i de såkaldte tyskerpiger (Warring 1994). (Selvfølgelig kunne hundrede andre eksempler nævnes.) Det er tydeligt at 'tyskerpiger' er en ekstremt kønnet kategori, og samtidig viser Warring os at hele diskussionen om, og behandlingen af, tyskerpiger også handlede om alt andet end deres køn og deres seksualitet, nemlig skammen over samarbejdspolitikken, og hvordan

man kunne fastholde Danmark som ærefuld nation ved at udråbe blandt andet disse unge kvinder til syndebukke.

Dermed kommer vi over i den anden del af overskriften på denne indledning, nemlig seksualitet, for indtil nu har vi bare talt om køn. På samme måde som kønshistorie, har seksualitetshistorie gennemgået en forandring fra alene at handle om hvordan for eksempel homoseksuelle er blevet behandlet, eller har handlet, gennem historien, til at beskæftige sig med hvordan forskellige forestillinger om seksualitet og seksuelle identiteter formes af og former samfundet, og alle de mennesker, der lever i det.

Da homoseksualitetens historie i Danmark blev introduceret som akademisk forskningsfelt med blandt andet Karin Lützens *Hvad hjertet begærer: Kvinders kærlighed til kvinder 1825 – 1985* (1986) og Wilhelm von Rosens *Månens Kulør: Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912* (1993) havde feltet allerede gennemgået den poststrukturalistiske transformation fra at betragte seksualiteter som transhistoriske kategorier til at blive analyseret som sociale konstruktioner.

I næste generation af forskning i homoseksualitetens historie kom feltet også til at handle om hvordan konstruktion af seksualiteter er et vedvarende fænomen, der ikke er afsluttet, og løbende har den funktion at disciplinere befolkningen, sådan som undertegnede argumenterede for i *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark 1945 – 1976* (2012). Og i Niels Nyegaards ph.d.-afhandling, *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed 1906-11* fra 2018 kom homoseksualitetens historie i endnu højere grad til at pege ud over sig selv, da Nyegaard brugte den til at vise hvordan borgerskab i Danmark var blevet formet som en heteroseksuel kategori – altså at politikere og presse havde brugt homoseksualitet som et redskab til at forhandle sammenhængen mellem heteroseksualitet, medborgerskab og magt. Både køn og seksualitet er altså kategorier, der egner sig til dels at sige noget om overste grupper i historieskrivningen, og dels til at vise hvordan de grupper, der har fået opmærksomheden i historieskrivningen har forhandlet og praktiseret magt, identitet og indflydelse, både direkte og indirekte. Man skal passe på med at glemme det første, for så falder man i den fælde at tænke at kun heteroseksuelle mænd, og fænomener, der kan fortælle os om heteroseksuelle mænd, er værd at beskæftige sig med, og kvinder og bøsser er kun interessante, når de fortæller om noget andet end sig selv.

I dette temanummer vil vi gerne både fortælle om oversete grupper i historieskrivningen, og fortælle om hvordan køn og seksualitet også handler om andet end sig selv.

Liam Barrowcliffe lægger ud og analyserer hvordan bøsser, biseksuelle og lesbiske (eller queers) i Danmark og Irland forholder sig til nationalstaten og dens fortællinger, og hvordan de forhandler med fortællinger, der historisk set har villet ekskludere dem fra den nationale fortælling. Jesper Berdiin Bracht tager temperaturen på det danske demokrati ved at diskutere hvordan debatten om homo-ægteskaber er et godt eksempel på om Danmark lever op til idealer om deliberativt demokrati, som de blandt andet er formuleret af Jürgen Habermas. Maja Lehn og Izabella Garnett analyserer og diskuterer hvordan Serbien brugte deres performance ved Eurovision Song Contest i 2007 til at vise deres 'europæiskhed' og modernitet ved at signalere homoseksualitet og respekt for minoriteter. Morten Grumstrup fortæller os om begyndelsen på nutidens diskussion om inklusion af transkønnede, nemlig da det daværende Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske valgte at inkludere transkønnede i deres organisation og formålsparagraf, og derved gav transkønnede en politisk platform, de ikke før havde haft. Andreas Schmidt Eriksen afslutter dette temanummer med et essay om kønnet som tung skæbne og som formbar plasticitet i sin meditation over den århusianske kunstner Louis Marcussen, bedre kendt som Overtaci, der levede det meste af sit liv på psykiatrisk hospital i Risskov.

Alt i alt fortæller disse artikler både om køn og seksualitet som konkret virkelighed, og som omskiftelig ham, om køn, som noget der findes, og noget vi finder, i historien, men som aldrig er endeligt fastlagt, men er i en proces af konstruktion, ikke mindst, men slet ikke kun, i relation til begreber som nationalstat, tilhørsforhold, demokrati, rettigheder, modernitet, politik, aktivisme - og vanvid.

Litteraturliste:

- Edelberg, Peter. *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi 1945-1976*. Kbh.: Djøfs Forlag, 2012.
- Jacobsen, Grethe. "Kvindehistorie, kvinders historie: En skitse i senmiddelalderlig ramme". *Fortid og Nutid*, bind 31 (1984): 1-19.
- Lützen, Karin. *Hvad hjertet begærer: Kvinders kærlighed til kvinder 1825-1985*. Kbh.: Tiderne Skifter 1986.
- Nyegaard, Niels. *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed 1906-11*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet, 2018.

- von Rosen, Wilhelm. *Månens kulør: Studier i danske bøssehistorie 1628-1912*. Kbh.: Rhodos 1993.
- Scott, Joan W. "Gender: A Useful Concept of Historical Analysis". *American Historical Review* vol. 91, no. 5, dec. 1986: 1053-1075.
- Warring, Anette. "Køn, seksualitet og national identitet". *Historisk Tidsskrift*, 16. række, bind 3, nr. 2 (1994): 293-314.

Hjemmesider:

- Floto, Inga. "Astrid Friis". Kvindebiografisk Leksikon.
<https://www.kvinfo.dk/side/597/bio/776/origin/170/>
Sidst besøgt 29. nov. 2021

THE PERSONAL IS NATIONAL

Queering the nation in Denmark and Ireland

By:

Liam Barrowcliffe

Centre for Advanced Migration Studies

ABSTRACT: This article analyses how those who identify as lesbian, gay or bisexual (LGB) in Denmark and the Republic of Ireland see themselves in relation to hegemonic narratives of the nation. A range of personal narratives from the two national contexts were collected and analysed as narrative texts for the ways they represented positionality, agency and belonging in the wider discourse of the nation. LGB lives are often reduced to legislative turning points in national narratives, but this study shifts the focus onto the myriad of other formative experiences that contribute to their national sense of self. While a significant body of work has focused on the intersection of LGB(TQ) and national identity as harmful, leading to theories such as homonationalism, this article sees the relationship as more nuanced, and capable of going beyond acceptance/rejection or inclusion/exclusion dichotomies.

KEY WORDS: LGBTQ, national identity, homonationalism, narrative, queer

Introduction

The idea that nation-states are in part sustained by the stories they tell about themselves is by no means new. In light of these national narratives, it is important to consider the ways in which sexual minorities react to, experience, and form (or don't form) attachments to the nation. Probing the exact nature of the tension between nationally promoted versions of national identity and individuals' experience of it is the central driver of this article. Using the case of lesbian, gay and bisexual (LGB) people from Denmark and the Republic of Ireland,¹ this article argues for a more nuanced view of the intersection between sexual and national identity, whereby it is not reduced to either harmful co-option or rejection.

Based on ten qualitative interviews with Irish and Danish LGBs, the potential for articulating an alternative (queer) national sense of self with draws on, subverts, and ultimately transforms hegemonic² narratives around sexuality will be highlighted. Adhering to the principle that perspective and sense of self are best revealed by the spontaneous language used in the narration of events (Bauer & Jovchelovitch 2020: 4), interviews were relatively unstructured. While participants were oriented towards the topic with a warmup exercise, pre-planned questioning was restricted to asking for life stories as either an Irish or Danish LGB. Follow-up questions were related only to events already described, and generally involved invitations for further description.³

The idea that hegemonic national narratives would be entirely relatable to individual experience is evidently presumptuous. As Homi Bhabha points out, there is 'a particular ambivalence that haunts the idea of the nation, the language of those who write it and the lives of those who live it' (Bhabha 2006: 1). However, this contrast between mundane experiences of the nation and official narratives does not mean that the former should be ignored. Instead, the nation's pervasiveness in many people's everyday experience means that the banal cannot be divorced from discussions of national identity. Michael Billig has emphasised that the 'world of nations is the everyday world', citing 'a whole complex of beliefs, assumptions, habits, representations and practices' that must be reproduced 'in a banally mundane way'

---

¹ This is not meant as exclusionary to those with other non-heterosexual and/or cisgendered identities, but was a methodological choice based on access to participants and retaining a narrow focus on narratives of homosexuality/same-sex attraction. I use the more extensive acronym 'LGBTQ+' on occasions when it is relevant to wider political discourses.

² By 'hegemonic' I refer simply to the idea that these narratives are considered strong, powerful and widespread in discussions of Denmark and Ireland, rather than specifically to Gramsci's theory of cultural hegemony.

³ For more information on this interview technique, see Tom Wengraf, "Preparing Lightly-Structured Depth Interviews: A Design for a BNIM-Type Biographic-Narrative Interview" (2011).

(Billig 1995: 11). My research draws on Billig's banal nationalism theory and centres these everyday practices/experiences of the nation, recasting them as national narratives in their own right, that are equally worthy of analysis.

For LGBs, this reading is particularly significant given that these everyday national experiences or attachments have often been ignored. Histories of oppression have sometimes been assumed to lead to exclusion and an outsider status, so that national and sexual identities are seen as irreconcilable. Alternatively, others have examined the intersection, but from the perspective of the theory of homonationalism, according to which queer identification with the nation is heavily linked to racism and exclusion of outsiders, who are deemed threats to the existence of LGBTQ+ people in Europe.⁴ Without undermining the fact that homonationalism is clearly an issue in some contexts, it should be possible to describe and analyse national feelings or attachments in a way that goes beyond this theory. One scholar who has managed a more nuanced approach is Lukasz Szulc, whose study of queer national identity in the Polish and Turkish contexts contains the assertion: "it is possible for queers to adopt national discourses without inescapably falling into homonationalism" (Szulc 2016: 308). By extending the discussion to different national contexts, this article aims to both continue and develop Szulc's proposition.

Both the similarities and the contrasts between Denmark and Ireland make them particularly interesting cases to research. While demographically alike in some senses, as two Western European countries with similar population sizes, their stories in relation to same-sex attraction in the 20th and 21st centuries are markedly different. In the case of Denmark, two closely connected narratives can be drawn out from its recent history in relation to same-sex attraction. The first of these is the idea that Danish national identity is inextricably bound up with the concept of *frisind*, which can be roughly translated as 'liberal-mindedness' or 'enlightened tolerance in matters of personal belief and moral conduct' (Bech 1992: 146). Without getting into a discussion of whether Danes actually hold such attitudes, it is clear that there is a perception, particularly amongst legislators, that *frisind* has become central to what it means to be Danish. The second of these narratives is the nation as a global frontrunner when it comes to progressive social policy, so that while not perfect, Denmark represents a comparatively 'good' place to live as someone with same-sex attraction. Denmark's status as the first country in the world to introduce same-sex partnership legislation in 1989 is a central driver of both these narratives.

---

⁴ See Jasbir Puar (2007), *Territorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, Durham NC: Duke University Press.

In contrast to these narratives' emphasis on stability, the relationship between Irish nationhood and same-sex attraction has been much more tumultuous during the second half of the 20th century and the opening of the 21st. Largely due to the influence of the Catholic Church's dominance over social life, Irishness and same-sex attraction can be read as historically oppositional concepts, a situation reflected in both legislation and accounts of popular culture during Ireland for most of the second half of the 20th century. The swift transformation from decriminalisation in 1993 to marriage equality in 2015 however has led to a strong narrative of the 'new Ireland'. This new Irishness is characterised by openness and liberalism, and the referendum that led to the 2015 marriage legislation is seen as its zenith. Consequently, a hegemonic narrative has emerged that Ireland is now a 'good' place to be LGB, but it used to be 'bad'.

With Bhabha's 'ambivalence' in mind, it seems clear that participants' lived experiences of the nation were not as simple as these narratives suggest. While not irrelevant, their dependence on legislation inevitably makes these narratives difficult to reconcile with the lived experience of being Irish/Danish and LGB. Following careful narrative analysis of these experiences, this article begins to chart a way out of a discussion dominated by success/failure as demonstrated by legislation.

National Subjectivities and 'Floating Insiders'

LGBs have often been subjected to automatic assumptions of exclusion, whereby they are passive outsiders only ever affected by, or represented by, discourses of the nation.⁵ However, participants across both Irish and Danish contexts adopted subjectivities that implied belonging in the nation, or at the very least involvement, contesting straightforward included/excluded or insider/outsider binaries. A subtle linguistic feature that made this subjectivity apparent was participants' use of the national 'we'. Callum, a 26-year-old who identifies as gay or queer and grew up in Cork, and Pernille, another 26-year-old who has identified variously as lesbian, bisexual or queer and grew up in Kolding, both provided examples:

I feel like we've put in a good energy, you know like the craic⁶ and... we're fun to have at a party (Callum)
I guess that is also why we get so drunk (Pernille)

---

⁵ As an example, see Sally Munt's discussion of homosexuality as antithetical to the nation and Irish LGBT's exclusion from St Patrick's Day Parade in New York in Munt, *Queer Attachments...* 2017: 56-7.

⁶ Irish slang, roughly translatable as 'fun' or 'good times'.

The ease with which both participants employ the “we”, automatically understood to mean them and other Irish or Danish people, reflects an assumed and naturalised membership of the national community. Pernille’s comment, referring to a perceived reticence to talk about sex in Denmark, is notable for the casual manner in which she evokes a shared national characteristic. The fact that the comment was preceded by a longer passage where Pernille details her personal experiences, before linking these to a conclusion about Danish traits in general, is also significant. It is simply taken as a given that the transition from “I” to “we” will be understood by both parties as the Danes in general.

One result of such casual self-inclusion into the national community, is the ability to confidently engage in what specifically constitutes the nation. Distinguishing national “things” was therefore a common feature of participants’ narratives. Cara, a 47-year-old who identifies as lesbian, a gay woman or LGBT and lives near Dublin, and Oliver, a 27-year-old who identifies as gay or queer and lives in Copenhagen, both offer prime examples:

It’s just you know one of those funny Irish things (Cara)

And I think that’s also a very Danish thing, like Forenings-Danmark, like all the clubs (Oliver)

“Awkwardness” or “close communities” were also examples of these “things” in the Irish context, while another Danish participant mentioned that eating pork was not a “Danish thing”. Rather than explicitly political or aggressive assertions of national identity, there is simply a comfort with using the nation as a frame of reference and descriptive tool. The off-hand, almost amiable nature of this familiarity defies simple exclusion from, or blind support of the nation.

Rather than uncritical spokespeople *of* the nation, I see these expressions of national attachments as representative of being assertive enough to be in conversation *with* the nation. To capture the flexibility and agency of such a subjectivity, I have coined the term ‘floating insider’. Self-inclusion into the national community and comfortable identification with certain aspects of it provide insider status, but this is accompanied by an agency to negotiate, be self-reflexive, and critique one’s own position in relation to hegemonic narratives on sexuality.

The ways in which a ‘floating insider’ positionality was expressed were particularly illuminating for what they revealed about the specificities of the Danish and Irish contexts. For the Irish LGBs in this research, language centred around the idea of a collective journey or transformation was common. All participants

at some point or another used language that situated themselves as part of an Irish people somewhere along the 'way'. Consistent use of the national 'we', combined with language of paths and directions, evoked membership of a cohesive unit moving forward, as though speaking themselves into a fused narrative of Irishness and homosexuality. However, to interpret these statements as simply reproducing the dominant narrative of a straightforward liberal transformation and post-2015 harmony would be misguided. For example, Oonagh, a 27-year-old who identifies as lesbian and lives in Limerick stated that "we're on the right path, but we've a long, long way to go still". The key to Oonagh's words lies in their simplicity. The national story of a rapid improvement in the conditions for LGBs is relatable and relevant for the individual, but the direct note of caution reminds us that individual feeling is generally messier than the straightforward celebration implied by the 'new Ireland' narrative.

For the Danish LGBs in this research, a similar, although differently expressed, phenomenon can be observed. While they did not tend to evoke such collective images, one can see how their expressions of national identity both related to hegemonic narratives of Danish *frisind* and Denmark as a frontrunner, while simultaneously critiquing and externalising from them to a degree.

A repeated pattern of speech involved some kind of pleasurable identification with Danishness and positioning alongside other Danes, immediately followed by a distancing from this statement. Victor, a 43-year-old gay man from Herning, for example declared himself proud of being Danish in a country where "we generally treat people good", before qualifying this with a recognition of "privilege blindness" and that "some are more equal than others." Peter, a 50-year-old gay man from Randers, also expressed pride at the fact that "we do have quite a big voice" for "such a small country" and that this was "really fantastic" because "we go out and we have the connections so our voice is recognised I would say", before retracting this somewhat by stating that he is just proud if something is a good idea, "wherever it comes from." Of note is not so much the content of these statements, in terms of whether they are 'true' or not in their assessment of equality in Denmark or the country's voice on the world stage, but how they continue to exemplify the idea of a 'floating' subjectivity. Naturalised self-inclusion into the national community does not equate to simplistic endorsement of a nation's narratives. In other words, we can identify a working within the boundaries of Danish subjectivity, as opposed to complete dissociation, but also a flexibility to probe its own dominant assumptions.

While it may not seem ground-breaking to be able to both praise and criticise one's own nation, it is nonetheless important to highlight given previous discussions in relation to sexuality and the nation.

LGBs (and many other minorities) have often not been allowed such nuanced opinions when it comes to national identity. Establishing this space and the idea of a ‘floating insider’ subjectivity allows for an analysis that pays attention to the specificities of individual experiences of the nation. Rather than dismissing any form of attachment as homonationalism, the interesting and subtle ways in which these attachments actually subvert hegemonic national narratives can subsequently be brought to light.

Subversion but not rejection

As national subjects then, as opposed to merely objects, individual LGBs can be seen as alternative writers of the nation. As a result, I see the stories articulated during this research as alternative, yet equally valid, stories of Danishness or Irishness. Bringing these narratives to the fore in this way allows for a spotlight on their complexities, and consequently the similarities and differences with well-known stories of Irishness and Danishness. I chose three areas in particular to analyse: narrative structure (turning points, temporality), characters and settings. Above all, what emerged was the impossibility of reconciling the features of hegemonic narratives with individual lives. For example, 1989 as *the* year of justice in Denmark or the Catholic Church as a simplistic villain in Ireland. As a result, hegemonic narratives are destabilised and space for alternative attachments to the nation is created. In essence, while hegemonic narratives are by no means irrelevant, they are reductive and subverted by individual experience in interesting ways.

Fundamentally, participants’ stories highlighted the fact that human experience, and subsequently our sense of self, derives from a rich tapestry of moments, conversations, places and much more. Narratives were therefore structured in a way that contained many more highs, lows and turning points than the hegemonic national narratives. Bhabha describes this contrast as the ‘split’ between the ‘performative’ (i.e. the everyday, dynamic experiences of the nation) and the ‘pedagogical’ (i.e. the instructive, ‘official’ version of the nation), with the latter assigning a linear quality to the narration of the nation (Bhabha 2006: 297). As evidenced by this research however, individual narration resists the neat directionality and chronological plot development of the pedagogical. Hegemonic narratives are often constructed around legislative turning points, dramatising the idea of singular and overnight shifts in LGB people’s lives, and leading to the idea of a steady, upward plot development. Personal narratives on the other hand were heavy on anecdotes and tangents, meaning that the timelines of Irishness/Danishness they recounted were anything but linear. One example of this messy temporality was the way past experiences were often realised as homophobic or negative only once they were narrated in the present. I therefore see them as

inherently disruptive of the blunt directionality that the linear timelines of hegemonic narratives assign to a whole group's experience.

As well as this temporal instability, it was interesting to note the events seemingly unrelated to the nation that participants constructed plots around. By foregrounding these, the authority of any official, singular, 'story' of sexuality in Denmark and Ireland is again destabilised. Participants across both national contexts invariably structured their story around individual experiences such as: 'coming out', moving away from where they grew up, significant relationships, their first Pride event or their first crush.

For example, Oliver described the years between 2016 and 2020 as fundamental to his identity construction. These years were marked by events such as: moving to Copenhagen, making his first gay friends and going to his first gay club. He described how his experiences in Copenhagen have contributed to his belief that it would not have been wise to come out in Bornholm, for the sake of maintaining friendships. Peter also emphasised events unique to his circumstances. He framed his coming out at age 20, in 1990, as a central turning point in his transition into adulthood, particularly in terms of his decision to leave Randers two years earlier, where he did not feel comfortable coming out.

Placing Oliver and Peter's stories alongside the *frisind* narrative, or as Peter Edelberg helpfully describes it, the 'traditional liberal story of stable identity categories and an overall sense of progress', where '1989 is the year of justice for homosexuals and Danish *frisind*' (Edelberg 2014: 59), a subversion of this reductive narrative becomes apparent. Nonetheless, rather than somehow disproving this liberal story, or denying the importance of 1989, I see participants stories as adding depth and complicating it. In the case of Peter, the juxtaposition of 1989 as a 'year of justice' with his description of moving away in 1988 and coming out in 1990, which he sees as 'kind of traumatic' is stark; finding comfort with his identity was clearly not an easy journey with overnight changes. While 1989 was before Oliver's lifetime, the trajectory of steady upward progress that it has come to symbolise is nonetheless disrupted by the fluctuating temporality of the way he represents coming out. His story suggests that it is necessary for time to pass before he is able to revise his understanding of how both himself and others perceived his sexual orientation growing up in Bornholm.

Irish stories also disrupted neat timelines of progress constructed around legislation (i.e. 1993 & 2015). Cara showed similarities to Peter and Oliver in the sense that she emphasised her move to Dublin in 1995 as the key moment in her story and identity construction. Oonagh also offered an interesting story

in this regard. She dedicated a large part of her story to the process of coming out, that is to say the events related to if and when her family and friends were aware of her sexual orientation. She described a period of secrecy between the years of 2013 and 2016, where she was seeing other women but hiding it from her family. When invited to tell her story as an Irish LGB subject, Oonagh made decisions which discursively constructed an identity and experience of Irishness that did not follow a timeline based on a narrative of 2015 as the culmination of acceptance.

Much like 1989 and the story of *frisind*, pointing this out is not about denying the significance of legislation or its effect on LGBs as a group, but disrupting the idea that one's sense of self and identity as an LGB person derives purely from being granted certain rights or not at a given moment in history.

In the same way that individual timelines inevitably diverged from legislative ones, the individual characters of their stories, in all their richness and variety, could never conform to the neat categories laid down by hegemonic narratives. Once again, I see this aspect of participants' narratives as containing a subversive potential. The Irish context was particularly revealing from a character perspective, with figures such as the 'Irish mammy', 'the school nurse' and above all 'the Catholic priest' appearing across multiple stories. Danes on the other hand tended to speak in much more general terms about 'Danes vs. non-Danes'.

The representation of the Catholic priest was a particularly interesting example of characterisation. As previously discussed, hegemonic narratives around contemporary Ireland and sexual orientation have tended to revolve around seeing the Catholic Church and its representatives as 'villains' or at the very least 'of the past'. LGB(TQ+) people on the other hand are presented as former pariahs that have now become shining emblems of the 'new Ireland'. By contrast, this study demonstrates that the Church is capable of being an inescapable frame of reference in Irish LGB lives and experiences, without falling into a reductive hero/villain dichotomy where the relationship is purely oppositional. When it came to the figure of the priest, although he often carried negative connotations or homophobic implications, he inevitably appeared as a more complex, albeit flawed figure than a caricatured villain. Whether in 1983 rural Ireland or modern-day Limerick, anecdotes characterised the priest richly, and did not represent him as simply the antagonist of the story. Rather than any judgment on the role of the Church in Irish life, I argue that this characterisation serves as a reminder that LGB people's everyday relationships and interactions negotiate societal changes in a more complex way than hegemonic narratives allow for.

Much as the priest did not conform to the caricatures of hegemonic narratives once actualised in individual stories, the particular settings in individual LGB lives could not conform to the idea of ‘Denmark’ or ‘Ireland’ as monolithic spaces, where the effects of a concept like *frisind* are experienced uniformly. In one way then, the multiplicity of descriptions I received of cities, villages and farms across Denmark and Ireland are already a subversion in themselves. To lean on Anderson, the nation-state as a space is intrinsically imaginary, as it is physically impossible to experience the whole of one territory at any time.⁷ Ideas of ‘Denmark’ or ‘Ireland’ that have proved so influential in legislation-based narratives are not such a factor in individual experience of the physical world.

The city, and above all the gay bar in the city (sometimes euphemistically referred to simply as ‘the scene’), was frequently evoked as a formative setting. In turn, I propose that we can read the gay bar as a subversive and non-national site of belonging. While talking about accessing the LGBTQ+ community, Pernille mentioned the following:

In Aarhus they had a gay bar, so they had like a way bigger gay community - they didn't have anything (in Kolding), like I never met a lesbian before I met the girl at Roskilde.

Although she locates the bar in Aarhus, and therefore Denmark, this detail feels incidental. The primary reason for the bar’s inclusion as a setting in her story is that it was where she was able to spend nights “kissing girls”. When Irish participants described experiences in gay bars, these also had different geographical descriptors attached, with Cara for example naming specific pubs or bars in Dublin. However, these descriptors do not negate the fact that the gay bar was represented universally across time and space as a site of negotiation, self-discovery, and security (or a combination of all three). While the broader national context and issues such as legislation may affect the existence of the gay bar in the first place, representations of it in this study were notable for what was shared across national contexts. The gay bar was experienced first and foremost as a gay bar in Ireland or Denmark as opposed to an Irish or Danish gay bar. Although it might seem natural that bars would not be explicitly framed in terms of a nationality, this is exactly why it is worth drawing attention to when thinking about how individuals experience the world. Sense of self as LGBs can be national in certain ways, while still deriving from more complex spatial experiences than simply ‘Denmark’ or ‘Ireland’. Settings such as the gay bar

---

⁷ Benedict Anderson’s influential *Imagined Communities* (1983), proposed the idea that national communities depend on the imagination, in the sense that their members must be able to imagine fellow, like-minded citizens without being physically co-present.

highlighted this complexity and challenge the idea of monolithic national spaces where neat national narratives are experienced uniformly.

With a disruption in place, it is also important to acknowledge the ways in which hegemonic narratives were still drawn on to explore feelings of national attachment. After all, a subversion and opening up does not equate to complete detachment or rejection. For Irish LGBs, even if the legislation narrative based on 1993 and 2015 was not whole-heartedly endorsed, or significantly described in their personal lives, it still provided a framework when thinking about Irishness. Several described happy memories of the vote in 2015, and all expressed positive feelings of some sort around the decline of the Catholic Church's influence. Cara went as far as to say that on that day in 2015 she thought everyone felt 'very proud to be Irish', while two of the younger participants, Callum and Oonagh, specifically referred to 1993 in the sense that they were grateful to be living after that time. Even if participants didn't explicitly mention 2015 or 1993, all participants used temporal language to the effect of 'things are better now than before'. Regardless of empirical data about 2015,⁸ it clearly has the potential to represent a comforting idea of 'Ireland' that has been capable of leading to greater feelings of proximity to Irishness.

For Danish LGBs, there was no such symbolic event to draw on for feelings of Danishness. There were however a couple of interesting, albeit tentative, ways that dominant narratives were used to express individual national identity. As previously mentioned, there was often a sense of 'we the Danes' in the way participants spoke, which automatically produced a generic figure of the 'non-Dane'. This figure appeared across nearly all narratives at some point, as a way of exploring feelings of Danishness and relationships to the frontrunner and *frisind* narratives. Of course, the figure was given specificity and configured differently according to personal situations. Pernille's description of her Italian girlfriend led to a reflection about the comparative social conservatism between the countries, while Victor's encounters with American tourists as a waiter in Tivoli Gardens generated gratefulness for the Danish mentality of 'minding our own business'. Nonetheless I see all of the examples as evidence of a benign attachment to hegemonic narratives, rather than xenophobia or homonationalism. As Danes, 'we' understand and can draw on the ideas of Danishness or 'Denmark' embedded in these narratives, even if 'we' do not whole-heartedly endorse them and are nervous about explicit expressions of superiority.

---

⁸ The legislation was arguably late compared to many other Western European countries and only came about as a result of pressure from the junior party of the governing coalition, the Labour Party, rather than enthusiastic endorsement from the country's leaders.

Beyond Subversion

Having highlighted the capacity to both draw on and subvert hegemonic narratives, it is possible to take the findings of this research one step further when thinking about what the nation can mean for individuals. In his analysis of sexuality and the nation in the Indonesian context, anthropologist Tom Boellstorff describes the relationship between gay and lesbian Indonesians and national discourse as ‘one of resonances, borrowings, and transformations, rather than simply rejection’ (Boellstorff 2005: 208). As Boellstorff suggests, sexual minorities’ relationships with dominant national narratives do not have to be purely reactive, and can instead be marked by an agency to ‘borrow’ and ‘transform’. In the case of my study, I argue that my participants are not only national subjects, but actively involved in a practice of queering the nation. In this way, hegemonic narratives are redefined, not to make new, fixed narratives, but to recast them as permanently malleable, so that national identification is allowed to occur on a much more flexible and situational basis. As we have seen already, everyday life does not tend to present us with opportunities or situations that readily conform to dominant narratives, and the idea of customisation allows for a more relevant way of thinking about what the nation can mean for individuals.

Such a process, where the basic premise of the narrative is echoed before a personalised redefinition takes place, was in evidence throughout the narratives collected in this study. With its emphasis on tolerance and arguably passivity or harmful assimilationism,⁹ the agency implied by reshaping narratives is particularly interesting in the context of Danish *frisind*. In my conversations with Danish LGBs, there was undoubtedly a recognition of the potential negative effects of *frisind*, but this did not translate wholly into feelings of alienation or apathy towards the nation. Instead, there was an engagement with the commonly understood aspects of Danishness connected to *frisind*, which I see as representative of Boellstorff’s ‘borrowing’ and ‘transforming’.

Cecilie, a 73-year-old Danish woman who identifies as bisexual, homosexual, or bi-romantic, exemplified this idea of adopting distance towards received ideas of Danishness while also articulating a version of it relevant to her. She initially expressed reservations about the atmosphere of tolerance in Denmark, in that you were allowed to be only “a little different from the crowd”. When describing her life story

---

⁹ See Karin Lützen, “Gay and Lesbian Politics: Assimilation or Subversion: A Danish Perspective” (1998) for further discussion of Danish assimilationism and tolerance as a negative force for LGBTQs.

however, she demonstrated a more subtle interaction with the idea of Danishness. She recounted fond memories of involvement in a women's activist group in Denmark the 70s, followed by many years living in Norway. Reflecting on those years, she said:

I felt up there that there was something I missed from here, in some way it was a Danish tradition, a very new tradition you could say... Well I'm happy to be Danish, but it's not like oh I'm Danish!

The "tradition" Cecilie refers to was the "openness and ways of talking" that she experienced at the activist group in Denmark, which she mentioned several times during the interview as formative and having increased her sense of belonging as someone with same-sex attraction. Her experiences in the group were not experienced as 'Danish' at the time but became so afterwards during her time in Norway and its subsequent narration, so that we witness identification with the nation occurring situationally, or even momentarily. Moreover, Cecilie's story once again exemplifies the floating insider status, as we see her negotiating her distance from the nation. By dwelling on the meaning of her experiences, she carves out a vision of Danishness relevant to her, demonstrating that hegemonic narratives of Danish tolerance or liberalism can carry more prosaic and less exceptionalist meanings, that are brought into fruition by different relationships and life experiences at different times in people's lives. Above all, the sense of compromise she finally arrives at takes us one step further than instability or Bhabha's 'ambivalence'. With Cecilie, destabilisation has occurred and the narrative re-worked to suit her personal life story.

The ways in which Irish individuals negotiated the significance of 2015 in their personal relationships with national identity correspond to Cecilie's moulding of her national identity. For Cara and Sean, a 53-year-old gay man living in Dublin, the event represented a significant turning point because of the rights it gave them in areas such as inheritance and tax. At the other end of the spectrum, Aisling, a 29-year-old who grew up in Galway and identifies as bisexual or pansexual, approved of the vote as a sign that things were moving in the right direction but was otherwise disinterested and found the concept of the vote patronising. Regardless of the specificities, what is important is that the moment was capable of signifying many different things beyond simply celebration or an endpoint of inclusion. I argue that these meanings reflect an agency to mould the event to their particular life story as an Irish LGB, so that it is assigned a relevant position according to circumstance.

Control and flexibility are significant for the way they broaden and reformulate the hegemonic 'new Ireland' narrative, which arguably reduces LGB lives to the single issue of marriage equality. In addition,

some have argued that the celebratory aspect of this hegemonic narrative represents a loss of contact with alienation, which therefore ‘neutralizes and mainstreams queer memory to the point that it becomes content with inclusion’ (Cregan 2011: 194). Based on this study however, it is clear that a lack of alienation and positive memories of 2015 do not equate to contentment with inclusion. For example, Cara presented 2015 as one part of a wider fight to keep reforming Irish institutions and public life. For Oonagh and Aisling, 2015 undoubtedly has a positive presence in how they see themselves as Irish LGBs, but is reassigned as a mostly background event. The dominant narrative of 2015 as the epitome of a ‘new Ireland’ is therefore capable of being reworked individually, so that its celebratory aspect is maintained without it taking centre stage in people’s stories and representing only inclusion.

Such a process of control and flexibility in one’s identification with the nation is also productive in terms of how we interpret expressions of pride or pleasure in the nation, which were common to both sets of participants. These expressions can represent a form of attachment operating independently of co-option/transgression or acceptance/rejection dichotomies, and without the need to indicate essentialist identity categories or harm to others. When we hear Peter saying “of course I’m proud of being (Danish), I like seeing a Danish flag”, or Oliver that he “enjoys” a lot the “part of Danishness” where “we are innovative” and “first-movers”, the pleasure derived from national identity in that moment does not need to be essentialised as a permanent attachment to Danishness. If we trust in individuals’ ability to customise their relationship to the nation, then there is no need for expressions of pleasure to immediately be interpreted as feelings of Danish or Irish supremacy. As Billig points out, confessing to the pleasure of the nation is actually constructive for analysts. He personally uses the example of his greater interest in the home news pages or a ‘citizen from the homeland’ outperforming another country in a sporting event, but I see the same pattern in my participants’ individual enjoyment of national things. The most important thing is that Billig responds to his pleasure with the confession ‘why, I do not know’ (Billig 1995: 113). Once pleasure in national things is accepted, rather than scrutinised as a potential source of guilt or shame, then the focus can move onto how this customised way of identifying with narratives can be empowering.

Conclusion

This study’s discussion of a relationship at all between individual Irish and Danish LGBs and hegemonic national narratives is firstly important to emphasise. Instead of being simply something to dissociate from, Irish and Danish LGBs are capable of adopting a ‘floating insider’ status within the nation.

Fundamentally, this positionality means that the personal is national, and individual LGB narratives can also be seen as national narratives. Nonetheless, the range of Irish and Danish LGB experiences collected in this study are valuable not as some kind of alternative truth to the picture painted by hegemonic narratives, but as in productive conversation with it. Allowing space for this process is valuable for the destabilising effect it has on the directional and accumulative nature of hegemonic narratives constructed around legislation, as opposed to being a way of supplanting them.

In the context of previous research on sexuality and the nation, this study is significant for its application of Billig's 'banal nationalism' and Anderson's 'imaginary community' theories on national identity in a queer context, without leading to the 'inescapable fall into homonationalism'. The results of my research are not intended to disprove the theory of homonationalism, but to push back against the idea that the nation is inherently reactionary territory for LGBs to enter. Attachment to, and even pleasure in, the nation must be confronted and analysed constructively. The author Bidy Martin declared that we need to 'stop defining queerness as mobile and fluid in relation to what then gets construed and stagnant and ensnaring' (Martin 1996: 46). Martin's words go to the heart of my research; mobility and fluidity are the exact attributes my participants embodied in their relationship to the nation and its accompanying hegemonic narratives. Instead of a static concept that is 'stagnant and ensnaring' then, the nation can be queered into a site that is participatory and diffuse.

Litteraturliste:

- Anderson, Benedict (1983). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Bech, Henning (1992). "REPORT FROM A ROTTEN STATE: "Marriage" and "homosexuality" in "Denmark." In *Modern Homosexualities: Fragments of Gay and Lesbian Experience* Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203210628-20> 154-168
- Bauer, Martin W.; Jovchelovitch, Sandra (2000). 'Narrative interviewing' [online]. London: LSE Research Online. 1-14. Available at: <http://eprints.lse.ac.uk/2633>
- Bhabha, Homi K. (2006). 'Introduction: Narrating the nation' in *Nation and Narration*, ed. Homi K. Bhabha, Routledge: 1-8.
- Bhabha, Homi K. (2006). 'DissemiNation: Time, narrative, and the margins of the modern nation' in *Nation and Narration* ed. Homi K. Bhabha. Routledge: 291-323.
- Billig, Michael (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage. Print.
- Boellstorff, Tom (2005). *The Gay Archipelago: Sexuality and Nation in Indonesia*. E-book. Princeton: Princeton University Press.
- Cregan, David (2011). "Remembering to Forget: Queer Memory and the New Ireland". *Memory Ireland*. Syracuse University Press: 184-194. Print.

- Edelberg, Peter (2014). 'The Queer Road to *Frisind*: Copenhagen 1945–2012' in *Queer Cities, Queer Cultures: Europe Since 1945*, ed. Jennifer V. Evans and Matt Cook. Bloomsbury Publishing Plc. ProQuest Ebook Central: 55-74
- Lützen, Karin (1998). "Gay and Lesbian Politics: Assimilation or Subversion? A Danish Perspective". *Journal of Homosexuality* 35.3: 233–243.
- Martin, B. (1996). *Femininity Played Straight: The Significance of Being Lesbian*. New York: Routledge.
- Munt, Sally (2017). *Queer Attachments: The Cultural Politics of Shame*. Taylor and Francis, 2017. Web.
- Puar, Jasbir (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham NC: Duke University Press.
- Szulc, Lukasz (2016). "Domesticating the Nation Online: Banal Nationalism on LGBTQ Websites in Poland and Turkey". *Sexualities* 19.3: 304–327. Web.
- Wengraf, Tom (2001). "Preparing Lightly-Structured Depth Interviews: A Design for a BNIM-Type Biographic-Narrative Interview". *Qualitative Research Interviewing*. London: SAGE Publications, Ltd: 111–151. Web.

DEBATTEN OM HOMOSEKSUELLE ÆGTESKABER

Demokratisk sejr eller deliberativ deroute?

Af:
Jesper Bracht
Historie

ABSTRACT: I denne artikel undersøger jeg forholdet mellem den offentlige og parlamentariske debat om homoseksuelle ægteskaber i Danmark. Med afsæt i den deliberationsteoriske demokratiteori undersøger jeg, hvorvidt sagen var et eksempel på et velfungerende demokrati. Artiklen viser hvordan religiøse argumenter var komplet fraværende i den landspolitiske debat, og konkluderer, at sagen kun i ringe grad levede op til deliberative principper. Med indførelsen af homoseksuelle ægteskaber viser jeg endvidere, hvordan homorettigheder med debatten er blevet et legitimt element i majoritetsdanskernes selvforståelse, hvor det kristne moralsyn, som konsekvens heraf, har måtte vige pladsen for ligestillingen.

NØGLEORD: deliberativt demokrati, LGBTQ+-rettigheder, offentlighed, religionens rolle i demokratiet

Indledning

På Valdemarsdag fredag d. 15. juni 2012 blev Stig Elling og Steen Andersen viet. Vielsen, der fandt sted i Frederiksberg Kirke, markerede Danmarks første homoseksuelle par, viet i den danske folkekirke. Sognepræst, Michael Hemmingsen, stod for seancen, og udtalte efterfølgende til pressen:

I dag er det Valdemarsdag, hvor Dannebrog faldt ned fra himlen. Samtidig er der i dag faldet et stort, flot regnbueflag ned fra himlen, og jeg må sige, at de to flag klæder hinanden godt. (Østergaard 2012)

At det første homoseksuelle ægtepar skulle udklækkes på netop Valdemarsdag, syntes at ligne en hyldest til danskheden, mangfoldigheden og ligestillingen på én og samme tid. Til trods for præstens åbenlyse begejstring for hændelsen kunne der dog findes skår i glæden andre steder i det kirkelige landskab. Lise Lotte Rebel, daværende biskop i Helsingør Stift, kaldte det nye vielsesritual til brug ved homoseksuelle vielser for teologisk problematisk og henviste til udeladelsen af ordene fra skabelsesberetningen (Rebel 2012). For nogen var vielsen den naturlige kulmination på de lange og mange maratondebatter om homoseksuelle ægteskaber¹, der havde fundet sted i årtierne frem mod vielsen, mens andre så sagen med teologisk og moralsk skepsis.

Med den kønsneutrale ægteskabslov, der muliggjorde homoseksuelle ægteskaber, blev det tydeligt, at kirkens rolle i det danske demokrati var til forhandling. Sagen var et udtryk for et interessant demokratisk dilemma, for hvordan kunne staten lovgive om homoseksuelle rettigheder og politisk diktere et religiøst vielsesritual, når det danske demokrati ikke har tradition for at debattere religiøse problemstillinger? I denne artikel undersøger jeg den demokratiske debat om homoseksuelle ægteskaber, og diskuterer videre, hvad sagen fortæller om vores demokrati.

Det danske demokrati er i international målestok relativt velfungerende, men fortællingen om det danske demokratis styrke kan hurtigt blive dets svaghed, hvis de demokratiske institutioner tages for givet (Loftager 2004: 12). Demokrati er ingen selvfølge, og ethvert demokrati er en skrøbelig størrelse. Derfor må vi konstant kvalitetssikre vores demokratiske institutioner, og gang

---

¹ Vendingen 'homoseksuelle ægteskaber' bliver i artiklen brugt i flæng, og henviser konkret til to personer af samme køn, der er kirkeligt viet. Denne vending fremkommer dog ikke uproblematisk, da der i sagens natur sagtens kan forestå vielser med potentielt to personer, der er biseksuelle, asekuelle, osv. Når jeg alligevel gør brug af dette lidt upræcise sprogbrug, skyldes det først og fremmest, at vendingen bliver brugt af snart samtlige aktører i debatten.

på gang forholde os kritisk til vores fælles, institutionelle rammer. Det er i dette lys, at nærværende artikel finder sin berettigelse og legitimitet.

I 1980 fjernede den danske Sundhedsstyrelse homoseksualitet fra deres sygdomsliste, og markerede dermed et væsentligt skifte (Lützen 1986: 292). “De homoseksuelle blev således raskmeldt efter næsten 100 år i sygesengen, og i stedet blev homofobi til det nye problem”, som historiker Karin Lützen beskrev det (Lützen 1986: 292). I samme årti ramte AIDS-epidemien Danmark. Epidemien medførte et øget fokus på homoseksuelles stilling i samfundet, og gav ligeledes voksende legitimitet til homoseksuelle foreninger (Rydström 2011: 67). I 1989 blev det registrerede partnerskab indført i Danmark som det første land i verden (Edelberg 2014: 55). Diskussionen om juridisk og social anerkendelse af homoseksuelle forhold blev dog allerede fremlagt af SF i 1968 (Rydström 2011: 40). I tiden mellem 1989 og 2012 blev homoseksuelles rettigheder gradvist udbygget, da stedbørnsadoption, lesbisk adgang til kunstig befrugtning og homoseksuelles ret til adoption blev juridisk muligt. Ligeledes har en ændret børnelov givet flere muligheder til regnbuefamilier. Således bevæger denne artikel sig emnemæssigt i et felt, hvor demokrati og LGBTQ+-rettigheder bevæger sig ind og ud mellem hinanden, og beskriver således, hvordan det danske demokrati er blevet delvist mere tolerant overfor seksuelle minoriteter.

Nærværende artikel omhandler den demokratiske debat om homoseksuelle ægteskaber. Konkret undersøger jeg forholdet mellem den offentlige debat og folketingsdebatten om homoseksuelle ægteskaber i perioden 2004-2012 i Danmark, og videre diskuter jeg vores demokratis funktionsdygtighed. Før jeg vender mig mod analysen og besvarelsen af problemstillingen, vil jeg dog kort præsentere artiklens teoretiske ramme.

Offentlighed og deliberativt demokrati

Jürgen Habermas’ tanker om den borgerlige offentlighed, og dennes betydning for det vestlige demokrati, har i mange år udgjort standardværket for offentlighedsforskningen (Eriksen og Weigård 2003: 179). Særligt har Habermas med fortællingen om den borgerlige offentligheds tilblivelse og forfald, udgjort en uundgåelig skikkelse for forskningen på området (Vallentin 2005: 28). Konkret forstår Habermas offentligheden som koblingen mellem civilsamfundet og staten. Videre forstår Habermas offentlighedens rolle som konfrontatorisk overfor staten, hvorfor vi må forstå

offentligheden som en væsentlig og kritisk instans i kontrollen med, og styringen af, statsapparatet (Habermas 1975: 75). Den offentlige sfære fungerer her som en central arena, hvori borgerne kan stille de politiske magthavere til ansvar, og hvor de folkevalgte må forklare og forsvare deres beslutninger. Offentligheden står i denne forståelse som demokratiets centrale omdrejningspunkt, og den demokratiske legitimitet må hentes i det Habermas omtaler som det offentlige ræsonnement (Habermas 1975: 66).

Det offentlige ræsonnement knytter sig til, at offentligheden skal tjene som et forum for rationel meningsudveksling, hvor borgere debatterer frit. Her må alle argumenter udsættes for afprøvning, hvor de svageste argumenter bliver frasorteret gennem grundig debat, hvorfor de bedste argumenter vinder i kraft af deres styrke eller gyldighed (Eriksen og Habermas 1995: 22), og *ikke* i kraft af afsenderens egne præferencer som klasse, køn, kulturel identitet, etnicitet eller nationalitet (Held 2008: 240). Et sådant element betegnes som den ideelle talesituation, og et element Habermas omtaler som kommunikativ rationalitet (Eriksen og Habermas 1995: 22). Det er således søgningsprocessen efter de bedste argumenter, der konstituerer demokratiet (Eriksen og Habermas 1995: 18), hvorfor samtale, diskussion og debat fremstår som nøgleord i en veltrivende offentlighed.

Offentlighedsteorien, i den habermasianske tradition, er unægtelig forbundet til teorier om det deliberative demokrati. De to er således gensidigt afhængige af hinanden, og en kritisk, diskuterende offentlighed udgør et væsentligt demokratisk fundament fra et deliberativt perspektiv (Loftager 2004: 46). Med det deliberative demokrati refereres der overordnet til demokratiets kommunikative dimension, hvor borgere og folkevalgte går i dialog med hinanden, hvorfor demokratiforestillingen også på dette punkt adskiller sig fra andre demokratiidealer. Formålet med denne kobling mellem politiker og borger er dog ikke, at beslutningerne skal afspejle flertallets holdning, men snarere, at de politiske beslutninger må være så velbegrundede og velkvalificerede som muligt (Loftager 2004: 23). Gennem deliberation må de deltagende argumentere, lytte til og reflektere i forhold til hinandens synspunkter, hvilket former og eventuelt ændrer deres opfattelse (Andersen og Hansen 2002: 80). I det deliberative demokrati er styrken i relationen mellem det politiske lederskab og den diskuterende offentlighed altså ganske væsentlig, da dette styrkeforhold i høj grad har betydning for beslutningernes kvalitet (Loftager 2004: 47).

Deliberationstænkningen er normativ i sin essens, og den deliberative forskning er i den forbindelse blevet kritiseret for at være for akademisk og virkelighedsfjern (Nørgaard og Peters 2004: 10).

Ligeledes er argumentet om, at beslutningstagningen kan styres af saglig argumentation og fornuft, ligeledes blevet anset som en illusion, hvorfor vi i artiklens konklusioner må være forbeholdende overfor netop disse elementer. Når det deliberative demokratiideal alligevel er blevet brugt som forståelsesramme for denne artikel, skyldes det, at det danske demokrati siden Anden Verdenskrig har gennemgået en deliberativ udviklingsproces i teori og praksis (Loftager 2004: 73).

Den offentlige debat om homoseksuelle ægteskaber

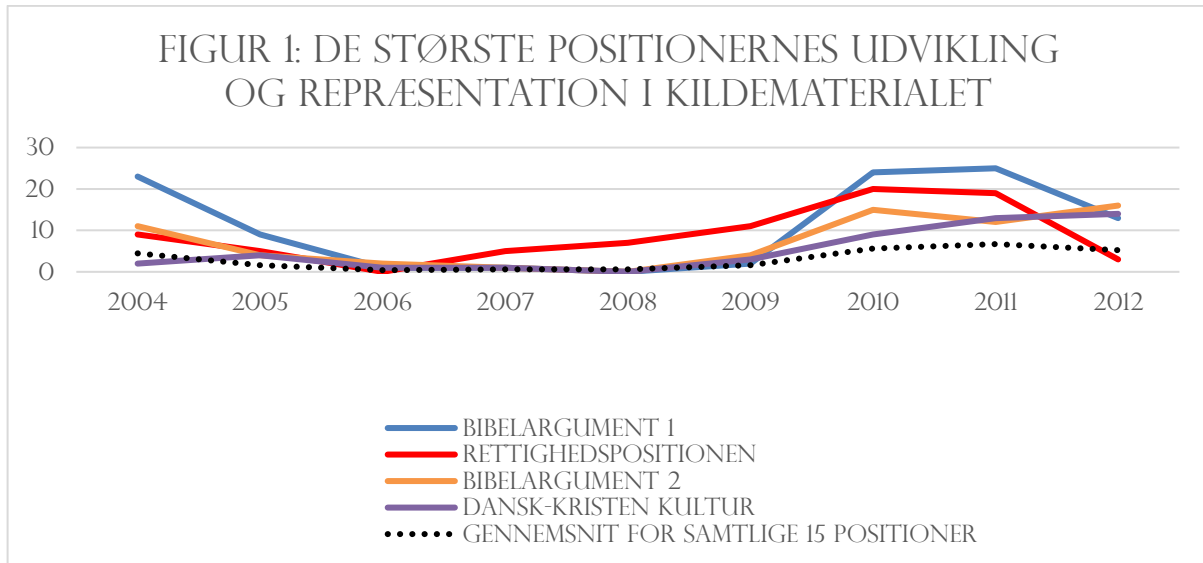
Artiklens kildemateriale udgøres af artikler fra Berlingske Tidende, Kristeligt Dagblad og Politiken i perioden 1/1-2004 til 31/12-2012. En søgning på 'homoseksuel* ægteskab*' giver på Infomedia 2311 resultater,² hvorefter de artikler, der ikke har haft homoseksuelle ægteskaber som omdrejningspunkt, er blevet frasorteret. Kildegrundlaget udgøres derfor konkret af 406 artikler fra trykte aviser, der alle er blevet kategoriseret ud fra deres vinkling. I alt er 15 forskellige positioner blevet identificeret, hvoraf de væsentligste vil blive introduceret i nærværende afsnit. Formålet med opdelingen i positioner, knytter sig til et ønske om at trække nogle arketyper ud fra debatten, der er let identificerbare og forståelige. Hermed er offentligheden reduceret til tre trykte aviser, hvilket vi naturligvis må være forbeholdne overfor, når vores demokratis funktionsdygtighed senere skal vurderes.

Dominerende positioner i den offentlige debat

Overordnet set var det fire forskellige positioner, der dominerede den værdipolitiske debat om homoseksuelle ægteskaber i årene fra 2004 til 2012. Disse tæller: bibelargument 1 (98 indlæg), rettighedspositionen (79 indlæg), bibelargument 2 (65 indlæg) og dansk-kristen kultur (45 indlæg). Udviklingen i de nævnte positioner kan ligeledes illustreres visuelt jævnfør figur 1.

---

² De 2311 artikler fordeler sig som følgende: Kristeligt Dagblad: 1224 artikler, Politiken: 651 artikler og Berlingske Tidende: 436 artikler.

Bibelargument 1

Bibelargument 1 står som den mest brugte position igennem den undersøgte periode med 98 bidrag til den offentlige debat. Tilhængere af bibelargument 1 argumenterer med udgangspunkt i en snæver forståelse og tekstnær læsning af Bibelen. Den teologiske argumentationskæde knytter sig i høj grad til tekststykker fra Det Gamle Testamente, og særligt ofte bliver der refereret til skabelsesberetningen og dennes definition af ægteskabet som værende mellem mand og kvinde (Juul Christensen 2005; Harslund 2011; Sørensen 2004). Kendetegnende for ovenstående klynger af argumenter finder vi i deres religiøsitet. Bibelen, Guds ord og den kristne tradition er således de væsentligste argumenter heri, og aktører fra denne position ønsker typisk ikke, at homoseksuelle skal hverken vies eller velsignes i kirken.

Indholdet i positionens argumentation forholder sig imidlertid ikke statisk igennem den undersøgte periode. I takt med at mandatet bag en ændring af ægteskabsloven tegner sig stærkere, ændrer argumentationskæden fra positionen sig ligeledes. Til eksempel skriver en sognepræst følgende i Kristeligt Dagblad: “Jeg savner endnu at blive præsenteret for de steder i Bibelen og bekendelserne, hvor det klart indikeres, at et ægteskab også kan være mellem to mænd og to kvinder (...)” (Brøgger 2012). Sognepræsten efterspørger altså bibelsk og teologisk belæg *for* homoseksuelle ægteskaber. Argumentet er dermed blevet forskudt sammenlignet med positionens tidligere argumentationsføring, hvor de bibelske passager, der var explicit *imod* homoseksuelle ægteskaber, blev præsenteret. Det teologiske argument har altså nu ændret karakter. Den omvendte argumentationsføring accelererer i slutningen af den undersøgte periode, hvilket vi kan tolke på

følgende måde: Da mange teologiske vinkler igennem debatten allerede er forsøgt fremlagt, og endnu ikke har givet den ønskede legitime gennemslagskraft i debatten, er det tænkeligt, at aktørerne fra denne position forsøger at mobilisere nye og uafprøvede vinkler. Den omvendte argumentationsføring sker således i et sidste forsøg på at erobre dagsordenen, før et folketingsflertal ville muliggøre homoseksuelle ægteskaber.

Rettighedspositionen

Den næststørste position knytter sig til ligestilling og rettigheder, og udgør 79 indlæg i debatten. Fra denne position argumenteres der i høj grad for, at homoseksuelle diskrimineres ved ikke at have adgang til kirkelige vielser. Fra rettighedspositionens synspunkt er det således forkasteligt, at nogle borgere diskrimineres igennem partnerskabsloven med belæg i liberale rettighedstanker og lighedsideal. Aktører fra denne position vil oftest være positivt stemte over for homoseksuelle ægteskaber med reference til ovenstående.

Fortællingen om Danmark som et land, hvor frisind og tolerance er kerneværdier, bliver hyppigt inddraget i rettighedspositionen. Til eksempel kan nævnes Kristoffer Petterson, daværende formand for LBL, der i 2008, udtalte følgende i Berlingske Tidende:

Vi har efterhånden lullet os ind i en forestilling om, at bøsser og lesbiske har det åh, så fint i Danmark, men det er blevet en sovepude. Andre lande har overhalet os for længst. Vi mangler rettigheder på det retspolitiske område, f.eks. kirkelig vielse, homooption og en masse rettigheder, der følger med ægteskabet. (Bagger 2008)

Positionen argumenterer i høj grad med udgangspunkt i, at frisindet og tolerancen er på spil, hvis ikke der sker en forbedring af homoseksuelles kår, og puster således til den nationale stolthed.

Rettighedspositionen står stærkt igennem hele den undersøgte periode, men falder dog i 2012, hvor den kønsneutrale ægteskabslov trådte i kraft. Således var der kun 3 indlæg med rettigheder som det væsentligste omdrejningspunkt, hvor bibelargument 2, dansk-kristen kultur og bibelargument 1 havde hhv. 16, 14 og 13 indlæg samme år. Årsagen til dette kan vi tolke ud fra, at mange forventede en egentlig lukning af debatten, da rettighedspositionen på daværende tidspunkt stod med et solidt folketingsflertal bag sig. Det er altså rimeligt at antage, at den faldende aktivitet fra rettighedstilhængerne hænger sammen med, at positionen forventede en snarlig hegemonisk status,

hvorfor der ikke var behov for fornyet indsats i forsøget på at fastholde eller erobre dagsordenen. Nærværende analyse af den offentlige debat underbygger således professor i journalistik og statskundskab, Erik Albæks, analyse, hvori han argumenterede for, at debatten om homoseksuelle ægteskaber var mindre udfoldet i perioden op til lovændringen, da der i forvejen tegnede sig et stærkt politisk mandat bag denne (Albæk m.fl. 2014: 101).

Bibelargument 2

Bibelargument 2 står som den tredje mest inddragede position i de offentlige debatter om homoseksuelle ægteskaber. Kendetegnende for denne position synes at være, at Bibelens skrevne ord ikke skal læses bogstaveligt, men, at de snarere må blive genstand for en friere fortolkning. Mellem bibelargument 1 og 2 udkæmpes en teologisk strid om bibelforståelse, der samtidig manifesterer sig som en kamp mellem kirkens højre- og venstrefløj. I denne forståelse repræsenterer bibelargument 2 kirkens venstrefløj, og essensen i denne position kredser om bibelens næstekærlige budskab. Argumentet herfra kan opsummeres med de tre ord 'Gud er kærlighed', og argumentationskæden tager i høj grad udgangspunkt i Helligåndens kærlighedsbudskab. Bibelens budskab om næstekærlighed står altså ganske centralt for positionen, hvilket kommer til udtryk i følgende citat: "Jesus sender netop sin ånd, for at mennesker skal fatte, at Gud ikke gør forskel på mennesker, så forskellige vi end er." (Hansen 2011). Videre synes et centralt budskab i argumentationskæden fra denne position at være, at Guds kærlighed er mangfoldig og uendelig, og at denne kærlighed gennemsyrrer alle, hvorfor Gud ikke skelner mellem hetero- og homoseksuelle (Wøhlk 2004; Baggesgaard 2009; Krab Koed 2010). Positionen vil gøre brug af næstekærlighedsargumentet som et af dens primære greb, når den skal legitimere indførelsen af homoseksuelle ægteskaber fra et teologisk perspektiv. I forlængelse heraf vil positionen oftest udgøres af aktører, der er tilhængere af en indførelse af homoseksuelle ægteskaber.

Bibelargument 2-positionen er stærkt repræsenteret igennem hele den undersøgte periode, og fra 2004 til 2011 følger positionen den generelle tendens i aktiviteten af den offentlige debat. Dog oplever positionen en stigning fra 12 til 16 indlæg fra 2011 til 2012, hvor den generelle debataktivitet ellers er faldende. De 16 indlæg i 2012 betyder videre, at positionen står som den mest refererede vinkling i året, hvor den kønsneutrale ægteskabslov trådte i kraft. Det er sandsynligt, at stigningen i aktiviteten kan forklares ud fra, at kirkens venstrefløj igennem den offentlige debat, maner til forsoning i et forsøg på at række ud til kirkens højrefløj, for at udbedre den betændte situation. En sådan tolkning understøttes af indlæg fra debatten, og til eksempel skriver en sognepræst følgende:

Synd er manglende tro på Gud, og synden giver sig udslag i skadelige handlinger mod næsten. Når to personer elsker hinanden og ønsker at tage vare på hinanden, hvorfor så ikke bede om Guds hjælp, støtte og nåde til det? Tager det heteroseksuelle ægteskab skade af det? Guds velsignelse er ikke som fiskekvoter. (Reinholdt Rasmussen 2012).

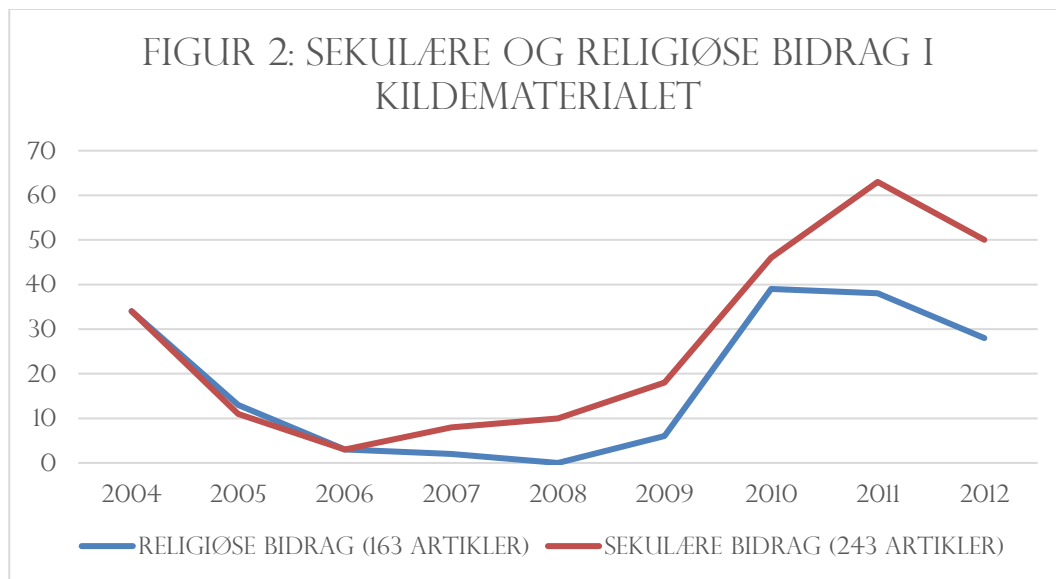
Andre aktører i debatten peger ligeledes på, at kirkens venstrefløj har fundet det problematisk med en splittet kirke. Således opfordrer en sognepræst den kirkelige højrefløj til *ikke* at bryde med folkekirken, da folkekirken rummelighed strækker sig vidt, underforstået, at kirken bør kunne rumme både homoseksuelle ægteskaber og en konservativ kirke under samme tag (Mulnæs 2012).

Dansk-kristen kultur

Den fjerdestørste position i debatten om homoseksuelle ægteskaber udgøres af det vi kan kategorisere som dansk-kristen kultur. I denne position argumenteres der med belæg i de danske traditioner og ritualer, og argumentationskæden har et overvejende moralsk islæt. Denne gruppering finder typisk, at ægteskabet er historisk, juridisk og sprogligt defineret ved at være mellem mand og kvinde, hvorfor positionen trækker på den kristne kultur, om end dette foregår på et sekulært plan (Dyremose 2011). Endnu en tendens hos denne position må findes i referencen til familien og dens struktur. Familiestrukturen udgøres af far, mor og børn, og er en urokkelig institution etableret over mange år og generationer. Til eksempel skriver Søren Krarup (DF) i et debatindlæg i Kristeligt Dagblad: "Ægteskabet er mellem mand og kvinde. Familien er far, mor og børn. Dette har i 1000 år været grundlaget for det danske folk." (Krarup 2010). Den overordnede filosofi i denne position kredser altså om konservative idealer og med belæg i dansk-kristen kultur og tradition, vil aktørerne inden for denne position oftest være imod homoseksuelle ægteskaber, da det vil udfordre den danske tradition og kultur.

Positionens aktivitetsniveau udfolder sig relativt gennemsnitligt igennem første del af den undersøgte periode, og følger således den generelle tendens. Dog er det bemærkelsesværdigt, at positionen accelererer fra 2010 til 2012, og derfor ender som den næststørste position i undersøgelsens afsluttende år. For at forstå denne stigning er det imidlertid væsentligt at have positionens sekulære karakter, samt dens modstand mod homoseksuelle ægteskaber, in mente. I de sidste år af den offentlige debat er det således tænkeligt, at mange religiøst orienterede aktører har omformuleret deres argumenter og vinklinger i et forsøg på at opnå legitim gennemslagskraft i debatten. Som

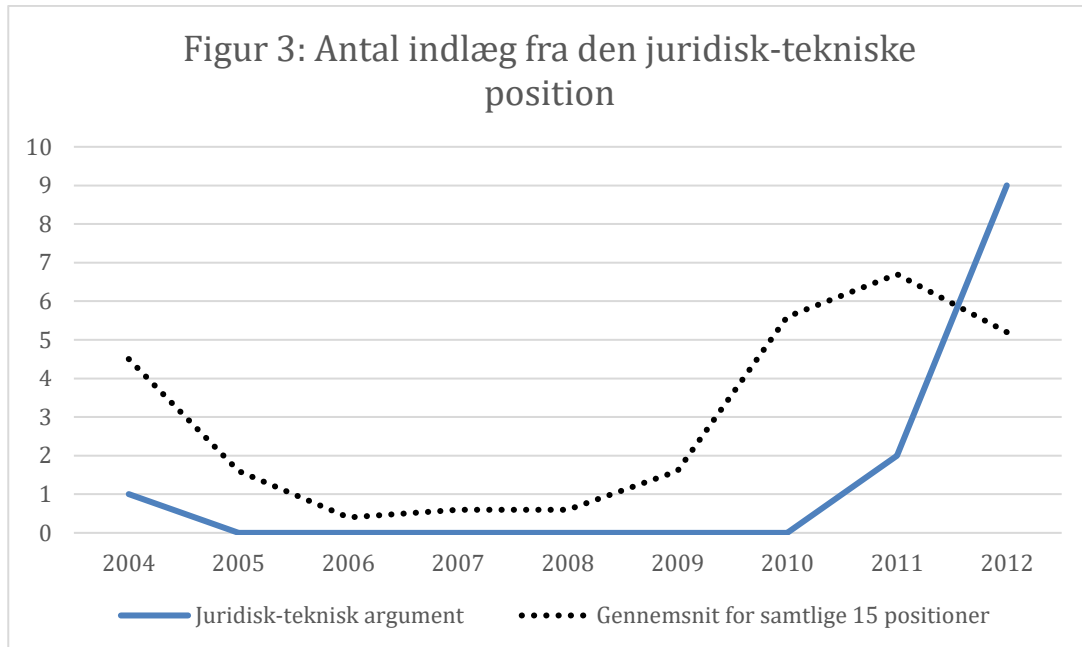
tidligere nævnt pegede det demokratiske mandat i 2011 og 2012 i retningen af en ændring i ægteskabsloven, hvorfor modstandere heraf kunne frygte en egentlig lukning af debatten. I dette lys fremstår det sandsynligt, at de religiøse argumenter er blevet byttet ud med sekulære, i et sidste forsøg på at skubbe til debatten. En sådan tolkning understøttes videre af det markante fald bibelargument 1 oplevede i starten af 2010'erne, hvor antallet af bidrag til debatten faldt fra 25 indlæg i 2011 til 13 indlæg i 2012. Stigningen i de sekulære positioner kan ligeledes illustreres via figur 2.

Nærværende analyse af den offentlige debat stemmer fint overens med tidligere forskning på området. Således fandt teolog, Kirstine Helboe Johansen, og professor i statskundskab, Helene Helboe Pedersen, i deres analyse af den politiske behandling af sagen om homoseksuelle ægteskaber, at de religiøse argumenter var til stede i den indledende politiske proces, men at disse blev omformuleret i Folketingets forhandlinger (Johansen og Pedersen 2016: 751). Analysen synes dermed at kunne pege i retning af, at de religiøse argumenter også i den offentlige debat blev omformuleret til sekulære argumenter, for at vinde indpas i debatten. Johansen og Pedersens analysefund af de politiske processer kan således udbredes til også at gøre sig gældende i den offentlige debat. Sagt en smule anderledes kan stigningen i den dansk-kristne position i 2012 forklares ud fra, at disse argumenter vandt frem, da de repræsenterede en modstand mod homoseksuelle ægteskaber med sekulære argumenter, der herigennem opnåede bedre mulighed for at vinde legitim gennemslagskraft i den offentlige debat i et sidste forsøg på at erobre dagsordenen.

Øvrige perspektiver

Afslutningsvis vil jeg fremhæve den juridisk-tekniske position, der accelererer voldsomt i de sidste år af debatten jævnfør figur 3.

Denne position er typisk skeptisk overfor homoseksuelle ægteskaber, og positionen argumenterer i høj grad med afsæt i ideen om, at den ændrede ægteskabslov er juridisk ufuldkommen. Til eksempel skrev Venstre-politikeren, Anni Matthiesen, i Kristeligt Dagblad: “(...) der er mange uafklarede spørgsmål, som der ikke er taget stilling til endnu. Her kan jeg blot nævne: arveloven, adoptionsloven og samværsreglerne med børn - hvem er mor, og hvem er far?” (Matthiesen 2012). Også den tidligere kirkeminister, Birthe Rønn Hornbech (V), gjorde brug af en lignende argumentation, og budskabet stod tydeligt frem allerede i overskriften af artiklen: “Med bind for øjnene. Lovforslag om homoseksuelle vielser er sjusket makværk.” (Rønn Hornbech 2012). Positionen anfægter således lovens *legitimitet*, men forsøger ligeledes at anfægte lovens *legalitet*. Videre forsøger tilhængere af denne position at anklage regeringen og Folketinget for grundlovsbrud, da de påtager sig at afgøre indholdet af den kristne tro, og derved fratager kirken status som trossamfund (Smedegaard Andersen 2012).

Den juridisk-tekniske position deler et vist slægtskab med den dansk-kristne position, hvilket kommer til udtryk på flere måder. For det første viser det sig i de to positioners grundstruktur. Aktører, der opererer inden for disse positioner, er i den forbindelse oftest modstandere af

homoseksuelle ægteskaber og argumenterer ligeledes sekulært. For det andet kommer slægtskabet til udtryk i de to positioners udvikling i den offentlige debat. Således accelererer begge positioner i de sidste år af den undersøgte periode, hvormed den juridisk-tekniske position går fra ikke at være synderligt udslagsgivende i perioden fra 2004 til 2011, til at mangedoble sin repræsentation i debattens afsluttende år. Positionen ender dermed som den fjerdestørste position i 2012 med 9 bidrag i debatten. Det er nærliggende at se denne udvikling i tråd med tolkningen af den dansk-kristne position behandlet ovenfor. Det er altså plausibelt, at stigningen i de sekulære positioner, der er modstandere af homoseksuelle ægteskaber, kan forklares ud fra, at de religiøse argumenter er blevet omformuleret, hvorfor repræsentationen af de sekulære positionerne stiger.

Folketingets behandling af homoseksuelle ægteskaber

2004-2006: Homoseksuelle ægteskaber på dagsordenen

I 2004 blev den politiske debat om homoseksuelle ægteskaber genstartet af den daværende statsminister, Anders Fogh Rasmussens (V), da han som privatperson udtalte, at han gerne så, at homoseksuelle fik mulighed for at blive viet i folkekirken (Albæk m.fl. 2014: 96). I kølvandet på udtalelsen kom der en bølge af beslutnings- og lovforslag, fremsat skiftevis af partierne SF, S, RV og EL. Tilhængere af lovforslagene gjorde i høj grad brug af det vi kan kalde for frihedsargumentet, og deler slægtskab med rettighedspositionen, som vi kender fra den offentlige debat, da tilhængerne talte om frihed for folkekirken, og på denne vis talte ind i en liberal dagsorden med muligheden for at udbrede rettigheder til homoseksuelle. Modstanderne af forslagene udgjordes i denne periode af partierne V, KF, DF og KD.³ De primære argumenter fra denne position knytter sig til, at initiativet til forslagene burde komme fra folkekirken selv og, at Folketinget i den forbindelse *ikke* skulle blande sig i kirkens indre anliggender. Der var i disse debatter bred enighed om, at Folketinget ikke burde blande sig i kirkens indre anliggender. Men de to positioner repræsenterer forskellige forståelser af, hvornår en sådan indblanding finder sted.

I de indledende parlamentariske debatter formåede modstanderne at præsentere en bred vifte af argumenter forankret i kendte positioner fra den offentlige debat. Her blev særligt positionen om den dansk-kristne kultur inddraget, som det kommer til udtryk hos Søren Krarup (DF): “For et

---

³ Kristendemokraterne er kun repræsenteret i B 169 og B 7, da de ikke opnåede genvalg ved folketingsvalget i 2005.

registreret partnerskab er intet ægteskab i al enkelhed. Et ægteskab er det forpligtende forhold imellem mand og kvinde.” (B 169 2003-04: 10117). Ligeledes henviste aktører fra samme position til, at det ville rykke ved sammenhængskraften i kirken, hvis forslagene blev vedtaget, hvormed den kristne tradition blev taget i forsvar (L 228 2005-06: 6709). De indledende parlamentariske debatter synes at være et udtryk for to væsensforskellige virkelighedsforståelser, hvilket resulterer i en fastlåst debat. I en sådan situation må det forventes, at modstandere af de fremlagte forslag har den betydelige fordel, at de repræsenterer den herskende norm, og således understøttes af positioner, hvis berettigelse er blevet legitimeret og nedarvet gennem generationer. Det er således i høj grad fortsat modstandere af lovforslagene, der med afsæt i herskende normer, traditioner og demokratisk plig, gør det vanskeligt for den udfordrende position at vinde terræn i de indledende folketingsdebatter.

2007-2010: Debatten skifter gear

Med fremsættelsen af beslutningsforslag B 76 i 2007, ændrede debatten imidlertid karakter. For hvor de hidtidige beslutnings- og lovforslag ville give trossamfund friheden til at medvirke ved registreret partnerskab, var sigtet med B 76 at indføre en ægteskabslov, som ligestillede homoseksuelle med heteroseksuelle (B 76 2006-07: 6251). Rettighedspositionen var dermed for første gang direkte forankret i forslagetets kerne, og står som et centralt forankringspunkt i debatterne. Et væsentligt greb fra denne position knyttede sig til grundlovens ord om ligebehandling i det danske samfund, hvormed en væsentlig demokratisk grundsten blev inddraget. Pointen blev fremført af forslagsstiller, Lone Dybkjær (RV) (B 76 2006-07: 6267), og sammenlignet med tidligere debatter fremstår denne argumentationskæde mere gennemslagskraftig i den landspolitiske debat, da den henter sin berettigelse i det fælles, demokratiske fundament på tværs af partiskel.

Det var imidlertid ikke kun i fremlæggelsen af egne argumenter, at positionen i den anden fase formåede at skubbe til debatten. Således udfordrede Simon Emil Ammitzbøll (RV) et af modstandernes mest brugte argumenter om kirkens ret til selvbestemmelse. Et væsentligt argument for ikke at ville hverken vie eller registrere homoseksuelle par i kirken, havde indtil Ammitzbølls ytring knyttet sig til, at folkekirken ikke selv ønskede noget sådant. Ammitzbølls ytring skubber til denne forståelse, da han direkte påpegede, at folkekirken har en flad struktur uden synode og, at ingen, som konsekvens heraf, principielt kan udtale sig på vegne af en samlet folkekirke (L 167 2007-08: 3002). Udtalelsen illustrerer et gearskifte i debatten om de homoseksuelle ægteskaber, og

argumentet blev efterfølgende praktiseret af samtlige partier, der ønskede forslagene vedtaget (B 123 2009-10: 58; B 123 2009-10: 46).

At Ammitzbølls argument skubbede til debatten, kan videre illustreres gennem udviklingen i de efterfølgende ministertaler, der indledte de enkelte folketingsdebatter. Før argumentet om kirkens manglende beslutningsorgan blev præsenteret, var det således med reference til, at en samlet kirke ikke havde ytret noget ønske, der var det bærende element i afvisningen af forslagene, som det kommer til udtryk i ministertalerne i B 76 (B 76 2006-07: 6251; L 67 2007-08: 2997). Dette står i kontrast til de ministertaler, der kom i kølvandet på Ammitzbølls argumentation, hvor L 123 står som det bedste eksempel herpå. Her begrundedes regeringens afvisning af forslaget med, at ægteskabsbegrebet ikke skulle ændres, og at ægteskabet er en "(...) juridisk, traditionel og historisk betegnelse for et særligt forhold mellem en mand og en kvinde." (L 123 2009-10: 33). Eksemplerne illustrerer, at der er sket en glidning i argumentationen fra modstandere af forslagene. I de indledende debatter var argumentet primært forankret i kirkens ret til selvbestemmelse, mens de i de senere debatter var forankret i den dansk-kristen kultur. Denne glidning kan vi tolke som, at Ammitzbølls argument udfordrede den daværende herskende position i en sådan grad, at den forsvarende position måtte ty til andre argumentationskæder i forsøget på at fastholde grebet i debatten.

2011-2012: De afsluttende debatter

I Albæks analyse så vi hvordan de afsluttende debatter var mindre udfoldede og mere forudsigelige, da mandatet bag en ændring var stærkt (Albæk m.fl. 2014: 101). Nærværende afsnit understøtter denne udlægning, da de særligt interessante debatter snarere udspillede sig i perioden 2007-10. Der var altså i høj grad tale om forudsigelige afsluttende debatter, men til trods for dette florerede der fortsat interessante og væsentlige elementer i de afsluttende maratondebatter, som jeg vil fremhæve i dette afsnit. Til eksempel må nævnes den intense brug af den juridisk-tekniske position, kendt fra den offentlige debat, og som i folketingsdebatterne blev benyttet af modstandere af forslagene. Således beskyldte VK-regeringen (med DF som støtteparti) det afsluttende lovforslag for at være sjusket og forhastet og, at det ville have ukendte konsekvenser for børneloven, arveloven, pensionsloven og adoptionsloven, hvis forslaget blev vedtaget (L 106 2011-12: 38-39). Stridigheden gik i høj grad ud på, at den nyligt dannede regering så lovforslaget som et kontinuerligt og kulminerende element i årtiers debatter om homoseksuelle parforhold, mens modstandere anså

lovforslaget som en isoleret, ny debat, og anfægtede lovforslagets hurtige vej gennem den demokratiske mølle.

Kigger vi til forskningslitteraturen, er det tydeligt, at den juridisk-tekniske position heller ikke er et nyt perspektiv i debatten om homoseksuelle rettigheder. Således fandt både Erik Albæk og sociologen, Henning Bech, at en juridisk-teknisk position var til stede i debatten om registreret partnerskab (Albæk 1998: 413; Bech 1992: 135). I den daværende debat var det udslagsgivende, at et flertal af vælgerne var *for* registreret partnerskab, hvorfor det juridisk-tekniske argument blev frembragt af politikere, der ikke var tilhængere af partnerskabsloven, men som samtidig heller ikke ville stemples som homofobiske i frygten for vælgerflugt (Albæk 1998: 414). I forlængelse heraf kan det heller ikke udelukkes, at politikere i debatten om homoseksuelle ægteskaber forsøger at maskere deres modstand mod homoseksuelle ægteskaber ud fra samme logik. En sådan tolkning synes understøttet af høringsnotatet fra høringsrunden. Her har hverken Advokatrådet, Den Danske Dommerforening, Dommerfuldmægtigforeningen, Københavns Byret eller Vestre Landsret og Østre Landsret bemærkninger til lovforslaget (Hørings svar 2012). Ifølge uafhængige juridiske foreninger syntes lovforslagets legitimitet altså at være juridisk holdbart, hvilket peger i retning af en skjult og strategisk dagsorden fra modstanderne.

Demokratisk sejr eller deliberativ deroute?

Når forholdet mellem den offentlige debat og den parlamentariske debat skal undersøges, er det med ønsket om herfra at kunne fortælle noget om demokratiets tilstand. Med afsæt i den foregående analyse fremstår ét punkt her særligt interessant: Hvad blev der af de religiøse argumenter fra den offentlige debat? I dette afsnit vil jeg diskutere, hvorfor de religiøse argumenter ikke kunne oversættes samt vurdere sagens deliberative karakter.

Religiøse stemmer i det danske demokrati

På baggrund af den foregående analyse står det klart, at de væsentligste positioner fra den offentlige debat ligeledes florerede i den parlamentariske debat, hvorfor en stor del af borgernes ideer og refleksioner var repræsenteret på Folketingets talerstol.⁴ Som anslået ovenfor, finder vi dog én væsentlig undtagelse, der knytter sig til de religiøses argumenters konsekvente udeladelse fra

---

⁴ Se evt. også figur 5 på side 18.

folketingsdebatten. Fra en deliberativ vinkel kan det lyde som en logisk konsekvens, at de religiøse stemmer ikke var repræsenteret i den parlamentariske debat. Hos dele af deliberationstænkningen bliver det deliberative demokrati opstillet som noget nær uforenelig med religion. Således forstår Habermas religion som grundlæggende apolitisk og som et element, der hører til uden for den politiske arena. Ifølge Habermas må de religiøse argumenter således gerne florere i den offentlige meningsdannelse, men må holdes uden for den parlamentariske beslutningsproces (Habermas 2008: 128). Her er det påfaldende, at debatten om homoseksuelle ægteskaber udspillede sig efter et lignende scenarie; de religiøse argumenter var til stede i den offentlige debat, men nåede aldrig folketingssalen. Med afsæt i Habermas' tanker er det således fristende at udråbe debatten til at være en deliberativ sejr, da det demokratiske forhandlingspil har modstået brugen af religiøse stemmer, og udelukkende reguleret den religiøse praksis med sekulære argumenter.

En sådan slutning fremstår imidlertid endimensional og ikke helt uproblematisk, for har de religiøse stemmer ingen berettigelse i det danske folkestyre? De religiøse argumenter *var* et væsentligt element i den offentlige debat, og repræsenterede dermed et vigtigt element for mange borgere. Således udgjorde de religiøse bidrag i den offentlige debat hele 40% af samtlige indlæg, og fraregnes Kristeligt Dagblads artikler, udgjorde de religiøse bidrag 22%. Med øje for Kristeligt Dagblads omfattende dækning af sagen synes de religiøse bidrag altså fortsat at udgøre en væsentlig del af det offentlige ræsonnement. Når 40% af bidragene ikke er repræsenteret i et repræsentativt system, synes sagen snarere at være et udtryk for et demokratisk dilemma end en deliberativ sejr. Her må vi huske, at den demokratiske legitimitet i en deliberativ forståelse udspringer fra det offentlige ræsonnement, hvormed sagen nu snarere synes at være genstand for en tvivlsom deliberativ proces. End ikke når der er tale om reguleringen af et religiøst ritual, kan der argumenteres eller tales religiøst, hvilket snarere synes hæmmende end berigende for den demokratiske samtale.

Med afsæt i den deliberative teori kunne det tænkes, at de religiøse argumenter ville have nuanceret folketingsdebatten, og bidraget med teologisk indsigt for herigennem at kvalificere beslutningstagningen. At nægte de religiøse argumenter adgang til debatten, synes intuitivt at fjerne dele af debattens substans. Kunne det tænkes, at det demokratiske fundament ville blive forstærket, hvis demokratiet gav plads til at fordøje både sekulære og religiøse stemmer? Det er muligt, at de religiøse stemmer alligevel ville blive frasorteret i overensstemmelse med deliberative principper, og dermed blive kategoriseret som mindre gode argumenter, men at denne frasortering sker gennem deliberation og debat, ville unægteligt underbygge lovens legitimitet, der jo er en hjørnesten i den

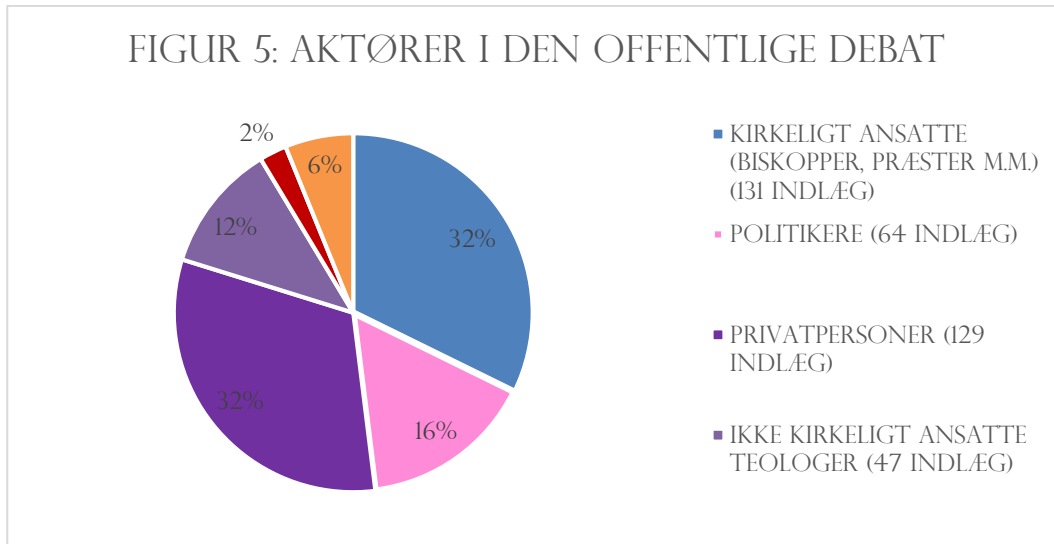
deliberative tænkning. Hermed synes den deliberative teori at have en blind vinkel for behandlingen af religiøse stemmer i en politisk kontekst. Tilmed synes det danske demokrati i særdeleshed at mangle et sprog for religiøse tematikker i forhandlingsprocessen.

Det danske demokratis manglende evne til at argumentere religiøst, kan videre konkret spores i kildematerialet. For at illustrere denne pointe kan daværende DF-politiker og tidligere præst, Jesper Langballe, inddrages. Langballes argument i den offentlige debat (Langballe 2010) var religiøst og forankret i bibelargument 1-positionen, mens hans argument i folketingsdebatten (L 123 2009-10: 42) var sekulært og snarere forankret i en position om dansk-kristen kultur. Langballe adskilte skarpt politik og religion, og skrev sig dermed ind i en lang og fin tradition for dansk demokratisk handlemåde. Langballe har unægtelig været bekendt med den lutherske lære om to-sværdsteorien, der bygger på en skelnen mellem det verdslige og det åndelige (Korsgaard 2004: 44). Der er således ikke tradition for at argumentere religiøst fra Folketingets talerstol, og selv ikke en politiker som Langballe, der om nogen har en religiøs profil, omgår denne etikette. Dog fremstår det fortsat demokratisk illegitimt, at de religiøse tilhængere ikke kan få deres argumenter igennem, hvorfor de religiøse argumenter er reduceret til at blive oversat for først herigennem at vinde repræsentation i debatten. Oversættelser fremstår deliberativt problematisk, da disse synes at være genstand for skjulte dagsordener og ligeledes udtrykke ringe grad af transparens, hvilket udgør et tvivlsomt udgangspunkt for den fornuftige politiske debat.

Medierne som offentlighedens væsentligste platform

I det deliberative demokrati fungerer det offentlige ræsonnement som demokratiets kardinalpunkt, hvorfor kvaliteten af den politiske beslutningsproces i høj grad er betinget af indholdet fra den offentlige debat. Hvorvidt debatten har været genstand for en deliberativ proces, afhænger således af, om medierne har formået at formidle en meningsfuld dagsorden for både borgere og politikere. En meningsfuld dagsorden kan vi karakterisere som en mangfoldig dagsorden, hvor avisen præsenterer sine læsere for et bredt udsnit af både argumenter og aktører. Fra det kvantitative kildesæt kan vi i den forbindelse udlede, at Kristeligt Dagblad har formidlet samtlige 15 positioner, og at Berlingske og Politiken hver har formidlet 12 forskellige positioner. Dette peger på en mangfoldig repræsentation, hvormed avisens læsere er blevet præsenteret for en bred vifte af argumenter, der er et vigtigt element i etableringen af en sund demokratisk menings- og viljedannelse.

Ligeledes kan vi kigge til hvilke aktører, der har taget del i debatten om de homoseksuelle ægteskaber. Jævnfør figur 5 kan vi se, at en bred vifte af aktører har deltaget i den offentlige debat, og dermed har haft mulighed for at præge selv samme.

Medierne har således formået at kommunikere en mangfoldig liste af både argumenter og aktører gennem det offentlige ræsonnement, og mediernes rolle som katalysator for en meningsfuld og kritisk samtale synes at være imødekommet.

Afslutningsvis kan vi vurdere mediernes deliberative betydning ved at undersøge, hvorvidt politikerne går i dialog med borgerne. Til eksempel må nævnes daværende ligestillings- og kirkeminister, Manu Sareen (RV), der hyppigt optrådte i medierne for at forklare og forsvare sine ytringer og politiske beslutninger. I en række debatindlæg i Politiken forklarede den daværende minister sig, og svarede videre på en del af den kritik, der blev rettet mod ham i den offentlige debat (Sareen 2011a: 9; Sareen 2011b: 8). Også i Kristeligt Dagblad svarede Sareen på en del af den fremlagte kritik, og gik dermed i dialog med borgerne. (Schnabel 2011). Således har vi set, hvordan de politiske beslutninger om den kønsneutrale ægteskabslov akkumulerede en stor mængde debat i perioden frem mod lovens vedtagelse, hvorefter Sareen svarede og gik i dialog med borgerne i nogle af de medier, hvor kritikken optrådte. Til trods for dialogernes beskedne omfang ser vi dog eksempler på vigtige elementer i vekselvirkningen mellem borgere og politikere, der er væsentlige i den deliberative forståelse. I et sundt deliberativt demokrati er dette et vigtigt demokratisk ideal, der her bliver opløftet, da ministerens ageren er med til at genoprette folkets tro på forbindelsen

mellem dem, der bestemmer og dem, der bliver bestemt over. Sammenlignet med folketingsdebatten synes mediernes rolle som ansvarshavende for den offentlige debat mere vellykket.

Konklusion

Som anført tidligere, var de væsentligste positioner fra den offentlige debat repræsenteret i folketingsdebatten med én væsentlig undtagelse, da de religiøse argumenter ikke ræsonnerede på landspolitisk plan. Men hvor efterlader dette vores demokrati? Indledningsvis kan vi skrive de positive deliberative elementer frem, som præsenteret gennem artiklen. Her synes særligt den mediebarne offentlige debat at indeholde væsentlige deliberative potentialer, da læserne her er præsenteret for et mangfoldigt udsnit af både positioner og aktører, hvilket udgør et væsentligt fundament for den demokratiske samtale. Omvendt kritisk må vi dog forholde os til den politiske debat og dennes karakter. Som beskrevet i de afsluttende afsnit, synes det danske demokrati ikke at have et sprog for det religiøse. De religiøse stemmer udgjorde en væsentlig del af det offentlige ræsonnement, hvorfor det unægteligt ville have højnet debattens deliberative legitimitet, såfremt både sekulære og religiøse argumenter florerede i debatten, så også de religiøse borgere kunne se sig afspejlet heri.

Parallelt med ovenstående må vi naturligvis også knytte an til artiklens minoritetshistoriske vinkel. Indførelsen af homoseksuelle ægteskaber markerede faldet af den sidste juridiske diskrimination af homoseksuelle og markerede også den første debat der, siden 1970'erne, ikke var dagsordensfastsat af homoseksuelle aktører. Homoseksuelles rettigheder er med debatten således blevet en sag, som en stor del af politikerne kæmper for, og dagsordenen er ligeledes fremlagt og fastlagt af de heteroseksuelle politikere selv. Sagen synes altså at beskrive et forankringspunkt i det danske demokrati, hvor kirken som fast holdepunkt i vores forståelse af familie, ægteskab og seksualitet er blevet sat til forhandling. Med sagen synes det danske demokrati hellere at ofre kirkens selvbestemmelsesret, og dermed potentielt skade forholdet mellem kirke og stat, end at ofre homoseksuelles ret til alteret. Homoseksuelle er gået fra at være en særinteresse, til at være noget nær alle bakker op om, og debatten synes dermed også at udtrykke et skifte i demokratiets holdning til homoseksuelle specifikt.

Dermed fremstår nærværende artikels konklusion en smule dobbelt. På den ene side har vores demokrati sejret, da homoseksuelle i 2012 fik mulighed for kirkelige vielser, hvormed vores

demokrati har udviklet sig i en tolerant og inkluderende retning. På den anden side fremstår sagen dog som en demokratisk deroute, da den kønsneutrale ægteskabslov ganske enkelt mangler deliberativ legitimitet.

Litteraturliste:

- Albæk, Erik. "Frisindets grænser: Homoseksuelle mellem moralske dilemmaer og politiske hensyn". *Politica* 30, nr. 4 (1. januar 1998): 405–422.
- Albæk, Erik, Christoffer Green-Pedersen, og Lars Thorup Larsen. *Moralpolitik i Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2014.
- Andersen, Vibeke Normann, og Kasper Møller Hansen. "Deliberativt demokrati og den nationale folkehøring om euroen". *Politica* 34, nr. 1 (1. januar 2002): 78–97.
- Bech, Henning. "Report From a Rotten State: 'Marriage' and 'Homosexuality' in 'Denmark'". I: *Modern Homosexualities: Fragments of Lesbian and Gay Experiences*, af: Ken Plummer, 134–47. London: Routledge, 1992.
- Edelberg, Peter "The Queer Road to Frisind: Copenhagen 1945-2012". I *Queer Cities. Queer Cultures. Europe since 1945*, redigeret af Jennifer Evans og Matt Cook, 55–74. London: Bloomsbury Academic, 2014.
- Eriksen, Erik Oddvar, og Jurgen Habermas, red. *Deliberativ politik: demokrati i teori og praksis*. Oslo: Tano, 1995.
- Eriksen, Erik Oddvar, og Jarle Weigård. *Understanding Habermas: Communicative Action and Deliberative Democracy*. London: Continuum, 2003.
- Habermas, Jürgen. *Between Naturalism and Religion: Philosophical Essays*. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press, 2008.
- Habermas, Jürgen. *Borgerlig Offentlighed*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1975.
- Held, David. *Models of Democracy*. 3. ed., Reprinted. Cambridge: Polity Press, 2008.
- Johansen, Kirstine Helboe, og Helene Helboe Pedersen. "The Power over the Marriage Ritual: Positions in the Administrative Consultation Prior to the Implementation of Same-Sex Marriages in the Evangelical-Lutheran Church in Denmark". *Journal of Church and State* 58, nr. 4 (september 2016): 731–52.
- Korsgaard, Ove. "Fra tugtemester til skolemester: Om forskelle mellem Luther og Grundtvig". *Grundtvig-Studier* 55, nr. 1 (1. januar 2004): 34–61.
- Loftager, Jørn. *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*. Gylling: Aarhus Universitetsforlag, 2004.
- Lützen, Karin. *Hvad hjertet begærer: kvinders kærlighed til kvinder 1825-1985*. Copenhagen: Tiderne skifter, 1986.
- Nørgaard, Anne Engelst, og Peters, Rikke Alberg. "Demokrati og offentlighed". *Slagmark*, nr. 69 (3. september 2004): 7-14.
- Rydstrom, Jens. *Odd Couples: A History of Gay Marriage in Scandinavia*. Aksant Imprint Edition. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011.

- Vallentin, Steen. "Den offentlige menings sociologi". *Dansk Sociologi* 16, nr. 3 (2. september 2005): 25–44.

Kildemateriale:

Avisdebatten:

- Bagger, Lise Rønfeldt. "Livskvalitet: Uvidenhed om homoseksuelles livsvilkår". *Berlingske Tidende*, 20. juli 2008, sek. 1.
- Baggessaard, Benedikte Vejby. "Det kønsneutrale ægteskab. Længe leve mangfoldigheden". *Kristeligt Dagblad*, 7. november 2009.
- Brøgger, Morten. "Lilleør vrøvler om forkyndelsesfrihed. Ægteskabsstriden er teologisk". *Kristeligt Dagblad*, 30. april 2012, sek. 1.
- Dyremose, Charlotte. "Vielse af homoseksuelle? Det skal politikerne ikke bestemme over". *Kristeligt Dagblad*, 25. august 2011, sek. 1.
- Hansen, Børge. "Fundamentet versus fundamentalismen". *Kristeligt Dagblad*, 8. februar 2012, sek. 1.
- Harslund, Søren. "Bisper på afveje". *Kristeligt Dagblad*, 3. januar 2011, sek. 1.
- Juul Christensen, Torben. "Respektér de klare ord om ægteskabet". *Berlingske Tidende*, 9. januar 2005, sek. 2.
- Krab Koed, Hans. "Inkluder de homoseksuelle i folkekirken. Ægteskabet er jo ikke et sakramente". *Kristeligt Dagblad*, 13. marts 2010, sek. 1.
- Krarup, Søren. "Foragten for kirkefolket. Debatten bliver kvalt i formalia". *Kristeligt Dagblad*, 7. juni 2010, sek. 1.
- Langballe, Jesper. "Homoseksuelle vielser i kirken? Spørg nu kirkefolket", 26. maj 2010, *Kristeligt Dagblad* udgave, sek. 1.
- Matthiesen, Anni. "Derfor stemte jeg nej!". *Kristeligt Dagblad*, 13. juni 2012, sek. 1.
- Mulnæs, Carsten. "Luthersk bekendelse. Selvfølgelig følger Gud med tiden". *Kristeligt Dagblad*, 5. juli 2012, sek. 1.
- Rebel, Lise Lotte. "Teologisk problematisk ritual. Ordene fra skabelsesberetningen mangler". *Kristeligt Dagblad*, 12. juni 2012, sek. 1.
- Reinholdt Rasmussen, Thomas. "Guds velsignelse er ikke som fiskekvoter. Det er nok til alle fremtidige ægtepar". *Kristeligt Dagblad*, 14. juni 2012, sek. 1.
- Rønn Hornbech, Birthe. "Med bind for øjnene. Lovforslag om homoseksuelle vielser er sjustket makværk". *Kristeligt Dagblad*, 30. maj 2012, sek. 1.
- Sareen, Manu. "Homoseksuelle skal vies i kirken hurtigst muligt". *Politiken*, 10. november 2011a, sek. 2.
- Sareen, Manu. "Misforståelser flourer om vielser af homoseksuelle". *Politiken*, 29. november 2011b, sek. 2.
- Schnabel, Laura Elisabeth. "Jeg forholder mig til det, der er regeringens politik". *Kristeligt Dagblad*, 30. november 2011, sek. 1.

- Smedegaard Andersen, Jens. "Sareen har ikke fortalt alt. Folketingets magt er underlagt begrænsninger i Grundloven". *Kristeligt Dagblad*, 10. april 2012, sek. 1.
- Sørensen, Werner Elof. "Seksualitet er en Guds gave". *Kristeligt Dagblad*, 25. oktober 2004.
- Wøhlk, Carina. "Vi er ikke alle heteroer for Vorherre". *Politiken*, 23. maj 2004, sek. 3.

Folketingstidende, rapporter og høringsnotater:

- Folketingstidende, *Forslag til folketingsbeslutning om indførelse af en mulighed for, at folkekirken og andre trossamfund kan medvirke ved indgåelse af registreret partnerskab*, **B 169**, Folketinget 2003-04, mandag d. 10. maj 2004, pp. 10105-10128. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/ebog/20031F2?s=10105> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til lov om ændring af lov om registreret partnerskab. (Fribed for folkekirken og andre trossamfund for at medvirke ved indgåelse af registreret partnerskab)*, **L 228**, torsdag d. 4. maj 2006, Folketinget 2005-06, pp. 6706-6722. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/ebog/20051F2?s=6705> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til folketingsbeslutning om at indføre en ægteskabslovgivning, som ligestiller homoseksuelle med heteroseksuelle*, **B 76**, Folketinget 2006-07, fredag d. 27. april 2007, pp. 6251-6270. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/ebog/20061F2?s=6251> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love samt ophævelse af lov om registreret partnerskab. (Ægteskab mellem to personer af samme køn)*, **L 67**, Folketinget 2007-08, 2. samling, onsdag d. 9. april 2008, pp. 2996-3022. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/ebog/20072F1?s=2996> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til folketingsbeslutning om at give trossamfund mulighed for at vie homoseksuelle par*, **B 123**, Folketinget 2009-10, fredag d. 26. marts 2010, pp. 56-64. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/samling/20091/beslutningsforslag/B123/index.htm> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love samt ophævelse af lov om registreret partnerskab. (Ægteskab mellem to personer af samme køn)*, **L 123**, Folketinget 2009-10, fredag d. 26. marts 2010, pp. 32-56. Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/samling/20091/lovforslag/L123/index.htm> (senest tilgået 20. maj 2021)
- Folketingstidende, *Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, lov om ægteskabets retsvirkninger og retsplejeloven og om ophævelse af lov om registreret partnerskab. (Ægteskab mellem to personer af samme køn)*, **L 106**, Folketinget 2011-12, tirsdag d. 20. marts 2012, pp. 27-49 (1. behandling). Tilgængelig via: <https://www.folketingstidende.dk/samling/20111/lovforslag/L106/index.htm> (senest tilgået 20. maj 2021)
- *Oversigt over hørings svar til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, lov om ægteskabets retsvirkninger, retsplejeloven og om ophævelse af lov om registreret partnerskab (Ægteskab mellem to personer af samme køn)*, Pub. L. No. J.nr.: 2011-800-00014, 2012. Tilgængelig via: <https://hoeringsportalen.dk/Hearing/Details/15369> (senest tilgået 20. maj 2021)

Hjemmesider:

- Østergaard, Tine Gjedsted. "Danmark har fået sit første homoseksuelle ægtepar". Berlingske Tidende, 15. juni 2012. Tilgået via: <https://www.berlingske.dk/samfund/danmark-har-faaet-sit-foerste-homoseksuelle-aegtepar> (sidst besøgt d. 8.09.2021)

KØN, SEKSUALITET OG POLITIK I EUROVISION SONG CONTEST 2007

Serbiens position i forhold til EU med udgangspunkt i Marija Šerifovićs
vinderoptræden i Eurovision Song Contest 2007

Af:
Maja Lehn og Izabella Garnett
Europæisk Etnologi

ABSTRACT: Denne artikel undersøger Serbiens positionering i Den Europæiske Union (EU) med udgangspunkt i Eurovision Song Contest (ESC) i 2007 og 2008, samt hvordan Serbiens deltagelse og sejr i ESC var med til at styrke muligheden for et EU-medlemskab efter landets selvstændighed i 2006. Artiklen argumenterer for, at Serbien i ESC fremstillede sig selv som et land, der delte politiske værdier med EU, for at øge sine chancer for et EU-medlemskab. Dernæst argumenterer artiklen for, at den serbiske sangerinde Marija Šerifovićs deltagelse og sejr i ESC og hendes virke som EU-ambassadør er blevet brugt til at signalere, at landet accepterer minoriteter. Artiklen viser, hvordan Šerifović bliver set som en Anden både gennem en politisering og et efterfølgende forsøg på afpolitisering af EU samt gennem hendes køn, etnicitet og diskursen om hendes formodede seksualitet.

NØGLEORD: Eurovision Song Contest, Serbien, køn og seksualitet, det europæiske fællesskab.

Indledning

Hvert år samles folk fra hele verden foran skærmen for at overvære den store musikalske begivenhed Eurovision Song Contest (ESC) - skabt som en begivenhed med apolitiske idealer for at styrke det europæiske fællesskab efter 2. Verdenskrig. Som en del af Europas samarbejdsstrategi blev European Broadcasting Union (EBU), en forening af nationale radio- og tv-stationer i Europa, oprettet i 1950. EBU etablerede i 1956 sangkonkurrencen Melodi Grand Prix, der i dag er kendt som Eurovision Song Contest.

Det økonomiske og politiske samarbejde Det Europæiske Fællesskab (EF) blev i 1993 til det, vi i dag kender som Den Europæiske Union (EU), som i skrivende stund består af 27 medlemslande. Flere af de lande, der søgte om medlemskab, er lande, som tidligere udgjorde Jugoslavien og flere af de nu selvstændige lande begyndte at deltage i ESC. Et af disse lande var Serbien, der først deltog i konkurrencen som en del af Jugoslavien i 1961 og derefter som Serbien & Montenegro i 2004 og 2005. I 2007 stillede Serbien op for første gang som et selvstændigt land og vandt med sangen *Molitva* sunget af Marija Šerifović.

Artiklen undersøger Serbiens positionering i Den Europæiske Union (EU) med udgangspunkt i ESC i 2007, hvor Serbien vandt og året efter, hvor det serbiske præsidentvalg fandt sted, samt hvordan vinderoptræden var med til at styrke muligheden for et EU-medlemskab efter landets selvstændighed i 2006. Artiklen undersøger følgende spørgsmål: Hvordan bliver Šerifovićs køn, etnicitet og antagelsen om hendes seksuelle orientering italesat blandt serbiske ESC-fans og af vesteuropæiske medier? Hvordan bliver Serbiens positionering i forhold til EU afspejlet gennem politiske interesseorganisationers benyttelse af Šerifovićs sejr?

Empirisk tager artiklen udgangspunkt i syv interviews med serbiske ESC-fans, som alle i artiklen er anonymiseret. For at få et indblik i diskursen omkring Šerifovićs deltagelse og sejr i ESC i 2007 og frem er analysen derudover baseret på online artikler fra vesteuropæiske og serbiske medier.

EU som fællesskab

En stor fortæller for, at EU skal danne rammerne for et politisk fællesskab baseret på fælles demokratiske værdier, er filosof og sociolog Jürgen Habermas. Han argumenterer fx i *Why Europe Needs a Constitution* (2001) for, at fokus hos EU-medlemslandene ikke bør være på borgernes etnicitet og historie, men derimod på retten til at være en stat og et demokratisk samfund (Habermas 2001: 15). Et af de paradokser, Habermas efterlader, er, at EU er nødsaget til at ekskludere andre, hvis det vil inkludere nogen.

I modsætning til Habermas' idé om EU som et demokratisk samfund står det romantiske kulturbegreb, som EU's mangfoldighedsideal er baseret på. Et af EU's mål er at skabe mangfoldighed gennem en kulturpolitisk strategi, der går ud på, at alle kulturer i Europa skal respekteres og udfoldes, hvilket tydeliggøres med EU's slogan *Enhed i mangfoldighed* (Andersen og Sandberg 2010: 227). Dette kulturbegreb kan kritiseres for i sig selv at være ekskluderende og partikulært, hvilket understreger EU's egentlige paradoks – at det for at kunne inkludere nogen, er nødsaget til at ekskludere andre. Det resulterer i, at EU forsøger at gøre op det romantiske kulturbegreb ved at afpolitisere folkebegrebet og lægge vægt på det som værende kulturelt frem for politisk (ibid.).

Balkanisme som diskurs

Historikeren Maria Todorova er stærkt inspireret af Edward Saids begreb orientalisme (2002 [1978]), som hun videreudvikler i *Balkanism and Orientalism: Are They Different Categories?* (2009) med sit begreb balkanisme (Todorova 2009: 3), der bruges til at beskrive Balkanlandene som en Anden i Europa (ibid.). Denne tvetydighed resulterer i, at Balkan fremstår som et produkt af et europæisk forsøg på at vestliggøre og demokratisere regionen. I modsætning til Orienten er Balkan et historisk og geografisk konkret sted, og hvor Orienten fremstår som en uforenelig modsætning til Vesten, er Balkan kendetegnet som en *overgang* mod Vesten (ibid.: 11). Selve diskursen om Balkan medfører, at Balkan er blevet synonym for det primitive og barbariske set i forhold til et såkaldt civiliseret Vesteuropa, hvilket medfører, at Balkan ikke ønsker at tilpasse sig den såkaldte civiliserede verden. Todorova beskriver Øst og Vest som modsætninger opdelt ud fra deres politiske, kulturelle og religiøse forskelle (ibid.). Derudover forklarer hun det (især) vestlige syn på Balkan som en metaforisk bro mellem Østen og Vesten og mellem Europa og Asien, hvor Balkan ikke bliver

anskuet som de andre, men som et *ufuldstændigt selv* (ibid.: 16, 18). Sagt med andre ord bliver Balkanlandene både set som et *dem*, der står overfor et (vest)europæisk *os*, og som en ufuldstændig del af det europæiske *os*.

Med inspiration fra historiker Bo Stråth's begrebsbrug i *Europe as a Discourse* (2000), forstås Europa i denne artikel som en diskurs snarere end et territorium. Ifølge Stråth lægger diskursen rammerne for et politisk og ideologisk projekt, hvor den europæiske identitet altid indebærer at være både eksklusiv, inkluderende og afspejlet i den *Anden* (Stråth 2000: 15). Denne Anden bliver ifølge Stråth oftest udgjort af en Anden, der er uden for det diskursive Europa (ibid.). Lande, der befinder sig i en venteposition ved at være EU-ansøgerland eller -kandidatland, men samtidig deltager i europæiske sports- eller musikarrangementer såsom ESC, befinder sig ifølge Stråth i en form for at høre til uden helt at høre til. I denne artikel undersøges Serbien som værende denne form for Anden.

Køn som optræden

I artiklen *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory* (1988) skriver filosof og queer-teoretiker Judith Butler, at køn er en optræden, der bliver indøvet og genopført (Butler 1988: 526), samt at det er gennem en række optrædener, at kroppen bliver til sit køn (ibid.: 523). Krop, og dermed også køn, er derfor ikke noget, der bare ér, det er noget, der *gøres*. Ifølge Butler eksisterer der en kulturel konstruktion, hvori det naturlige køn bliver associeret med en naturlig tiltrækning til det modsatte køn (ibid.: 524). Der er altså en forventning om, at kroppen *gør* et binært køn og *gør* heteroseksualitet. Køn som en optræden kan ses på to måder, enten som en teatralisk rolle eller som en social rolle. Sammenhængen mellem disse to roller er kompleks, og det er derfor ikke let at adskille de to (ibid.: 527). En af forskellene er dog, at køn i en teatralisk kontekst ikke bliver reguleret af sociale konventioner, da det kun er i en teatralisk kontekst, at det er muligt at se optrædenen som værende anderledes end virkeligheden (ibid.: 522, 527). Butler uddyber dette ved at sige, at en transvestit vil blive hyldet på scenen, men kan blive mødt med frygt, vrede og/eller vold uden for scenen (ibid.: 527). I artiklen forstås transvestit som værende en måde at beskrive en person, der klæder sig anderledes, end det forventes ud fra deres køn, og dette kan både gøre sig gældende på scenen, af scenen eller både *på* og *af* scenen. Det er denne forståelse af køn som en optræden, der benyttes i artiklen, i vores undersøgelse af hvordan Šerifovićs påklædning bliver set både som værende kønnet og som værende sammenhængende med hendes seksualitet.

En europæisk stemme for et europæisk Serbien

Flere indenlandske og udenlandske aviser forsøgte i 2007 at afgøre, om vindersangen var en bøn for kærlighed, Serbien eller Europa (McLaughlin 2008). Til nogens afklaring, men de flestes forvirring, udtalte Šerifović efter sin sejr: "It's a new chapter for a new Serbia" (Anastasijević 2007). Hun placerede sig allerede ved udtalelsen (muligvis ubevidst) midt i det indenrigspolitiske univers, hvor det store spørgsmål var (og delvist er), *hvordan* det nye serbiske kapitel bør udfolde sig - og vigtigst af alt - *hvilken* politisk alliance, det bør udfolde sig med. Hvorvidt den serbiske ESC-sejr var baseret på et politisk grundlag, er der blandt de serbiske ESC-fans delte meninger omkring. For eksempel mener den 26-årige informant Duško, at sejren kan ses som en belønning fra resten af Europa:

I think it was kind of like a [...] reward for good behaviour from the rest of the Europe [sic], because it was the first time that Serbia entered this [ESC] as an independent country and it was the last rift between two nations in the Balkans. And I think that Europe was happy that there wasn't [sic] any conflicts, so they were like 'yeah, good job, here's the Eurovision winner'

Han udtrykker sin skepsis over, at sejren ikke var baseret på et europapolitisk grundlag og mener, at triumfen i store træk kan ses som en belønning til Serbien fra resten af Europa på baggrund af deres nylige konfliktfrie opførsel. Her skinner det igennem, at han føler, at resten af Europa ser Serbien som et lettere tilbagestående land med en konfliktfyldt nær fortid (og på visse områder nutid), der nu nærmer sig resten af Europa og endda kan kalde sig vindere i en europæisk sangkonkurrence, hvor størstedelen af de resterende europæiske lande ser med. Landet fremstår ikke som en ufuldstændig Anden, da han nævner, at det er en belønning fra resten af Europa, hvilket indikerer, at Serbien er en del af dette fællesskab. Det fremstår nærmere som et ufuldstændigt selv, der balancerer mellem lige at have været (og til dels stadig blive set som) et meget konfliktfyldt land og nu være (og fremstå som) et mere civiliseret land, der rummer flere europæiske værdier.

Den, med Duškos ord, europæiske belønning bekræftes tilsyneladende, da EU's daværende udvidelseskommissær Olli Rehn, som var ansvarlig for det politiske angående aspiranterne til EU-medlemskab i det sydøstlige Europa, gratulerede Serbien med følgende udtalelse: "This is a European vote for a European Serbia" (Tzortzi 2007). Citatet er interessant nok i sig selv, men bemærkelsesværdigt er det især, at Tadić i 2008 med sine koalitionspartier gik under navnet *For a*

European Serbia - Boris Tadić. Det indikerer, at Rehn og EU mener, at de europæiske lande, der har stemt på Serbien i ESC, støtter op om Serbiens mulige fremtidige politiske bånd med EU. Det faktum, at Rehn to gange i citatet nævner, at det er *europæisk* - en *europæisk* stemme og et *europæisk* Serbien - er interessant, da Serbien rent geografisk set er et europæisk land. Med andre ord referer han ikke til europæisk som et geografisk anliggende, men tillægger det nærmere en kulturel og identitetsmæssig betydning. Ikke desto mindre pointerer Rehn, at det er en europæisk (formodet demokratisk) stemme og dermed, at de resterende europæiske (og de fleste af dem også EU-medlems) lande stemmer på et europæisk Serbien. At afstemningen er baseret på grundtanken om en demokratisk afstemning, ækvivalerer med EU's demokratiske værdier. Det kan betyde, at Rehn, og dermed EU, håber og giver sin støtte til, at de politiske magter i Serbien i nærmeste fremtid beslutter sig for at slutte sig til et politisk samarbejde med EU frem for Rusland, hvilket i en forstand betyder, at de vælger den europæiske vej og (for)bliver et europæisk Serbien. Rehn tildeler ESC-resultatet en politisk betydning, der kan være til fordel for EU's udvidelse og for Serbien - i hvert fald set fra EU's synsvinkel.

Når mangfoldigheden bliver sat på prøve

I december 2007 udnævnte Europa-Kommissionen femten ambassadører fra adskillige europæiske lande som en del af året for interkulturel dialog, bedre kendt under det engelske navn *European Year of Intercultural Dialogue 2008*. En af årets ambassadører var Šerifović, i programmet præsenteret som en popsangerinde, hvis opgave var at promovere interkulturel dialog ved et to-dages arrangement. Årets fokuspunkt var at promovere kulturel diversitet og at fejre mangfoldighed, hvilket stemmer godt overens med EU's slogan *Enhed i mangfoldighed* (Brussels 2008; Andersen & Sandberg 2010: 227). Om årets formål udtales der blandt andet, at det er "an opportunity to explore the 'Other' in all its forms" (Brussels 2008). Denne såkaldte Anden bliver ikke yderligere specificeret, og der bliver i det offentlige dokument ikke sat specifikke grænser for den Andens (religiøse såvel som politiske) ståsted. Det må antages, at den Anden udgøres af de forskellige europæiske lande, der hver især deltager i arrangementet og dermed repræsenterer en del af mangfoldigheden. Šerifović og de andre ambassadører repræsenterer dermed en form for Anden, men også en form for *os*.

At denne Anden, med EU's ord, bør udforskes i hele dets udformning, blev sat på prøve i januar 2008, da utallige overskrifter om Šerifovićs overraskende og formodede politiske ståsted cirkulerede verden over, og overskrifterne lød blandt andet: "Serbisk EU-sanger støtter ekstrem

præsidentkandidat” (DR 2008) og “Bo Marija Šerifović volila Nikolića?” (“Vil Marija Šerifović elske Nikolić?”) (RTV Slovenija MMC 2008). Det kom i starten af præsidentvalget frem, at Šerifović optrådte på flere af det nationalistiske parti SRS’s valgmoder, hvor hun blandt andet underholdt med vindersangen *Molitva*. Det fik flere til at spekulere på, om det nye Serbien betød et EU-kritisk Serbien, hvilket var en tanke, der vakte genklang i unionen. Talsmand John MacDonald udtalte på EU’s vegne følgende angående Šerifovićs status som EU-ambassadør:

There is a problem if the activities of any of the ambassadors turn out to be incompatible with the stated aims of the European Year for Intercultural Dialogue, which is basically about promoting mutual understanding and a sense of belonging to the European Union (Trend News Agency 2008)

Šerifović bliver som EU-ambassadør en symbolsk repræsentant for et *os*, men også for en Anden i en enhed af mangfoldighed, hvor det kræves, at hun skal indordne sig under unionens kerneværdier og principper, hvilket resulterer i en situation, hvor det pludseligt er usikkert, om hun er god nok som ambassadør. Underforstået om hun er god nok til at repræsentere denne Anden og EU’s værdier samt promovere disse. Her fremgår det tydeligt, at der er visse former for Anden, der ikke er værdig og forbilledlig nok, hvilket er bemærkelsesværdigt, for en Anden med en bestemt indenrigspolitisk (og til dels udenrigspolitisk) interesse er om muligt også en form for Anden - men ikke den ideelle form for repræsentant, som EU ønsker sig. Interessant er det tilmed, at unionen valgte Šerifović som repræsentant, da hun kommer fra et land, der på daværende tidspunkt hverken var EU-medlemsland, -kandidatland eller -ansøgerland, og alligevel forventes det, sagt med deres egne ord, at følelsen af at høre til unionen skal promoveres. Forsøget på at placere Šerifović som en progressiv og proeuropæisk figur kan på sin vis siges at mislykkes, da hun som ambassadør bliver set som en, der hører til, eftersom hun bidrager til den kulturelle diversitet, men ikke helt hører til alligevel, da hun efter sigende støtter en præsidentkandidat, der ikke støtter en serbisk proeuropæisk fremtid. Dette viser, at diversiteten hos EU altid er begrænset og betinget, da EU nødvendigvis, hvis unionen vil være *noget*, ikke kun kan inkludere, men også er nødsaget til at ekskludere. Det er et eksempel på, at EU’s afpolitisering til tider er svær for dem og at de tøver med, eller ligefrem ikke tør, at ekskludere. Dog valgte EU omsider til sidst at forsøge at afpolitiserer Šerifović i hendes deltagelse som ambassadør ved at meddele, at hun fik lov til at fortsætte, da hun har ret til sin egen politiske holdning, men de tog tilmed afstand fra denne ved at udtale, at den på ingen måde afspejler EU’s politiske holdning.

Som tidligere nævnt bliver Balkan i flere sammenhænge set som en bro mellem Østen og Vesten. Serbiens præsidentvalg kan forstås ud fra denne metafor, hvorved synet på Balkan forstærkes af den politiske uenighed, der prægede (og til stadighed præger) landets udenrigspolitiske situation. Det kan skildres som en form for at høre til, men ikke helt høre til alligevel. Uroen og tvivlen på baggrund af Šerifovićs tilstedeværelse til EU's temaår og til valgkampagnen for den radikale Nikolić afspejler en form for ikke helt at høre til hverken på den prorussiske eller proeuropæiske politiske side, men at have en politisk fod i hver lejr. Diskursen om det *nye Serbien*, med reference til Šerifovićs udsagn, danner rammerne om et meget udenrigspolitisk splittet Serbien, der ved at deltage og vinde i det europæiske fællesskab, ESC, og dermed opnå tydelig manifesteret solidaritet fra de resterende europæiske lande, samt få muligheden for at få en serbisk repræsentant som EU-ambassadør, tydeligt står med en lille fod i den europapolitiske lejr.

Heteroseksuel i fritiden?

Artiklen har i det ovenstående taget udgangspunkt i hvordan EU i sit forsøg på at inkludere, er nødsaget til at ekskludere, hvilket som nævnt har resulteret i, at Šerifović både er blevet politiseret og forsøgt afpolitiseret af EU. Artiklen vil nu fokusere på, hvordan Šerifović er blevet ekskluderet på baggrund af køn, etnicitet og formodet seksualitet. Da Šerifović deltog i, og vandt, ESC i 2007, vandt hun ikke bare som serber, men også som roma og kvinde - og i jakkesæt. Selvom Šerifović ikke beskrev sig selv som lesbisk på daværende tidspunkt, var der stadig debat og tvivl omkring hendes seksuelle orientering. I dette afsnit undersøges hvordan hendes køn, etnicitet og antagelsen om hendes seksuelle orientering er blevet italesat med særligt fokus på antagelsen om hendes seksualitet og hvilke årsager, der ligger bag denne antagelse.

Butler beskriver som nævnt, hvordan for eksempel en dragqueen på en scene kan blive mødt med klapsalver, hvorimod selv samme dragqueen kan blive mødt med vrede eller vold uden for scenens rum, hvis vedkommende stadig er i drag (Butler 1988: 527). I artiklen bruges denne udlægning af, hvornår mennesker bliver hyldet for at klæde sig anderledes, end det forventes ud fra deres køn til at forstå, hvorfor Šerifović ikke bare blev mødt med kritik, men også jubel efter hendes sejr. Dette er på trods af, at vores informant Petko sagde, at Serbien er snæversynet i forhold til LGBTQ+-befolkningen:

Well, to be honest, we are a quite narrow-minded country, narrow minded people when it comes to the LGBT-population, but I kind of think that Marija avoided that through her whole career, actually. It was evident that she was lesbian, and she is lesbian [...] I think that she has this Eurovision-winner immunity.

I 2007 i Beovizija, som er den konkurrence, hvor Serbien udvælger hvem, der skal repræsentere landet i ESC, optrådte Šerifović ikke i jakkesæt, men i blazer og nederdel. Dette kan være med til at understøtte idéen om, at hendes jakkesæt er en del af hendes teatraliske rolle, og at hendes optræden derfor ikke er et udtryk for, at hun er lesbisk eller afviger fra at gøre sit køn rigtig.

Da ESC ikke er et teater, men lægger scene til noget, som ligger et sted mellem teatraliske og ikke-teatraliske optrædener, bliver det endnu mere kompliceret for publikum at se en skarp grænse mellem deltagerens sociale rolle og deres teatraliske rolle. Hvis Šerifovićs optræden blev opfattet på samme måde som en dragqueens optræden, så var det muligt, at hun ligesom dragqueenen gjorde sit køn rigtigt uden for scenen. Hvis hendes optræden derimod blev opfattet som værende den måde, hun altid gør sit køn på, så vil det være ensbetydende med, at hun gør det forkert, og derfor ville hun blive straffet. Vores informant Dragan fortalte at han tror, at en af grundene til, at Šerifović vandt, var, at hun fremstillede sig selv som lesbisk, og at dette skaffede hende stemmer. Samtidig sagde han dog, at hendes fremstilling af sig selv som lesbisk ikke var tydeligt nok til, at det blev opfanget af alle: "Men det var ikke så klart, så også konservative lande stemmer på den, det var faktisk en meget god sang". Den samme persons optræden kan opfattes af forskellige tilskuere som enten værende deres teatraliske rolle eller deres sociale rolle og dette kan være en af grundene til, at Dragan ser det som en 'lesbisk' optræden, hvorimod at de udefinerede lande, som han kalder de konservative lande, ikke ser det 'lesbiske' i optrædenen.

Det var dog ikke kun Dragan der synes at Šerifovićs optræden var 'lesbisk'. I artiklen *Go, Marija! Eurovision's triumphant lesbian Gypsy* fra den britiske avis The Guardian skriver Germaine Greer at Šerifović for første gang optrådte som lesbisk i ESC 2007, selvom hun ifølge Greer havde været 'ude' som lesbisk siden 2004. Greer mener blandt andet at *Molitva* blev præsenteret som en "uncompromisingly lesbian love-lament" (Greer 2007). Šerifović sagde dog først til offentligheden at hun var lesbisk i 2013. I et interview med DR i 2007 bliver Šerifović spurgt om *Molitva*, som betyder bøn, er en bøn om et forhold mellem to piger eller to elskende. Til dette svarede hun at sangen handler om to elskende, og hun uddyber med at sige at sangen er "definitivt en kærligheds

bøn-sang. Ikke for nogen specielt, en bøn bare for to drenge.. nej. Men for kærlighed” (Bygbjerg 2007). I slutningen af interviewet bliver Šerifović spurgt, hvad hendes planer er for fremtiden, hvilket hun svarer følgende til:

Lige nu, at lave en af de bedste plader i mit liv. Synge til jeg bliver 40 år. Derefter nyde livet med min mand og hunde på en eller anden ø. Det vil være dejligt! (Bygbjerg 2007)

Greer går i sin artikel ud fra, at Šerifović er lesbisk, hvorimod Bygbjerg stiller spørgsmålstejn ved hendes seksualitet – og spørger indirekte ind til om hun er til kvinder. Her er det ikke relevant at Šerifović et par år senere fortæller offentligheden at hun er lesbisk, da grunden til disse spørgsmål kan findes i den måde, hendes optræden bliver set på. Det Greer og Bygbjerg fortolker som værende en lesbisk optræden, ser de i kraft af den måde Šerifović gør sit køn på, hvilket afspejler diskursen om at mennesker, der ikke klæder sig, som det bliver forventet ud fra deres køn, ikke er heteroseksuelle.

Vores informant Duško sagde, at Šerifović ikke er en typisk serbisk kvinde, og uddyber ved at sige, at det ikke er hans personlige holdning, men ”it’s just what I believe society, here where I live, expects of women. You know, it’s not to wear pantsuits”. Šerifović er altså ikke, ifølge Duško, som det serbiske samfund forventer. Dette kan være grunden til, at hun bliver opfattet som lesbisk, da hun ikke lever op til idéen om den typiske kvinde, og dermed bliver set som en, der gør sit køn forkert. Ifølge Butler er der en forventning om, at mennesker præsenterer deres køn på en bestemt måde gennem deres krop (Butler 1988: 522), hvilket blandt andet kan gøres gennem påklædning. På samme måde som at påklædning, der hører til det ’modsatte’ køn, kan være en forkert måde at gøre sit køn på, er homoseksualitet også en forkert måde at gøre sit køn på – det forventes nemlig, at mennesket er heteroseksuelt (Butler 1988: 524). Hvis Bygbjerg, Greer og Dragan opfatter Šerifovićs optræden på scenen som værende hendes sociale rolle og den måde, hun altid gør sit køn på, kan det være, at de tænker, hun er lesbisk, netop fordi hun gør sit køn forkert - altså at der må være en sammenhæng mellem to forskellige måder at gøre sit køn forkert på; at have påklædning, der er forkert og at have en seksualitet, der er forkert.

Grimt kort hår og en ny national bevidsthed

Som tidligere nævnt var det i 2013, at Šerifović sagde til offentligheden, at hun er homoseksuel. Det vides ikke, om hun faktisk identificerede sig selv som homoseksuel i 2007, da hun vandt ESC, men det vides, at hun blev, og bliver, betegnet som kvinde og serbisk-roma.

Et eksempel på, hvordan Šerifovićs liv er blevet gjort mere besværligt grundet hendes køn, etnicitet og formodede seksualitet, er, hvordan medierne, heriblandt de serbiske, har dækket hendes deltagelse i ESC. Dejan Anastasijević skriver i artiklen *Serbs Cheer a Eurovision 'Conspiracy'* (2007) i Time Magazine, at Šerifović blev mødt med modstand af flere af de serbiske aviser, hvoraf nogle fokuserede på hendes etnicitet, altså at hun er roma, eller forsøgte at 'afsløre' hende som lesbisk, mens andre kritiserede hendes udseende ved at sige, at hun var "too ugly to represent Serbia" (Anastasijević 2007). Vores informant Petko siger også, at han oplevede, at folk forventede en, der var "more beautiful or prettier or something like that", men i stedet var det Šerifović, der stod i et jakkesæt med "short ugly hair, literally".

En af grundene til, at Šerifović endte med at repræsentere Serbien, kan have været, at hun var en Anden i kraft af sit køn, sin etnicitet og formodede seksualitet, og at Serbien ønskede at være, eller vise, at de var en nation, der ikke havde noget imod ovennævnte minoriteter. Eftersom at Serbien senere søgte om medlemskab i EU, er det muligt, at Serbien i 2007 allerede tænkte på at vise resten af Europa, at de var et land, som delte værdier med EU.

Dette har de gjort ved at bruge Šerifovićs optræden til at vise, at de accepterer kvinder og etniske minoriteter nok til at lade en kvinde, der er serbisk-roma, repræsentere dem i ESC. Urolighederne under Pride-paraden i Beograd i 2010 kan give os et indblik i, hvordan det kunne gavne Serbien at skabe eller vise udadtil, at de forsøgte at skabe en ny type national bevidsthed. Jelko Kacin, medlem af Europa-Parlamentet og ansvarlig for dets evaluering af Serbien, udtalte ifølge mediet Balkan Insight, at det voldsomme og voldelige angreb på deltagerne i Pride-paraden kunne skade Serbiens muligheder for at blive medlem af EU:

The images of Belgrade under siege that have circulated the world have sent a very bad message about the lack of basic tolerance towards minorities in Serbia, but also the inefficiency of state institutions (Barlovac 2010)

Kacins udtalelse er ikke kun en kritik af angrebet på paraden, men også myndighedernes forsøg på at stoppe dette angreb. Det skader altså Serbiens chance for at blive medlem af EU, hvis landet ikke kan beskytte minoriteter i Serbien – en gruppe, som Šerifović også er en del af. Derfor kan Šerifovićs sejr i ESC forstås som at have været en del af udviklingen af en ny del af den nationale bevidsthed, hvor Šerifović er blevet brugt til at vise både Serbien selv, men også resten af Europa, at landet accepterer minoriteter.

Konklusion

Denne artikel har udlagt, hvordan Šerifovićs optræden og diskursen om sejren i ESC var med til at styrke Serbiens mulighed for EU-medlemskab, samt hvordan Serbien positionerer sig i forhold til EU ved at benytte ESC som indgangsvinkel. Serbien fremstilles gennem forskellige diskurser både som et tilbagestående land, der står i et modsætningsforhold til de vestlige lande i Europa, men også som et land, der deler politiske værdier med de vestlige lande og EU.

Artiklen har ligeledes udlagt hvordan Serbiens optræden i ESC hænger sammen med landets indenrigs-, udenrigs- og europapolitiske situation i forhold til deres ønske om at opnå EU-medlemskab og Šerifovićs deltagelse i ESC bliver brugt som en del af flere politiske agendaer. Serbiens på daværende tidspunkt nylige selvstændighed og samtidige modsatrettede politiske interesser kan forstås som et skelsættende vendepunkt, hvor landet skulle beslutte sig for sit politiske ståsted, hvilket var altafgørende for valget af dets udenrigspolitiske samarbejdspartnere i fremtiden. Šerifovićs virke som EU-ambassadør kan opfattes som et ønske om at opnå EU-medlemskab. Šerifovićs sejr og status som EU-ambassadør kan forstås som en belønning for god opførsel fra Europa.

Derudover fremstiller Serbien sig som et land, der deler EU's politiske værdier for at øge sine chancer for at kunne indgå i et *politisk* fællesskab med EU. Serbiens modsatrettede politiske poler og dertilhørende udenrigspolitiske interesser afspejlede omkring præsidentvalget i 2008 landets positionering i forhold til EU, hvorved diskursen om Šerifovićs deltagelse og antagelsen om hendes

seksualitet blev brugt til at fremme håbet om to former for *det nye Serbien* - et proeuropæisk Serbien eller et antieuropæisk Serbien.

Litteraturliste:

- Andersen, Dorte [2007] 2008: "På vej mod en europæisk suverænitet?". Højrup, Thomas og Bolving, Klaus: *Velfærds-samfundet. Velfærdsstatens forsvarsform?* Museum Tusulanums Forlag: 285-319.
- Andersen, Dorte & Sandberg, Marie 2010: "Enhed i mangfoldighed. EU's forsøg på at afpolitisere folkekulturen og civilisationsbegrebet". Hemmersam, Flemming; Jespersen, Astrid og Otto, Lene (red.): *Kulturelle processer i Europa*. Museum Tusulanums Forlag, København: 225-236.
- Bochsler, Daniel 2008: "The presidential election in Serbia, January–February 2008". *Electoral Studies*, vol. 27 (4): 745-748.
- Butler, Judith 1988: "Performative Acts and Gender Constitution An Essay in Phenomenology and Feminist Theory". *Theatre Journal*, december 1988, vol. 40 (4): 519-531.
- Habermas, Jürgen 2001: "Why Europe needs a Constitution". *New Left Review*, no. 11: 5-26.
- Pešić, Jelena 2006: "Persistence of Traditionalist Value Orientations in Serbia". *Sociologija*, vol. 48 (4): 289-307.
- Said, Edward W. [1978] 2002: "Indledning". *Orientalisme, vestlige forestillinger om Orienten*. Roskilde Universitetsforlag: 27-54.
- Sandberg, Marie; Christensen, Søren, og Jespersen, Astrid P. 2017: "Fællesskaber i kulturvidenskabeligt perspektiv". Christensen, Søren; Jespersen, Astrid P., Mellemsgaard, Signe og Sandberg, Marie (red.): *Kultur som praksis - etnologiske perspektiver på individualitet og fællesskab, kultur og historie*. Hans Reitzels Forlag, København: 67-101.
- Stråth, Bo 2000: "Europe as a Discourse". I: *Europe and the Other and Europe as the Other*, P.I.E. Peter Lang: 13-44.
- Todorova, Maria 2009: "Balkanism and Orientalism: Are They Different Categories?". *Imagining the Balkans*, Oxford University Press: 3-20.

Hjemmesider:

- Anastasijevic, Dejan 2007: "Serbs Cheer a Eurovision 'Conspiracy'". Time Magazine. <http://content.time.com/time/arts/article/0,8599,1620954,00.html> (Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- Barlovac, Bojana 2010: "Serbian, Foreign Officials Condemn Anti-gay Riots". Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/2010/10/11/belgrade-riots-draws-vehement-opposition/> (Sidst besøgt 7. oktober 2021)

- Brussels 2008: "Brussels: celebrating diversity with the Ambassadors of the European Year of Intercultural Dialogue". European Commission.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_07_1842
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- Bygbjerg, Søren 2007: "Marija i Danmark". DR.
<https://www.dr.dk/event/melodigrandprix/marija-i-danmark>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- DR 2008: "Serbisk EU-sanger støtter ekstrem præsidentkandidat". DR.
<https://www.dr.dk/nyheder/udland/serbisk-eu-sanger-stoetter-ekstrem-praesidentkandidat>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- McLaughlin, Daniel 2008: "Serbs split over where their future lies". The Guardian.
<https://www.theguardian.com/world/2008/feb/03/serbia.theobserver>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- Greer, Germaine 2007: "Go, Marija! Eurovision's triumphant lesbian Gypsy". The Guardian.
<https://www.theguardian.com/culture/tvandradioblog/2007/may/21/gomarijaevisionstriumph>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- RTV Slovenija MMC 2007: "Bo Marija Serifović volila Nikolića?" RTV Slovenija MMC.
<https://www.rtvlo.si/zabava-in-slog/znani/bo-marija-serifovic-volila-nikolica/189453>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- Trend News Agency 2008: "EU concerned over Eurovision winner's links to Serb nationalists". Trend News Agency. <https://en.trend.az/azerbajjan/society/1119741.html>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)
- Tzortzi, Ellie 2007: "Eurovision win boosts Serbia mood". Reuters.
<https://www.reuters.com/article/uk-serbia-eurovision-mood-idUKTZO37546120070513>
(Sidst besøgt d. 7. oktober 2021)

FRA LBL TIL LGBT

En historisk undersøgelse af trans-inklusionen i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, 1999-2008

Af:
Morten Grumstrup
Historie

ABSTRACT: Denne artikel undersøger trans-inklusionen i 2008 i den daværende Landsforeningen for bøsser og lesbiske, samt udviklingen fra en bøsse-lesbisk forening til en LGBT-forening. Analysen viser at udviklingen til en LGBT-forening begyndte allerede i 1999 da et medlem af foreningens egen ledelse stod frem som transkønnet. Analysen viser at delte livserfaringer ('approximations') mellem transpersoner og homo- og biseksuelle personer var vigtige for opnåelsen af en trans-inklusion, og dermed en LGBT-udvikling. Analysen viser ydermere at den danske trans-inklusion ikke endte i en kunstig implementering, modsat mange amerikanske trans-inklusioner i 1995 og frem, men i en helhjertet inklusion som afledte markante politiske sejre.

NØGLEORD: danmarkshistorie, oral history, LGBT, trans-inklusion

Indledning

Denne artikel giver et bidrag til spørgsmålet angående den danske LGBT-udvikling ved at undersøge hvordan LGBT-miljøet, specifikt det organisatoriske LGBT-miljø, blev LGBT. For at kunne belyse denne udvikling undersøger jeg hvordan den daværende Landsforeningen for bøsser og lesbiske (LBL) udviklede sig til LGBT Danmark – Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner (herefter benævnt som LGBT Danmark) med følgende spørgsmål: Hvad var baggrunden og årsagerne til udviklingen fra Landsforeningen for bøsser og lesbiske til LGBT Danmark, og hvilke ændringer skabte det for foreningen og transpersoners rettigheder og vilkår?

Undersøgelsen anvender 'oral history' (interview), mødereferater fra landsmøder, tidsskrifterne *Panbladet* og *Zink*, årsberetninger og hjemmesider som *CPR – Det centrale personnummer* og *Justitsministeriet*. Mine interviews, foretaget ud fra metoden 'oral history', består af ti personer. Personerne er eller var alle aktive i foreningen i perioden fra 1999 til 2008 og frem. Interviewene varierer fra 43 minutter til to timer. Interviewpersonerne blev valgt på baggrund af relevante områder for mit projekt. Selektionen bygger på deres aktive periode i foreningen og deres engagement i udviklingen fra en bøsse-lesbisk bevægelse til en LGBT-bevægelse. Det vil sige personer fra diverse udvalg, grupper og sekretariat. Interviewpersonerne består derfor af transpersoner såvel som ikke-transpersoner.

Forskning

Denne artikel læner sig op ad den amerikanske forskning inden for udviklingen fra en bøsse-lesbisk bevægelse til en LGBT-bevægelse, samt amerikansk forskning af trans-inklusioner i klassiske bøsse-lesbiske (biseksuelle) grupperinger.

Susan Stryker har undersøgt den amerikanske trans-historie og belyser forholdet mellem bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner. Strykers forskning viser at oprettelsen af LGBT-begrebet, og inklusionen af transpersoner i de klassiske bøsse-lesbiske (biseksuelle) foreninger, opstod i 1995 da bøsse-lesbiske foreninger tilføjede et T, for transpersoner, i deres navne og dermed skabte LGBT-foreninger og -arrangementer. Strykers studie viser ydermere at disse inklusioner oftest forblev kunstige implementeringer eller 'politisk korrekte' gestusser. Det var undtagelsen til reglen at LGBT-foreninger aktivt gik ind i transpersoners vilkår og rettigheder (Stryker 2008: 135-139).

Denne artikels ærinde er dermed sammenlignelig med Strykers forskning og anvender hendes forskning som forløber til artiklens historiske afgræsning.

Marc Stein og Susan Stryker viser med deres studier hvordan en queer- og senere LGBT-bevægelse opstod som en udspringerbevægelse af den amerikanske bøsse-lesbiske bevægelse. Stein forklarer at queer, som begreb, kan spores tilbage til 1950'erne, men at det først var i begyndelsen af 1990'erne at queer blev et hyppigt brugt begreb (Stryker 2008; Stein 2021: 183-188). Den danske trans-inklusion skal derfor ses i lyset af en generel LGBT-udvikling i Nordamerika og Europa.

Inden for nordisk forskning har Jens Rydström belyst hvordan trans-historier, såvel som biseksuelles historie, er blevet udeladt fra den generelle bøsse-lesbiske historieskrivning. Rydström argumenterer for at kønsaspektet, som trans-historie bringer på banen, bidrager til at nuancere forskningen af homoseksuelle, da studier af homoseksuelle viser at før 1970'erne var eksperimenterende kønsudtryk inkorporeret i den homoseksuelle kultur (Rydström 2008: 64). Denne artikel er derfor på linje med Rydströms argumentation da den netop kigger på seksuelle minoriteter og kønsidentitetsminoriteter som en samlet gruppe, i form af Landsforeningen for bøsser og lesbiske (senere LGBT Danmark).

Senere nordamerikanske studier af trans-inklusioner har forklaret LGBT-udviklingen på baggrund af alliancedannelser mellem seksuelle minoriteter og kønsidentitetsminoriteter (Broad 2002: 248-249; Stone 2009: 334-335; Marine & Nicolazzo 2014: 265-266), en forklaring min analyse også peger på, hvilket jeg vil komme ind på senere i analysen. Jeg er inspireret af Amy L. Stones studie som viser, at der herskede tre overordnede årsager til alliancedannelsen bag LGBT: 'borrowed approximations' (kendskab til en person og dennes vilkår), 'overlapping approximations' (forståelse af fælles vilkår for LGBT-personer) og 'global approximations' (fælles politiske eller retfærdighedsoverbevisninger). Stone viser at trans-aktivister og homo-biseksuelle aktivister fandt fællestræk i delte 'approximations' og dermed fandt en LGBT-alliance relevant (Stone 2009: 340-343), et analysegreb jeg senere anvender i min analyse.

Alfabetssuppe bliver den nye norm

Introduktionen af LGBT-akronymet, og dermed dets rejse til Europa, skal findes i den aktivistiske trans-bevægelse i USA. I 1992 nedsatte trans-aktivisten Anne Ogborn en gruppe kaldet Transgender Nation som en afdeling til Queer Nation i San Francisco. Nyheden om grundlæggelsen af Transgender Nation startede livlige diskussioner i bøsse-lesbiske (biseksuelle) foreninger om

transpersoners relation med bøsse-lesbiske fællesskaber. Efter tre års diskussioner og insisteren på at transpersoner skulle inkluderes begyndte flere bøsse-lesbiske foreninger og events at tage 'T' med i deres navne fra 1995 (Stryker 2008: 135-136). LGBT-begrebet blev en realitet.

Den amerikanske historiker Susan Strykers analyse viser at årsagen til de amerikanske trans-inklusioner skyldes trans-aktivister fra Transgender Nations insisteren på at blive inkluderet i marcher og foreninger. Stryker påpeger at i de fleste tilfælde førte trans-inklusionerne til kunstige implementeringer og 'politisk korrekte' gestuser, hvor foreningerne ikke gik ind i en aktivisme angående transpersoners vilkår og rettigheder (Stryker 2008: 137-138).

De amerikanske trans-inklusioner, grundlæggelsen af LGBT-begrebet, spredte sig til Europa hvor den europæiske paraplyorganisation International Lesbian and Gay Association (ILGA), brugte begrebet ved deres første udgivelse af deres medlemsblad i 2001.¹ ILGA har engageret sig i transpersoners vilkår og rettigheder allerede i 1979, men først i 2005 og 2008 materialiserede det sig i en trans-inklusion. ILGA blev grundlagt som International Gay Association (IGA) i 1978 af repræsentanter fra blandt andet Forbundet af 1948 (Rupp 2014: 43). På grund af underrepræsentation af kvinder ved IGA's oprettelse vedtog organisationen i 1979 at kønslighed var endemålet for organisationen. Hertil vedtog de ydermere at de ville indsamle mere information om 'transseksuelle' og transvestitter. Det var dog først fra 2005, fire år efter ILGA Europe brugte LGBT-begrebet for første gang, at transkønnede aktivister kunne sidde i organisationens bestyrelse. I 2008 inkluderede organisationen for første gang transpersoner i dets navn: ILGA – International Lesbian, Gay Bisexual, Trans and Intersex Association.²

Det interessante ved LGBT-begrebets indtog i ILGA Europe er at det kunne sprede sig til medlemslandene, en udvikling som daværende medlem af Landsforening, Martin Iversen Christensen, oplevede. Christensen var aktiv i foreningen fra 1997 til 2018 hvor han først slog sine folder som radiovært i foreningens radio, *Radio Rosa*, og efterfølgende blev skribent på foreningens tidsskrifter, *Panbladet* og *Zink*. Christensen blev valgt ind i landsledelsen i år 2000 og var aktiv i den internationale afdelings arbejde fra 2001. Det internationale arbejde omhandlede blandt andet ILGA Europe hvor han i langt højere grad stødte på transpersoner end han havde gjort i Danmark. Han blev i den forbindelse tilhænger af en trans-inklusion i Landsforeningen. Det var ydermere i ILGA-

---

¹ Krickler, Kurt & Vadstrup, Mette. "The ILGA-Europe Newsletter."

² ILGA World. "The History of ILGA: 1978/2012."

regi at begrebet LGBT etablerede sig i Christensens bevidsthed.³ Christensens erfaring kan, ud fra Stones forskning, ses som 'overlapping approximations' da hans kendskab til transpersoner vilkår og rettigheder bliver årsagen til hans støtte af trans-inklusionen.

Det er igennem internationale eksempler og organisationen ILGA Europe at mine informanter stiftede bekendtskab med LGBT-begrebet og inklusionen af transpersoner i de traditionelle bøsselesbiske foreninger. For nogle, som Laursen og Christensen, kom indflydelsen fra ILGA,⁴ for andre kom den fra Internettet.⁵ Hos flere tidligere medlemmer har afgrænsningen af hvordan de stiftede bekendtskab med LGBT-begrebet været svært at slå fast. De er dog sikre på at det kom fra udlandet.⁶

Transpersoner når ind til Landsforeningen for bøsser og lesbiske, 1998-1999

Transpersoner var ikke usete i Landsforeningen før de formelt blev inkluderet i den.⁷ I september 1999 bragte *Panbladet*, Landsforeningens tidsskrift, en artikel angående den første person der stod frem som transkønnet i foreningens ledelse (Laursen 1999 (B): 4). November samme år bragte Landsforeningens eksperimentelle queer-blad, *Zink*, en artikel om den kendte transkønnede Christine Jørgensen (Laursen 1999 (A): 22). Begge artikler var skrevet af Søren Laursen som var aktivt medlem af Landsforeningen fra 1987 til 2019. Laursen besad positioner som skribent og redaktør på foreningens blade, samt udvalgsmedlem og formand for foreningen. Ydermere har han været fremtrædende i kampen for at LBL skulle blive en LGBT-forening. I en stor del af hans organisationsarbejde beskæftigede han sig særligt med at agitere for lige rettigheder for seksuelle minoriteter og med lobbyisme, for eksempel gennem høringsvar, skrivelser og forslag til love til særligt Folketinget og Sundhedsstyrelsen (Hansen 2020).⁸

Christina Zennaro erklærede sig i 1999 som 'transseksuel' (transkønnet) og ændrede navn til David Chris Zennaro. Zennaro kom fra LBL's afdeling i Aalborg og flyttede til København i forbindelse med sin erklæring som transkønnet. Inden 1999 havde Zennaro været en fremtrædende fortaler for

---

³ Interview med Christensen.

⁴ Interview med Laursen; Interview med Christensen.

⁵ Interview med Zennaro; Interview med 'Henning'; Interview med Jelstrup.

⁶ Interview med Thranesen; Interview med Gjerløv; Interview med 'Jens'; Interview med 'Zebetha'. I 'Wilhelms' interview har det ikke været muligt at finde frem til hvordan han stiftede bekendtskab med LGBT-begrebet.

⁷ Interview med Zennaro; Interview med Christensen.

⁸ Interview med Laursen; Interview med Thranesen.

kvinders og lesbiskes rettigheder, aktiv i foreningens aktivisme og næstforkvinde i foreningen. Zennaro var aktiv i foreningen i perioden fra 1986-2000 og igen fra 2009 til 2016. I perioden fra 2009-2016 beskæftigede Zennaro sig primært med transpersoners vilkår og rettigheder.⁹ Søren Laursen, som var ven med Zennaro, fik nys om Zennaros erklæring og lavede et interview om ham og hans oplevelser med at stå frem som 'transseksuel'. Laursen indblik skal ses som det Stone kalder 'borrowed approximations', da Laursen gennem indblik i Zennaros transition bliver en aktiv støtte til den politiske beslutning om trans-inklusion i Landsforeningen for bøsser og lesbiske.

Zennaros erklæring som transkønnet blev starten på Landsforeningens vej til at blive en LGBT-forening. Det forblev i Laursens erindring i perioden frem til trans-inklusionen og var starten på Laursens engagement i transpersoners vilkår og rettigheder.¹⁰

David Zennaro beskriver at den afgørende episode bag hans erkendelse af at være mand fandt sted i 1998. I 1998 fik foreningen en ansøgning om at låne et af deres lokaler i København ud til et foredrag om at være transkønnet fra den internationale organisation for kvinde til mand, FTM International.¹¹ Zennaro funderede over sin oplevelse og nåede til den erkendelse at Christina var David, flyttede til København året efter og stod frem offentligt som mand. David begyndte herefter, med stort besvær, sin overgang til mand gennem hormonbehandling og kønsskifte.¹²

Zennaros oplevelse med foredraget viser først og fremmest at dette var en afgørende begivenhed for Zennaro, der, ved sin erklæring som transkønnet, åbnede Laursens øjnene for transpersoners vilkår og rettigheder. Laursen begyndte herefter sit engagement med transpersoners vilkår og rettigheder igennem to artikler om transkønnethed (Laursen 1999 (B): 4). Skønt det først var med David Zennaros og Laursens artikler fra 1999 at foreningen fik transpersoner ind i egne rækker, havde foreningen haft transpersoners vilkår og rettigheder i sin bevidsthed før, eksempelvis ved at låne lokaler ud til arrangementer vedrørende transpersoners vilkår og rettigheder.

---

⁹ Interview med Zennaro.

¹⁰ Interview med Laursen.

¹¹ Interview med Laursen; Interview med Zennaro.

¹² Interview med Zennaro.

De spæde skridt mod en trans-inklusion, 1999-2002

To år efter Laursens interview med Zennaro begyndte de første debatter om trans-inklusion i foreningen. Det første skridt på vejen til at blive en LGBT'-forening blev taget til foreningens landsmøde i 2001 hvor det reviderede politiske program begyndte således:

Landsforeningen for bøsser og lesbiske er en seksual- og kønspolitisk interesseorganisation, der arbejder for lesbiskes og bøsers politiske, sociale, kulturelle og arbejdsmarkedsmæssige ligestilling på alle niveauer i samfundet.¹³

Kønsaspektet mødte ikke større modstand ved den efterfølgende debat om vedtagelsen af det nye politiske program. Diskussionen handlede derimod om at formuleringen var ekskluderende da den kun nævnte bøsser og lesbiske. Modargumentet til dette påpegede at ”såfremt vi indskriver andre kategorier såsom transseksuelle, forpligter vi os også på at arbejde for mennesker, hvis behov vi ikke kender”,¹⁴ og at en sådanne tilføjelse ville kræve en ændring i formålsparagraffen. Diskussionen faldt til jorden med en anbefaling om, at tage dette op til næste års landsmøde.¹⁵

Inklusionsdebatten blev taget op til landsmødet den 23. og 24. november 2002 hvor de første forslag om aktivt at inkludere biseksuelle og ’transseksuelle’ i foreningens formålsparagraf blev rejst. Foreningens bestyrelse fremsatte et forslag om at inkludere biseksuelle i foreningens mandatområde.¹⁶ Biseksualitet fremstår ikke kontroversielt at inkludere, og ved grundlæggelsen af Forbundet af 1948 var biseksualitet da også direkte inkluderet (Nissen & Paulsen 2000). Ud over forslaget om inklusion af biseksuelle fremsatte seks personer internt fra foreningen, heri blandt Søren Laursen, et forslag om at inkludere både biseksuelle og ’transseksuelle’. Søren Laursen præsenterede begge forslag og argumenterede for at tiden nu var moden, og at andre lignende foreninger allerede havde inkluderet biseksuelle og ’transseksuelle’.¹⁷

Laursen oplevede modstand mod trans-inklusionen men ikke bi-inklusionen. Trans-inklusionen så modstanderne som overilet, og de argumenterede yderligere for at Landsforeningen for bøsser og lesbiske var ”en seksualpolitisk organisation og trans’er havde intet at gøre her” Af landsmødereferatet fremgår det, at forslagsstillerne forventede at biseksuelle eller ’transseksuelle’

---

¹³ Beretning og regnskab 2001: 6.

¹⁴ Referat af ordinært landsmøde 2001: 5.

¹⁵ Referat af ordinært landsmøde 2001: 5.

¹⁶ Referat af ordinært landsmøde 2001: 5-6.

¹⁷ Referat af ordinært landsmøde 2002: 5-6.

ikke ville opsøge at arbejde internt i foreningen hvis ikke de blev inviteret først. Det betød at en vedtægtsinklusion var nødvendig i deres øjne.¹⁸

Både internt i Landsforeningen og i selvstændige trans-organisationer herskede der en modvilje mod at Landsforeningen skulle inkludere transpersoner i deres vedtægter. Hos de organiserede transpersoner oplevede Martin Christensen og Tina Thranesen, tidligere medlem af Trans Danmark og LGBT Danmark, modstand mod at Landsforeningen ville inkludere transpersoner.¹⁹ Tina Thranesen og Søren Laursen samarbejde om politik angående transpersoner rettigheder og vilkår før og efter Thranesen kom med i LGBT Danmark. Dette er endnu et eksempel på alliancedannelse på baggrund af 'borrowed approximations'. I Trans Danmark, grundlagt i 2002, oplevede Thranesen at modstanden hos transpersoner mod en inklusion handlede om at Landsforeningen var en seksualitetsforening og ikke havde noget med transkønnethed at gøre.²⁰ Modstanden i LBL og Trans Danmark gik således på samme tematik.

Inklusion af biseksuelle, 2002

Forslagsstillerne til bi-inklusionen følte det relevant at inkludere biseksuelle i foreningens formålsparagraf da ordlyden fremstod ekskluderende i deres opfattelse.²¹

Forslaget i 2002, vedrørende biseksuelles og 'transseksuelles' inklusion, blev nedstemt med 31 mod 22 og 7 hverken for eller imod. Det andet forslag, om at inkludere biseksuelle, opnåede de nødvendige to-tredjedele af stemmerne.²² I de efterfølgende år blev lignende forslag om at inkludere transkønnede fremsat, men skønt et flertal samlede sig bag denne vedtægtsændring, nåede det først op på to-tredjedele i 2008. Perioden fra 2002 til 2008 blev præget af en vedtægtsstrid angående en trans-inklusion.²³

Transpersoners vilkår og rettigheder når ind i foreningen, 2002-2007

Transpersoners vilkår og rettigheder var, ligesom hos ILGA Europe, i LBL's bevidsthed længe før den aktive trans-inklusion i 2008. Min analyse viser at medlemmer af LBL aktivt gik ind i

---

¹⁸ Referat af ordinært landsmøde 2002: 5-6.

¹⁹ Interview med Thranesen; Interview med Christensen.

²⁰ Interview med Thranesen.

²¹ Referat af ordinært landsmøde 2001: 5; Referat af ordinært landsmøde 2002: 5-6.

²² Referat af ordinært landsmøde 2002: 6.

²³ Referat af landsmøde 2008: 1-12; Interview med Christensen.

transpersoners vilkår og rettigheder for inklusionen og agiterede for denne inklusion allerede i 2001. Dette gjorde de på grund af sympati med transpersoners livserfaringer og vilkår ('borrowed & overlapping approximations'). Hertil, som i de amerikanske eksempler, gik alliancedannelsen på nære relationer. Foreningens engagement i transpersoners vilkår og rettigheder resulterede i debatter om udvidelse af formålsparagraffen. Ved debatten i 2002 lykkedes at udvide formålet til at inkludere biseksuelle, men først seks år efter kom transpersoner med.

Under vedtægtsstriden vedrørende trans-inklusionen fra 2002 til 2008 begyndte Søren Laursen, som på daværende tidspunkt var retspolitisk talsperson for foreningen, personligt at gå ind i problemstillinger som berørte transpersoner. Den første sag omhandlede en henvendelse til Landsforeningen i 2007 fra en transperson som var blevet udelukket fra TV2's daværende Tekst-TV chat. Personen var blevet udelukket på den baggrund at personens profilnavn indeholdt ordet trans. Trans blev tolket som noget seksuelt af TV2's administrator, og vedkomne blev derfor ekskluderet fra chatten. Laursen tog henvendelsen til sig, og i løbet af april kontaktede han TV2 direkte, men da dette ikke førte noget med sig, kontaktede han Telekommunikationsindustrien i Danmark der senere gav ham medhold.²⁴ Laursens engagement resulterede i at transpersonens sag blev taget alvorligt.

Som tidligere belyst argumenterer Stone og Broad for at alliancedannelser mellem transpersoner og seksuelle minoriteter var afgørende for trans-inklusionerne i USA. Mit spørgsmål til det danske eksempel er ligeledes, hvad var drivkraften bag tilhængerne for inklusionen? Laursen selv beskriver det som en naturlig udvidelse af foreningens mandat område. International påvirkning, teoretisk inspiration og personlig erfaring var afgørende for at Laursen følte at tiden var moden til trans-inklusionen allerede i 2002.²⁵ Martin Christensen beskriver det som en fælles kamp på det juridiske område, men også som noget der udsprang af erfaringerne som en seksuel minoritet og en kønsidentitetsminoritet. Dette er i direkte tråd med Stones alliancedannelser på baggrund af 'approximations' (Stone 2009: 341).²⁶ Christensen og Laursen argumenterede for at de juridiske vilkår for seksuelle- og kønsidentitetsminoriteter var fælles da mange af de love, som Landsforeningen kæmpede for at ændre, var bygget på heteroseksuelle og ciskønnede forståelser.²⁷

---

²⁴ Interview med Laursen.

²⁵ Interview med Laursen.

²⁶ Interview med Christensen.

²⁷ Interview med Laursen; Interview med Christensen.

Trans-inklusionen i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2005-2008

Ved landsmødet i 2005 vedtog et flertal at landsledelsen skulle nedsætte en arbejdsgruppe (også kaldet Transarbejdsgruppen) som skulle undersøge en mulig trans-inklusion og betydningen af denne for foreningen. Arbejdsgruppen skulle præsentere sit arbejde ved det efterfølgende landsmøde i 2006.²⁸ Inden 2005 blev der ikke rejst et forslag om en trans-inklusion ved landsmødet i 2004, og de skriftlige kilder for 2003 landsmødet er gået tabt, men i beretningerne for 2002/3 og 2003/4 er en trans-inklusion ikke et tema.²⁹ Den samme tendens er at finde i tidsskriftet, *Panbladet*.³⁰

Ved landsmødet i 2006 fremsatte landsledelsen et resolutionsforslag på baggrund af den førnævnte arbejdsgruppes resultater. Resolutionsforslaget handlede om at foreningen fremover kunne behandle politiske emner der vedrørte transpersoner, så længe der var en homo- eller biseksuel vinkel. Derudover skulle den næste debat om trans-inklusion rejses igen ved et landsmøde i 2008. Resolutionsforslaget blev vedtaget med fire stemmer imod sig.³¹

Det ekstraordinære landsmøde i 2008

I februar 2008 indkaldte Landsforeningen for bøsser og lesbiske til ekstraordinært landsmøde.³² Under indkomne forslag til landsmødet var der stillet et forslag om en trans-inklusion som resolutionsforslaget fra 2006 havde befordret. Trans-inklusionen blev vedtaget ved dette landsmøde.³³

Christensen påpeger at et marginalt flertal allerede før 2008 havde materialiseret sig, men ikke et flertal på to tredjedele som en vedtægtsændring krævede.³⁴ Laursen fremhæver at da hvert andet landsmøde skulle afholdes i Aarhus, hos netop den afdeling hvor den største modstand til trans-inklusionen herskede, så han det ikke muligt at få vedtaget inklusionen ved et landsmøde i Aarhus.³⁵

---

²⁸ Referat af landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, LBL 2004: 5-6.

²⁹ Referat af landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, LBL 2005: 1-11.

³⁰ Se liste over artikler fra panbladet, for perioden 2001-2005 under litteraturlisten.

³¹ Referat af landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2006: 1-13.

³² Indkaldelse til ekstraordinært landsmøde i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2008: 1.

³³ Beretning for den midlertidige landsledelse 2008: 1-2.

³⁴ Interview med Christensen.

³⁵ Interview med Laursen.

Vedtægtsændringen lykkedes da også i Nygade i København.³⁶ Men af den grund var det, ifølge Laursen, ikke en stiltfærdig proces.³⁷

Hos to af deltagerne i det ekstraordinære landsmøde i 2008 er debatten beskrevet som ”en ret ophedet debat”.³⁸ Ved vedtagelsen af inklusionen af transpersoner gik den tidligere leder for Aarhusafdelingen i protest og forlod foreningen helt.³⁹ Til denne debat var der, ifølge mine kilder, to gennemgående diskussioner i luften. Den ene handlede om hvorvidt foreningen var klædt på til at kunne inkludere transpersoner, et argument som havde eksisteret tilbage fra landsmødet i 2001.⁴⁰ Den anden diskussion handlede om foreneligheden mellem seksualitets- og kønsidentitetspolitik.

’Henning’ oplevede at der, blandt hans bekendte transpersoner, var en stor iver efter at melde sig ind i foreningen og stemme for en trans-inklusion. ’Henning’ oplevede at tiden var inde, og at det netop nu kunne lade sig gøre.⁴¹ Med andre ord, løsningen på vedtægtsstriden var, ifølge ’Hennings’ oplevelse, en demokratisk finte hvor et flertal på to tredjedele blev opnået ved at finde tilhængere til en trans-inklusion og melde dem ind op til landsmødet. Dette demokratiske spil nævner Christensen og Laursen dog intet om.⁴² Mine kilder antyder at de primære årsager til at inklusionen kunne lade sig gøre i 2008 skal findes i interne debatter, foreningens engagement i transpersoners vilkår og rettigheder (arbejdsgruppen og TV2 Chat-sagen) og inspiration til trans-inklusionen gennem alliancedannelser (’approximations’). Disse tematikker vil jeg komme ind på i det kommende afsnit.

’Klædt på til trans-inklusion’

Diskussionen om hvorvidt foreningen var klædt på til at inkludere transpersoner (og biseksuelle) begyndte ved landsmødet i 2001. Argumentet byggede på at foreningen ikke havde nok kendskab til transpersoners vilkår og behov til at foreningen derved kunne arbejde med området.⁴³ Argumentet fortsatte i perioden frem til 2008 og affødte blandt andet den omtalte arbejdsgruppe i

---

³⁶ Referat af ekstraordinært landsmøde i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2008: 1-5.

³⁷ Interview med Laursen.

³⁸ Interview med ’Henning’.

³⁹ Interview med Laursen; Interview med Christensen.

⁴⁰ Referat af ordinært landsmøde 2001: 5; Referat af landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2006: 9-11.

⁴¹ Interview med ’Henning’.

⁴² Interview med Laursen; Interview med Christensen.

⁴³ Referat af ordinært Landsmøde 2001: 5.

2005.⁴⁴ Diskussionen om hvorvidt foreningen var klædt på til at inkludere transpersoner gik på tre tematikker: de interne debatter, foreningens engagement og udenlandsk inspiration til en transinklusion.

I perioden fra 2001 frem til 2008 debatterede foreningen transinklusionen til landsmøderne og i tidsskrifterne *Panbladet* og *Zink*. Jelstrup, Laursen og Christensen, der var medlemmer i perioden op til 2008, fortæller alle at transinklusionen blev diskuteret igen og igen i foreningen.⁴⁵ Resultatet var, ifølge dem at flere og flere aktive i foreningen så det relevant at foretage inklusionen.⁴⁶ Det forårsagede dog også at modstanderne blev mere stålfaste i deres overbevisning.⁴⁷ Der skete da også et fald i medlemstallet fra 2008 til 2009 fra 1060 til 960 medlemmer. Dette kan understøtte mine kilders oplevelse, men det kan også være et udtryk for den økonomiske krise foreningen var i på daværende tidspunkt.⁴⁸ Hvor meget de interne debatter flyttede på stemmerne er svært at svare på, men de tyder mere på at den fløj som var imod ikke kunne forlig sig med resultatet end at de blev overbevist af argumenterne.

Tre diskussionsfløje blev fremsat af Transarbejdsgruppen i 2006 til ledelsen: tilhængerne (for fuld inklusion), de moderate (for intensiveret samarbejde) og modstanderne (imod enhver form for inklusion). Herudover fremsatte den at de selvstændige trans-organisationer ligeledes var splittede hvad angik en mulig inklusion i LBL.⁴⁹ Det interessante ved arbejdsgruppen var at nogle af dets medlemmer bestod af transkønnede, heri blandt 'Zebetha' og David Zennaro.⁵⁰ Dette viser at foreningen, i en vis udstrækning, formåede at inkludere transpersoner i dens arbejde før den officielle transinklusion.

Fællestræk mellem LGBT-personer (alliancedannelser)

Diskussionen om hvor forenelige transpersoners vilkår og rettigheder var med homo- og biseksuelle vilkår og rettigheder var et gennemgående tema i debatterne om transinklusionen i Landsforeningen fra 2001-2008 (Drud-Jensen & Knudsen 2002: 16-17).⁵¹ Christensen forklarer at

---

⁴⁴ Referat af Landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, LBL (B) 2005: 5-6; Referat af Landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2006: 9-11.

⁴⁵ Interview med Laursen; Interview med Jelstrup; Interview med Christensen.

⁴⁶ Interview med Christensen.

⁴⁷ Interview med Christensen; Interview med 'Henning'; Interview med Jelstrup.

⁴⁸ E-mail fra Susanne Banner Jespersen til forfatter: 2021.

⁴⁹ Redegørelse fra arbejdsgruppen vedrørende en eventuel inklusion af transpersoner i LBL 2006: 1-6.

⁵⁰ Interview med Laursen.

⁵¹ Referat af landsmødet i Landsforeningen for bøsser og lesbiske 2006: 9-11.

han så foreneligheden i fællestræk mellem LGBT-personer. Det handlede om kønsudtryk, om synligt at skille sig ud fra normen og om traditionelle opfattelser af 'mand' og 'kvinde', med andre ord om 'overlapping approximations'.⁵² Diskussionen om forenelighed er interessant i international kontekst da nyere forskning i trans-inklusioner viser at alliancedannelser var afgørende for inklusionerne (Enriquez 2016; Stone 2009).

Den amerikanske sociolog Amy L. Stone belyser to kardinalpunkter i trans-inklusioner i tre større amerikanske byer. Her handlede det først og fremmest om at skabe fællesskaber og ligheder mellem seksuelle minoriteter og kønsidentitetsminoriteter på baggrund af fælles erfaringer og problemstillinger. Fællesnævnerne mellem seksuelle minoriteter og kønsidentitetsminoriteter opstod blandt andet igennem opfattelsen af det kønsnormative og opgøret med dette. Stones forskning viser for eksempel at lesbiske oplevede fællestræk med transkønnede og 'butch' lesbiske problemstillinger, det Stone kalder 'overlapping approximations' (forståelse af fælles vilkår for LGBT-personer, Stone 2009: 340). Med andre ord, det handlede om kønsudtryk, fælles vilkår og samfundsudfordringer ('borrowed', 'overlapping,' & 'global approximations').

Søren Laursen belyser en lignende situation for Landsforeningen. Han understreger at fællesskabet mellem LGBT-personer skulle findes i de fælles vilkår som LGBT-personer delte: at lovgivningen og samfundets normer er bygget på heteroseksuelle og ciskønnedes vilkår.⁵³ Martin Christensen beretter ligeledes om denne oplevelse, men lægger større vægt på kønsudtryk.⁵⁴ Dette skal ses som et eksempel på 'overlapping approximations'. Alliancedannelsen mellem LGBT-personer spillede en stor rolle i de amerikanske eksempler på trans-inklusion (Stone 2009: 349-350), en tendens som min analyse af Landsforeningen også peger på.

Inklusionen af transpersoner i Landsforeningens vedtægter lykkedes ved landsmødet i februar 2008. Landsforeningen for bøsser og lesbiske var nu de facto en LGBT-forening. Men da foreningens navn gav misvisende konnotationer, ændrede foreningen navn året efter. Det nye navn blev LGBT Danmark – Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner.⁵⁵ Debatten om trans-inklusion lå nu bag foreningen. Argumenter som fælles erfaringer på grund af kønsudtryk ("overlapping approximations") og diskussionen om hvorvidt foreningen var klædt på til at inkludere transpersoner havde sejret, men modstanden affødte at foreningen gik helhjertet til

---

⁵² Interview med Christensen.

⁵³ Interview med Laursen.

⁵⁴ Interview med Christensen.

⁵⁵ Referat af landsmøde 2009: 3-6.

inklusionen, særligt med arbejdsgruppen. Modstanden, og tilhængernes engagement i transpersoners vilkår og rettigheder fordrede at den danske inklusion ikke blev udført som en kunstig implementering, som ved Strykers amerikanske eksempler (Stryker 2008: 137).

I kølvandet på T-inklusionen

Med indlemmelsen af transpersoner i foreningens vedtægter kunne arbejdet med transpersoners vilkår og rettigheder i foreningen for alvor begynde. Først nedsatte foreningen en social gruppe for transpersoner, *T-gruppen*, i foråret 2009, der skulle fungere som et åbent rum for transpersoner at mødes i. Her kunne eksempelvis livserfaringer og udfordringer deles.⁵⁶ Herefter nedsatte foreningen et politisk udvalg, *Transpolitisk udvalg* som havde til opgave at materialisere og konkretisere hvilke mål foreningen burde sætte for at forbedre transpersoners vilkår og rettigheder.⁵⁷ I kølvandet på at transpersoner blev inkluderet i vedtægterne blev foreningen også engageret i transpersoners vilkår og rettigheder. Mine analyser peger på at foreningen blev et slagkraftigt talerør for transpersoners vilkår og rettigheder i Danmark som tidligere trans-organisationer, eksempelvis Trans Danmark, ikke havde formået.

I de første år efter T-gruppens oprettelse oplevede flere af mine informanter at gruppen fungerede efter hensigten.⁵⁸ Men en fraktionering, som havde præget de selvstændige trans-organisationer og Facebook-grupper,⁵⁹ kom også til at præge T-gruppen såvel som Transpolitisk udvalg.⁶⁰ Jelstrup og Laursen oplevede store uenigheder og stridigheder blandt transpersonerne i foreningen.⁶¹ En af forklaringerne på dette er, ifølge mine kilder, det personlige aspekt af at være aktivist.⁶² Det er vigtigt at understrege at der er tale om en lille gruppe mennesker med meget forskellige livserfaringer, eksempelvis med at være transmand og transkvinde.⁶³ Det betyder at diskussioner om begreber, en diskussion jeg vil gå ind i senere, ikke bare handlede om ord, men om levet liv og identiteter. Med andre ord, som Broad forklarer det:

---

⁵⁶ Interview med 'Henning'; Interview med Zennaro; Interview med Jelstrup; Interview med Laursen; Interview med Gjerløv; Interview med Thranesen.

⁵⁷ Interview med 'Henning'; Interview med Zennaro; Interview med Jelstrup; Interview med Laursen; Interview med Gjerløv; Interview med Thranesen.

⁵⁸ Interview med 'Henning'; Interview med Jelstrup; Interview med Gjerløv.

⁵⁹ Interview med Thranesen.

⁶⁰ Interview med 'Wilhelm'; Interview med Jelstrup; Interview med Laursen.

⁶¹ Interview med Jelstrup; Interview med Laursen.

⁶² Interview med 'Wilhelm'.

⁶³ Interview med Jelstrup.

In addition to individual claims of a transgender identity, claims to an oppositional transgender identity were also evident in contests over who was more transgender (Broad 2002: 250).

Landsforeningen oprettede Transpolitisk udvalg i 2009,⁶⁴ og medlemmerne var både transpersoner og ikke-transpersoner.⁶⁵ Robin Svegaard blev valgt som udvalgets første talsperson.⁶⁶ Udover Svegaard var Gjerløv, Laursen, Jelstrup, Zennaro og Thranesen blandt medlemmerne.⁶⁷ 'Henning' fortæller at udvalgets opstart var præget af to grundspørgsmål: "Hvor er det, vi er henne lige nu? Hvad har vi mest behov for lige nu?" Hertil formulerede udvalget to fokusområder for deres fremtidige arbejde, sundhedssystemet og juridiske rettigheder, som ofte overlappede hinanden.⁶⁸

LGBT Danmark blev et rum og talerør for den danske trans-aktivisme efter inklusionen af transpersoner i 2008. Mine kilders oplevelser bekræfter hvordan foreningen skabte rammerne for et trans-aktivistisk miljø internt i foreningen. Ydermere har flere kilder oplevet stridigheder og diskussioner internt i trans-miljøet som også, i nogen grad, kom til at præge trans-miljøet i foreningen. Men ud fra mine interviews, og fra de skriftlige kilder, er det tydeligt at foreningen skabte forudsætningerne for at kunne blive et talerør for transpersoner igennem T-gruppen og Transpolitisk udvalg.

Perioden fra 2011 og frem

Inklusionen af transkønnede i LGBT Danmark fik stor betydning for transpolitik i Danmark. Jeg vil i de nedenstående afsnit gennemgå tre store eksempler på transpolitik i Danmark: Caspian-sagen, juridisk kønsskifte og fjernelsen af trans fra listen over sindslidelser.

Caspian-sagen

I juni 2011 trådte Caspian B. Drumm frem i TV2's *Go'Morgen Danmark* som transkønnet (Kristensen 2015). Caspian var 15 år og fik senere, den 4. juli, foretaget en top-operation, det vil sige at brystpartiet blev fjernet. Dette havde Caspian fået foretaget med sine forældres accept hos en privatpraktiserende kirurg i Odense da muligheden for at kønsskifte hos Sexologisk klinik krævede

---

⁶⁴ Årsberetning 2008/2009: 8.

⁶⁵ Interview med Jelstrup; Interview med Laursen; Interview med Gjerløv.

⁶⁶ Årsberetning 2009/2010: 20.

⁶⁷ Interview med Zennaro; Interview med Jelstrup; Interview med Laursen; Interview med Gjerløv.

⁶⁸ Interview med 'Henning'.

at Caspian var over 21 år (Heissel 2011: 8). Caspian havde, ifølge *Dagens Medicin*, fået anbefalinger fra andre transkønnede angående hvilke kirurger der var villige til at foretage sådanne operationer (Heissel 2011: 8).

Den offentlige modtagelse var blandet hos diverse medier. *Information* bragte en artikel året efter der italesatte en gruppe folketingspolitikeres villighed til at unge kunne lade sig kønsskifte (Dandanell 2012: 4). *Dagens Medicin* oplyste i en artikel at Sundhedsstyrelsen rejste en stærk kritik af sagen, og talspersonen for styrelsen fandt det bekymrende at Caspian havde fået foretaget operationen. Ydermere igangsatte Sundhedsstyrelsen en undersøgelse af hvilke kirurger foretog lignende operationer og hormonbehandlinger af unge (Heissel 2011: 8). Kritikken stoppede ikke her, og Caspians kirurg blev stillet for Sundhedsstyrelsens Disciplinærnævn (Dandanell 2012: 4).

Som følge af Caspian-sagen lukkede Sundhedsstyrelsen ned for muligheden for at privatpraktiserende læger kunne kønsskiftebehandle transkønnede og centrerede proceduren omkring Sexologisk klink i København. LGBT Danmark svarede igen med en udmelding fra den daværende transpolitiske talsperson, Vibe Grevsen, at Sundhedsstyrelsens handling forringede transpersoners livskvalitet.⁶⁹ Ydermere lavede foreningens ungdomsafdeling et støtteopslag til Caspians offentliggørelse. Den indsamlede 1300 underskrifter imod Sundhedsstyrelsens nedlukning af privatpraktiserende lægers mulighed for at kunne kønsskiftebehandle og dermed også for mange transpersoners tilgængelighed til hormoner.⁷⁰ I kølvandet på Caspian-sagen var foreningen i stand til at gribe emnet og tage fat i konkrete problematikker med transpersoners vilkår og patientbehandling i sundhedsvæsnet.

Juridisk kønsskifte

Den 25. juni 2014 vedtog Folketinget et lovforslag om at give transkønnede rettigheden til at ændre deres centrale personregister (CPR) til deres foretrukne køn og navn. Loven trådte i kraft den 1. september 2014.⁷¹ Dette lykkedes efter en længevarende lobbyisme af, blandt andet, Folketinget, foretaget af LGBT Danmark. Allerede med offentliggørelsen af foreningens første transpolitiske

⁶⁹ Interview med Zennaro; LGBT Danmark. ”Tvinges til kønsskifte!”

⁷⁰ LGBT+ Ungdom (@lgbtungdom). ”Og så skal i heller ikke gå glip af Caspian som har været i Go' Morgen Danmark sammen med sin mor og fortalt om at være 15 år og transkønnet. SÅ COOL!”

⁷¹ CPR – Det Centrale Personregister, ”Lovens betingelser – Transkønnede får mulighed for at få tildelt nyt personnummer.”

målsætninger var juridisk kønsskifte en mærkesag.⁷² Tina Thranesen, der var aktiv i lobbyismen, fortæller således om forløbet:

Fordi, at efter, at vi jo nærmest havde tæppebombet både ministre, styrelser osv. så blev der nedsat et udvalg, der skulle se på mulighederne, og de varslede med en rapport.⁷³

Den omtalte rapport blev fremlagt den 27. februar 2014 og havde til opgave at undersøge mulighederne for juridisk kønsskifte i Danmark. Rapporten konkluderede at juridisk kønsskifte, som tidligere kun var lovligt ved kastration, burde gælde uden kastration, dog med en vurdering fra Sexologisk klinik om hvorvidt den gældende person var transkønnet.⁷⁴ Både Thranesen og Laursen var med til flere høringer i forbindelse med udarbejdelsen af rapporten og i den efterfølgende periode frem til lovens vedtagelse.⁷⁵ Den nye lov gav transkønnede lov til at ansøge om juridisk kønsskifte. Kriterierne for godkendelsen var at personen var fyldt 18 år, indsendte en skriftlig erklæring angående deres kønsidentitet og havde en refleksionsperiode på 6 måneder, hvorpå personen skulle bekræfte valget af juridisk kønsskifte.⁷⁶

Denne politiske sejr havde en stor betydning for transpersoner. Simon Gjerløv fortæller om en episode, inden det juridiske kønsskifte blev vedtaget, hvor han oplevede at blive opsagt på baggrund af sin kønsidentitet, og at hans private dokumenter ikke stemte overens med kønsidentiteten. Det betød at hans eksamensbeviser og CPR-nummer udstillede hans kønsidentitet. 'Wilhelm' fortæller ligeledes at takket være juridisk kønsskifte, "betyder [det] at jeg ikke behøver at oute mig selv hver gang jeg får et nyt job."⁷⁷

En direkte effekt af juridisk kønsskifte var at transpersoner nu ikke længere skulle opleve en frygt for at blive udstillet på grund af deres sygesikringsbevis, deres kørekort eller deres eksamensbevis. Denne politiske sejr forbedrede transpersoners livsvilkår.

---

⁷² Årsberetning 2010/2011: 20.

⁷³ Interview med Thranesen.

⁷⁴ Justitsministeriet Politi- og strafferetsafdeling, "Rapport fra arbejdsgruppen om juridisk kønsskifte."

⁷⁵ Interview med Laursen; Interview med Thranesen.

⁷⁶ CPR – Det Centrale Personregister, "Lovens betingelser – Transkønnede får mulighed for at få tildelt nyt personnummer."

⁷⁷ Interview med Gjerløv; Interview med 'Wilhelm'.

Trans, nu ikke længere en sindslidelse

Med LGBT Danmarks første offentlige transpolitik stod fjernelsen af transpersoner fra sygdomslisterne højt.⁷⁸ Søren Laursen og Tina Thranesen fortæller at foreningens primære lobbyarbejde blev målrettet Folketingspolitikere først og fremmest og ikke Sundhedsstyrelsen i forbindelse med klassifikationssystemet.⁷⁹ Sundhedsdatastyrelsen følger en dansk version af Verdenssundhedsorganisationens (WHO) klassifikations af sygdomme, også kaldet ICD-10.⁸⁰ I WHO's originale version er 'transseksualisme' (transkønnethed) listet som en kønsidentitetssygdom (F64) under kategorien for sygdomme over identitet og adfærd for voksne og børn.⁸¹ Laursen og Thranesen lobbyede derfor politikere om at gå væk fra netop denne del af klassifikationssystemet. Og det lykkedes dem at få overtalte den daværende Sundhedsminister til at ændre klassifikationssystemet. Thranesen oplevede det således: "Der dikterede hun ganske enkelt til Sundhedsstyrelsen, nu skal I tage jer sammen og gør det".

Som jeg tidligere kom ind på, i afsnittet om vejledningen, blev transpersoner mødt af sundhedsvæsnet som psykisk syge da Sundhedsstyrelsens klassifikationssystem fulgte WHO's system "[f]ordi de betragtede os som psykiatriske patienter".⁸² Transpersoner blev, som eksemplificeret, mødt af et sundhedssystem som betragtede dem som psykisk syge, et system de ydermere var afhængige af for at kunne få behandling. Derfor beretter mine kilder om forskellige, men voldsomme erfaringer med sundhedsvæsnet.

Konklusion

Med trans-inklusionen i 2008 blev LGBT Danmark – Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner et talerør for transpersoners vilkår og rettigheder. Debatten om trans-inklusionen til foreningens landsmøder begyndte i 2001. Debatterne fra 2001 frem til 2008 (vedtægtsstriden) viser at fremtrædende personer internt i foreningen kæmpede for trans-inklusionen allerede fra 1999. Debatten i 2002 resulterede blandt andet i at biseksuelle blev skrevet ind i foreningens vedtægter i 2002.

---

⁷⁸ Årsberetning 2010/2011: 20.

⁷⁹ Interview med Laursen; Interview med Thranesen.

⁸⁰ Sundhedsdatastyrelsen, "Klassifikation af sygdomme."

⁸¹ World Health Organization, "The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders –Clinical descriptions and diagnostic guidelines."

⁸² Interview med Gjerløv.

Op til og under selve diskussionen om trans-inklusion i 2008 herskede der to gennemgående diskussioner: Om foreningen var klædt på til at inkludere transpersoner, og om seksualitetspolitik og kønsidentitetspolitik var forenelig med Landsforeningen for bøsser og lesbikes politik. Modstanden mod inklusionen er interessant fordi den fordrede tilhængerne at gå helhjertet ind i inklusionen. Da inklusionen skete i 2008 var udgangspunktet gennemarbejdet og ikke et eksempel på en kunstig implementering, som flere amerikanske eksempler, ifølge den amerikanske historiker, Susan Stryker, havde været.

Gennem diskussioner til landsmøderne fra 2002-2008 viste foreningen at den magtede at arbejde helhjertet med trans-sager angående transpersoners vilkår og rettigheder og alliancedannelser mellem LGBT-personer. Den overbeviste modstandere af trans-inklusionen, og de nødvendige to-tredjedelsflertal blev opnået i 2008. Året efter ændrede foreningen navn til LGBT Danmark – Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner og cementerede LGBT-udviklingen i foreningen.

Min undersøgelse af betydningen af trans-inklusionen fokuserede på Landsforeningens engagement i transpersoners vilkår og rettigheder efter inklusionen i 2008. Med oprettelsen af T-gruppen (social gruppe) og Transpolitisk udvalg skabte foreningen rammerne for en handlekraftig aktivisme for transpersoners vilkår og rettigheder. Foreningen spillede i de efterfølgende år en fremtrædende rolle i indførelsen af juridisk kønsskifte og fjernelsen af 'transseksualisme' fra Sundhedsstyrelsens liste over sindslidelser. Min analyse har vist at Landsforeningen blev et effektivt talerør for transpersoners rettigheder og vilkår efter 2008.

Litteraturliste:

- Broad, K L. 2002: "GLB + T?: Gender/Sexuality Movements and Transgender Collective Identity (De)Constructions". *International journal of sexuality and gender studies* 7, no. 4, s. 241–264.
- Dandanell, Naja 2012: "Politikere: Unge skal kunne skifte køn". *Information*, sektion 1. 16. november 2012, s. 4.
- Enriquez, Mickael Chacha 2016: "The T in LGBTQ: How Do Trans Activists Perceive Alliances within LGBT and Queer Movements in Québec (Canada)?". Yolanda Martínez-San Miguel og Sarah Tobias (red.): *Trans Studies: The Challenge*

- to Hetero/Homo Normativities*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, s. 141-154.
- Heissel, Anders 2011: ”15-årig transkønnet fik fjernet brysterne på privathospital”. *Dagens Medicin*, sektion 1. 14. oktober 2011, s. 8
  - Laursen, Søren 1999: ”Christine Jorgensen: Verdens Første Kønskifteoperation (A)”. *Zink*, no. 5, november/december 1999, s. 22.
  - Laursen, Søren 1999b: ”Min Gamle Veninde Christina Zennaro Er Ikke Mere. Nu Er Han Min Ven Chris (B),” *Pan-Bladet*, nr. 7, september 1999, s. 4.
  - Marine, Susan B. og Nicolazzo Z. 2014: ”Names That Matter: Exploring the Tensions of Campus LGBTQ Centers and Trans Inclusion”. *Journal of diversity in higher education* 7, no. 4, s. 265–281.
  - Nissen, Vibeke og Paulsen, Inge-Lise 2000: ”Handling gi’r forvandling.”. *Lambda Nordica*, 6, nr. 2-3.
  - Rupp, Leila J. 2014: ”The European Origins of Transnational Organizing: The International Committee for Sexual Equality”. David Paternotte og Phillip M. Ayoub (red.): *LGBT activism and the making of Europe: a rainbow Europe?*. Palgrave Macmillan, s. 29-49.
  - Rydström, Jens 2008: ”Varför behövs transhistoria?”. *Lambda nordica* 13, no. 1-2, s. 63-77.
  - Stein, Marc 2012: *Rethinking the Gay and Lesbian Movement*. New York, NY: Routledge.
  - Stone, Amy L. 2009: ”More Than Adding a T: American Lesbian and Gay Activists’ Attitudes Towards Transgender Inclusion”. *Sexualities* 12, no. 3, s. 334–354.
  - Stryker, Susan 2008: *Transgender History*. Berkeley, CA: Seal Press.

Anvendte arkiver:

- Peter Edelbergs private arkiv.

Hjemmesider:

- Beretning for den midlertidige landsledelse, d. 16. februar 2008, s. 1-2. LGBT+ Danmarks online arkiv, <http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Beretning.pdf>, sidst tilgået 08. maj 2021.
- CPR – Det Centrale Personregister, ”Lovens betingelser – Transkønnede får mulighed for at få tildelt nyt personnummer.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://cpr.dk/borgere/kan-jeg-faa-et-nyt-personnummer/juridisk-koensskifte-transkoennede/lovens-betingelser/>.

- ”FTSB – Foreningen for Støtte til Transkønnede Børn.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://fstb.dk/>.
- ILGA World. “The History of ILGA: 1978/2012.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://ilga.org/ilga-history>.
- Indkaldelse til ekstraordinært landsmøde i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, d. 16. februar 2008, s. 1. LGBT+ Danmarks online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Indkaldelse_til_landsmoede.pdf, sidst tilgået 08. maj 2021.
- Justitsministeriet Politi- og strafferetsafdeling, ” Rapport fra arbejdsgruppen om juridisk kønsskifte,” 27. februar 2014. Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2014/Rapport%20om%20juridisk%20k%C3%B8nsskifte.pdf>.
- Krickler, Kurt & Vadstrup, Mette. ”The ILGA-Europe Newsletter” 1. udgave. 1. oplag. Maj 2001. Sidst tilgået 12. maj 2021, https://ilga-europe.org/sites/default/files/spring_2001.pdf.
- Kristensen, Skou Anders. ”Se forvandlingen: Danske Caspian blev født som kvinde - nu er han en mand,” TV2, 3. juni 2015. Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://tv.tv2.dk/2015-06-03-se-forvandlingen-danske-caspian-blev-foedt-som-kvinde-nu-er-han-en-mand>.
- LGBT Danmark. ”Tvinges til kønsskifte!”, 24. november 2012. Sidst tilgået 12. maj 2021, <http://lgbt.dk/tvinges-til-konsskifte/>.
- LGBT+ Danmark. ”Butch.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <http://lgbt.dk/ordbog/butch/>.
- LGBT+ Ungdom (@lgbtungdom). ” Og så skal i heller ikke gå glip af Caspian som har været i Go' Morgen Danmark sammen med sin mor og fortalt om at være 15 år og trankønnet. SÅ COOL!” Facebook, 27. juni 2011. Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://www.facebook.com/lgbtungdom/posts/235062656511365/>.
- Referat af ekstraordinært landsmøde i Landsforeningen for bøsser og lesbiske, den 16. februar 2008, s. 1-5. LGBT+ Danmarks online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/LM_referat_2008.pdf, sidst tilgået 10. maj 2021.
- Referat af landsmøde, d. 16. november 2008, s. 1-12. LGBT+ Danmark online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Landsmoedereferat_2008_final_02.pdf, sidst tilgået 10. maj 2021.
- Referat af landsmøde 2009, s. 21. og 22 november 2009, s. 1-9. LGBT+ Danmarks online arkiv, <http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Landsmoede2009.pdf>, sidst tilgået 10. maj 2021.
- Sundhedsdatastyrelsen, ”Klassifikation af sygdomme.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/rammer-og-retningslinjer/om-klassifikationer/sks-klassifikationer/klassifikation-sygdomme>.
- World Health Organization, ” The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders –Clinical descriptions and diagnostic guidelines.” Sidst tilgået 12. maj 2021, <https://www.who.int/classifications/icd/en/bluebook.pdf>.

- Årsberetning 2008/2009, d. 21. november 2009, s. 1-12. LGBT+ Danmarks online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Beretning_2009_01.pdf, sidst tilgået 10. maj 2021.
- Årsberetning 2009/2010, d. 22. november 2010, s. 1-10. LGBT+ Danmarks online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Beretning_2010.pdf, sidst tilgået 10. maj 2021.
- Årsberetning 2010/2011, d. 5. november 2011, s. 1-28. LGBT+ Danmarks online arkiv, http://lgbt.dk/wp-content/uploads/Aarsberetning_2011.pdf, sidst tilgået 10. maj 2021.

Liste over artikler fra *Pan-bladet* for perioden fra 2002-2007:

- Andreassen, Rikke & Nordentoft, Rosa Juel, november 2005, "Verdens største pride," Panbladet, nr. 10, s. 18-20.
- Blom, Rikke, december 2005, "Til kamp for retsløse transer," Panbladet: Barometer, nr. 11, s. 3.
- Buus, Marie, august 2005, "En anden slags mand," Panbladet: Barometer, nr. 7, s. 5.
- Buus, Marie, maj 2005, "Transerne indtager Sverige," Panbladet: Barometer, nr. 4, s. 3.
- Bygbjerg, Søren, april 2002, "Selvbevidste og foragtede," Panbladet, nr. 3, s. 6-7.
- Denborg, Jesper "Sarkorn," august 2004, "Det tredje køn," Panbladet, nr. 6, s. 23.
- Drud-Jensen, Mads Ted, september 2004, "Døren går op og hvem kommer ind?" Panbladet, nr. 7, s. 12.
- Drud-Jensen, Mads Ted & Knudsen, Sune Prah, december 2002, "Ny luft i bolledejen," Panbladet, nr. 10, s. 16-17.
- Frank, Lars Erik, marts 2005, "Flere folder i regnbuen," Panbladet, nr. 2, s. 4-5.
- Frank, Lars Erik, april 2002, "Tiltalefrafald til transeksuelle," Panbladet, nr. 3, s. 12.
- Holst, Ian Henrik, august 2003, "Absolut hudløs," Panbladet, nr. 6, s. 8.
- Hulebæk, Allan, september 2005, "Hvor regnbuen ender," Panbladet: Barometer, nr. 8, s. 5.
- Kjær, Martin, juni 2005, "De 43 millioner seksualiteter," Panbladet, nr. 5, s. 18.
- Rathje, Sarah, september 2004, "Hvem er Jeppe," Panbladet, nr. 7, s. 2-3.
- Rathje, Sarah, februar 2005, "Krop er en følelse," Panbladet, nr. 1, s. 12-13.
- Ricco, Ulrik, mart 2002, "Slips og stiletter i Brabrand Nord," Panbladet, nr. 2, s. 33.
- Rudby, Tonie, juni 2002, "Du har stjålet min mand!" Panbladet, nr. 5, s. 20-21.
- Sörberg, Anna Maria & Ut, Kom, august 2004, "Transkulturelt," Panbladet, nr. 6, s. 12-13.

OVARTACI MELLEML DRØM OG HISTORIE

Figur 1

Af:
Andreas Schmidt Eriksen
Historie

ABSTRACT: I følgende essay forstås Ovartacis tænkning i lyset af Michel Foucaults tidlige æstetik. Ved at undersøge Ovartacis idéer om køn, død, religion og andethed vil jeg vise den spænding mellem drøm og historie, som hendes liv og virke var præget af. Hun drømte om en tænkning, som ikke allerede er; men i forsøget herpå blev hun konfronteret med historiens tragiske logik, en negativ identifikation, hvor identitet opstår i grænsedragning. Dette spændingsforhold beskriver Foucault som modernitetens grundvilkår, hvor Guds død betegner umuligheden af en absolut transcendens. I stedet søger Foucault og Ovartaci overskridelsen i udslettelsen af selvet, i kunsten og galskaben.

NØGLEORD: Ovartaci, Michel Foucault, æstetik, modernitet, psykiatri

Nej, der er ingen anden end dig, der er sådan en tosse, at spring ned i ilden. Idiot! Idiot, det er du, og idiot bliver du. Kun idioter gør sådan noget”, siger han så, ”nu går jeg ind på arbejde, og du er bare ildflammer og kan ikke kendes som andet end ildflammer, ikke spor andet. Du er ikke længere et menneskeligt væsen. Du er kun ildflammer. (Nielsen 2006: 159)

Se, det er jo disse billeder af livets negative, ikke sandt? For jeg eksisterer ikke ret længe, og så – bom – så er jeg død igen. Så begynder livet forfra (Ibid.: 72)

Ordene kommer fra Ovartaci, en kunstner fra Ebeltoft som tilbragte de sidste 56 år af sit liv på et psykiatrisk hospital. Herfra fortalte hun gennem sine malerier, skulpturer, digte og samtaler med overlægen om sine mange genfødsler, om kampen med sit eget køn og om hele verdens indretning.¹ Hendes visioner har nået mig gennem den fremsynede overlæge Johannes Nielsen, som i 1968 optog en række samtaler med Ovartaci om hendes kunst og udgav dem i bogform. Det er en helt speciel bog. I

---

¹ Jeg har gennem artiklen valgt at omtale Ovartaci med pronomenerne hun/hende. Selvom Louis Marcussen i slutningen af sit liv igen identificerede sig selv som mand, så beskriver jeg en periode af kunstnerens liv, hvor Ovartaci identificerede sig som kvinde. Skiftet mellem personerne Louis Marcussen og Ovartaci – samt de mange genfødsler med den konstante vekslen mellem køn – gør det svært at bruge kønnede pronomener konsekvent.

den tager Overtaci hospitalets monotoni og verdens meningsløshed og vender det til en styrke, en mulighed for at udforske ens indre liv og bruge den fantasi, vi alle besidder, til at skabe verden som man vil den. Overtacis tankeverden besidder både humor, smerte og skønhed – det er den tragiske fortælling om et ensomt og fremmedgjort menneske, men det er også en smuk fortælling om at tænke noget, som ikke allerede er. Denne drøm om noget som ikke allerede er, binder for mig Overtaci sammen med Michel Foucaults tidlige værker om æstetik og psykologi fra 1950'erne og 60'erne. Overtaci og Foucault forenes også i umuligheden af projektet, i den tragedie det kan være at blive underlagt historiens logik. Det er fra det rum – mellem drøm og historie – at jeg ønsker at tale i denne artikel.

Overtacis mange liv

Det hele starter, da Louis Marcussen bliver født i Ebeltoft i 1894. Han bliver født ind i et kaotisk hjem. Der er i alt ti søskende, hvoraf tre er blinde, to er udviklingshæmmede og halvdelen af hans søskende dør som børn. Han uddanner sig til dekorationsmaler, og imens begynder han at drømme sig væk. Han studerer buddhisme og lærer spansk, og som 31-årig sætter han kursen mod Argentina (Danielsen 2011: 16ff; <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=995>). Det er ikke nemt at vide, hvad der skete i de seks år, han var væk. Vi ved dog, at han havde svært ved at finde arbejde og derfor ofte sultede i flere dage ad gangen. Han har også besøgt et oprindeligt folk nordpå i landet, hvor hallucinerende stoffer kan have udløst en psykose. I hvert fald er han ude af sig selv ved sin hjemkomst. Da han truer sin blinde bror Knud med et gevær uden kugler i, kommer politiet og henter ham. I 1929 bliver han indlagt på det psykiatriske hospital i Risskov, og han forbliver indlagt til sin død 56 år senere.

Ved indlæggelsen er det som om, Louis Marcussen ophører med at eksistere. Minder dukker op i glimt fra Argentina og barndommen i Ebeltoft, men kontakten til familien ophører tilsyneladende. På hospitalet regerer overlægen, men han får nu selskab af overtossen, Overtaci. Louis kom selv på navnet, som er et forsøg på at få den århusianske udtale af overtosse til at lyde som et ”indianernavn”. Diagnosen er skizofreni, noget man sidenhen har betvivlet. Lægerne vurderer ham i hvert fald uhelbredelig, og han overflyttes til den psykiatriske anstalt i Dalstrup, hvor han ikke skal behandles, blot plejes. Der opstår dog stadig større gnidninger mellem Overtaci og personalet på Dalstrup over de næste ti år. Overtossens erotiske hengivelse over for de dukker han fremstiller, bliver for meget for plejerne. Det hjælper ikke på det, at han erstatter Jesus med nøgne damer og dødningshoveder, da han bliver bedt om at male Dalstrups kapel. Da han flyttes tilbage til Risskov, bliver det bedre, og i begyndelsen af 1950'erne udvikler han selv en teori om sit problem. Det er fordi han er en mand, med al det begær og al den ondskab som manden

rummer. Han længes efter at blive en del af et søsterskab, en kvindelig renhed og uskyld. Den bevilgede sterilisering er ikke nok, og hun forsøger forgæves at skære sit eget kønsorgan af med et barberblad. Anden gang går det dog bedre med værkstedets høvlejern, og Overtaci bliver foruden den forhadte penis. Til sidst bevilges også en kønsskifteoperation.

Overtaci er en del roligere herefter, og rammerne bliver løsere på det hospital, som efterhånden bliver hendes hjem. Hun knytter relativt nære relationer til behandlerne, og hun får lov til at cykle rundt i Århus for at besøge mennesker og sælge sin kunst. At tilbringe to tredjedele af sit liv som patient er altid tragisk, men Overtaci får skabt et liv på den baggrund, som hun faktisk virker glad for. Hen imod de sidste år af det 91-årige liv, forandrer hun sig, og Louis Marcussen genopstår. I 1982 siger han til en sygeplejerske, at: 'jeg er Louis Marcussen, og jeg er et mandfolk.' Det tidligere forsøg på at bygge en helikopter af træ for at flyve væk fra hospitalet afskrives med ordene 'jeg har da vist været en fandens fantast' (<https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=992>).

Den her artikel handler ikke om Louis Marcussen, den handler om Overtaci. Det var på rigtig mange måder et trist og ensomt liv, hun måtte leve. Jeg ønsker ikke at romantisere psykiske lidelser. Men Overtaci kunne også lære os alle sammen noget. Hun besad en helt særlig skønhed i hendes liv, tanker og kunst. En skønhed som åbenbarer sig, hvis vi forstår hende gennem den franske idéhistoriker Michel Foucault. I sine undersøgelser af tankesystemernes historie viste Foucault os, hvordan tingenes betydning er opstået mellem mennesker. Den er aldrig naturgiven. Det er en betydning, som er svær at kaste fra sig. Men vil man tænke noget, som ikke allerede er, så må man nogle gange vende ryggen til den verdensforståelse, vi sammen har skabt. En ting som skinner igennem i både Overtacis og Foucaults liv er en stræben mod og drømmen om at tale fra den anden side for at se noget nyt.

Historiens dystre logik

I 1948 knækkede filmen for den franske filosof Michel Foucault. Han forsøgte at tage sit eget liv. I årene op til havde presset været hårdt på eliteskolen École Normale Supérieure i Paris. Der var fjendtlig stemning mellem ham og hans medstuderende, der sidenhen beskrev ham som en megaloman med meget aggressiv adfærd. Engang havde en underviser fundet ham på gulvet med en barberskraber i hånden og et blødende bryst. En anden gang spottede man ham ved nattetid, hvor han jagede en medstuderende gennem korridorerne bevæbnet med en daggert (Eribon 1993: 26). Det var derfor nok meget fornuftigt, at han indledte sit forhold til psykiatrien her. I første omgang blev han indlagt på det psykiatriske hospital

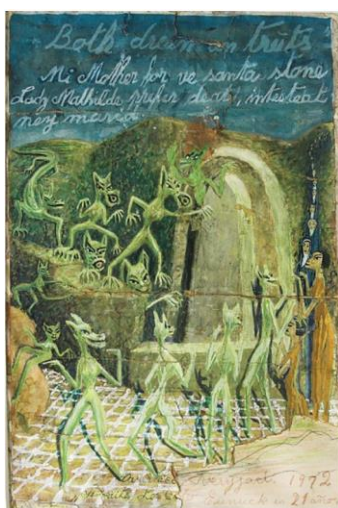
Sainte-Anne. Da han sidenhen begyndte at forske i psykologi, vendte han tilbage til hospitalet, men han stillede sig ikke ubetinget på behandlernes side. Han betragtede dem snarere fra sidelinjen. Han begyndte at bruge sin tid i gamle arkiver for at kortlægge, hvordan man i grunden havde behandlet 'gale' gennem tiden. Det førte i 1961 til hans doktorafhandling 'Galskabens historie i den klassiske tidsalder'.

I afhandlingens forord forklarede Foucault hensigten med undersøgelsen. Han ville konfrontere historien med det tragiskes ubevægelige strukturer, og det fortsatte han med at gøre gennem det meste af sit liv (Foucault 1985: ix ff.). Han undersøgte, hvordan vi skaber mening i vores samfund, og hvilke konsekvenser det har haft. Meningen bliver skabt i modsætningen, vi forstår os selv ud fra, hvad vi ikke er. Vi lærte at forstå vores fornuft ved at skabe den gale. Vi lærte at forstå vores sundhed ved at skabe det sygelige. Det handler i grunden om, at verden er uendelig. Det er meget svært at eksistere i dette kaos uden at skabe en orden, og denne orden er en reduktion. Tiden bliver til timer og minutter, vi lærer at hade og elske, og overalt synes modsætninger at træde frem. Vi glemmer, at en modsætning ofte er en opdeling i rigtig og forkert, en udelukkelse. Foucault ville ikke ophæve disse skel med sin afhandling, men han ville sige, at de ikke var naturgivne. Vi skulle ikke glemme, at mennesket blev moderne i kraft af sin grænsedragning. Vi blev bragt til tale ved at bringe den anden til tavshed, hvad end den anden så var den psykiatriske patient eller den kriminelle. Både Ovaraci og Foucault søgte mod denne tavshed for at få den til at tale.

Fantasiens flugt

Ved første øjekast keredede Ovaraci sig ikke synderligt om disse grænsedragninger mellem fornuft og galskab, sundhed og sygdom. I hendes liv opløste hun mange af de konventioner, vi ellers lever under. Ovaraci blev født i grænseoverskridelsen fra mand til kvinde, fra rask til gal. I dette rum ophævede hun grænser for tid og rum, en ophævelse som i en vis grad skal tilskrives hendes sygdom. Skizofreni er kendetegnet ved, at selve tankens form forandres, og det er i den delvise opløsning af vores fælles forestillingsverden, at hun begynder at tale fra et andet sted. Typiske psykotiske symptomer er hallucinationer, hvor man har svært ved at bedømme, hvad der er virkeligt, vrangforestillinger hvor opfattelsen af forholdet mellem selvet og resten af verden er disproportionalt og associationspring, hvor den måde man knytter sammenhænge på forekommer uforståelig for omverdenen (Nordentoft & Kjær 2010: 287-311). Der ligger en ensomhed i denne fremmedgørelse fra verden, men for Ovaraci har det også gjort verden mere levende fra den hospitalsstue, som hun måtte kalde hjem.

Når Ovartaci skabte sin kunst, handlede den ofte om hendes tidligere liv, hun huskede at være født mange gange før. Som fugle og øgler, ægyptiske soldater og fattige kinesiske piger. Ovartaci mødte i mange år primært plejere og læger, og hun forsøgte ofte at sætte sig ud over den fundamentalt ulige relation mellem plejer og patient. Hun kaldte sig selv for overtossen for at vise sin samhørighed i ånden med den daværende overlæge, og plejerne optræder til tider i hallucinationerne. Hun var gift med plejeren Tykke-Jensen, dengang han var søofficer i Ægypten (Nielsen 2006: 42), og plejeren Frk. Krause så hun som sin datter, der til stor fortrydelse for Ovartaci har giftet sig med en patient, for at vise sin 'barmhjertighed, kristenhed og socialisme' (Ibid.: 49f.). Disse hallucinationer viser os billeder, som vi kan genkende, men som muterer og forvrænger sig til former, hvor vi har svært ved at forstå dem. I denne blanding af fiktion og virkelighed, i et fremmed sprog, som dog vækker resonans, er ordene og tingene ikke det samme. De ting vi snakker om, er ikke andet, end det vi selv synes de er. Ovartaci krænger den verden vi kender, ud, og hun viser os, at det er et spørgsmål om vilje, at vi ved, hvad vi snakker om. Hun vil, at verden skal være anderledes, og det bliver den så for hende i fantasiens flugt.

Figur 2. Ovartacis maleri "Both dream an truts". Nonner og drager samles på billedet om en mor og hendes barn, muligvis Maria og Jesus. Dragen var for Ovartaci et billede på værdighed og personlig frihed, mens kristendommen var en forfærdelig religion.

Den tragiske erfaring

Når Ovartaci søger mod sin selvskabte verden, bliver hendes tale aldrig komplet uforståelig, men blot en forvrængning. I sin ikonoklastiske fantasi søger hun konstant mod det, som hendes samtid ikke mener, hun er. Hun sætter ikke meningen fri, men reduceres til en refleksion af den verden, som hun måtte leve udenfor. Uden for de grænser som har skabt mening i vores fælles verden, venter hverken frihed eller sandhed, men blot et ingenting. Denne dissonans mellem Ovartacis fantasmer og den fælles historie, hun

er underlagt, er også temaet i Foucaults tidlige værker. Den ikonoklastiske fantasi var temaet for Foucaults første udgivelse i 1954, et forord til psykoanalytikeren Ludwig Binswangers "Drøm og Eksistens".

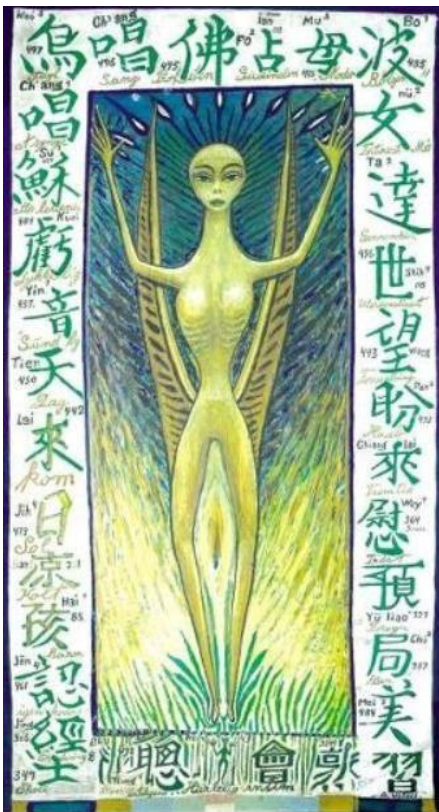
For at forstå fantasien, optegnede Foucault en forbindelse mellem drømmen, kunsten og galskaben, idet de alle tre viser os en sandhed, som vi ikke ønsker at kende. Drømmen er den ultimative form for frihed, som vi alle sammen bærer på – evnen til at skabe vores egen verden (Foucault 1986: 51). I drømmen eksisterer jeget ikke alene. Vi er i vores krop, men samtidig er vi gulvet, vi står på, vinduet, vi kigger udad, og fuglen, som støder mod ruden. Den verden, vi møder i vågen tilstand, er intet andet end form, bevægelse og lyd. Disse flygtige former giver mening, fordi vi har været dem i drømmen - vi har bestemt deres betydning. På den måde skaber vi et billede. Et billede er et forsøg på at gøre verden så lille, at vi kan forstå den, og et billede er en fastfrysning af fantasien. Fantasien er tværtimod en billedstormer, som konstant brænder gudestatuer af for at skabe verden på ny, en evig bevægelse ind i uendeligheden (Ibid.: 57ff. & 66ff.).

Drømmen hører sammen med galskaben og kunsten, fordi det er en bevægelse ind i mennesket. I udforskningen af hvad mennesket er, opdager vi, at vi intet er, at kernen er hul. Mennesket er et uskrevet stykke papir. Derfor skelner Foucault også mellem en fremmedgjort sandhed og sandheden som menneske. Den fremmedgjorte sandhed er den tragiske erfaring, at alt, hvad vi gør og er, blot er en "mekanisk sammenkædning af ansvarsløse handlinger" (Foucault 2003: 520f.) Det er ikke just opløftende, og derfor er det også en erfaring, som Foucault tit finder hos kunstnere, der blev skøre – Hölderlin, Nerval, Nietzsche, Artaud (Ibid.: 515ff., 532). Hvordan skulle man eksistere i en verden, hvor kærlighed er et tomt ord, og bilen som passerer dig, blot er en form i bevægelse? Hvor mennesket blot er et objekt i verden?

For Foucault er psykiatriens opgave derfor at lade patienten bevæge sig fra den tragiske erfaring til en sandhed som menneske. Selvom verden er uden mening fra naturens hånd, har vi som mennesker skabt en betydning sammen. De fleste af os er enige om, at man kan elske hinanden, og at bilen, som passerer os, er en "Ford Fiesta" og ikke "et træ". Derfor har vi heller ikke friheden til at skabe vores egen verden i alt, hvad vi gør. Meningen er jo opstået mellem mennesker, ikke i os selv. Sproget er en reduktion, verden grænseløs, og det er i spændingen mellem sandhed og virkelighed, mellem mennesket og verden, at den tragiske erfaring indtræffer - nemlig indsigten i, at vores sandhed som menneske i en vis grad er arbitrær, et forsøg på at holde en mening fast i verdens egentlige strøm af mekanisk kausalitet.

Et gidsel af moderniteten

Ovartaci sætter altså ikke tanken fri, men hun giver os et indblik i det moderne menneskes forestillingsverden fra en ny vinkel. Tre temaer bliver ved med at dukke op i hendes mange liv – religion, seksualitet og 'Den Anden'.² Det vil sige, at Ovartaci altid synes at sympatisere med det, som vi ikke er. Hun mindes for eksempel at være blevet taget til fange i Abessinien i et tidligere liv. Her er fronterne kridtet meget tydeligt op. Der er "slyngel-europæere. De mest foragtelige i hele verden, kristne svin", og "De er svin! Det er en svineby, Århus! Det er den værste bondeby, man nogensinde kan finde". På den

anden side står de gode zuluere. Eller som hun selv formulerer sig: "Det var zuluerne, de gode zuluere, der var gode." (Nielsen 2006: 46) Denne sympati til 'andre civilisationer', strækker sig endda til dyreriget – som dengang hun husker at være født som sommerfugl, og rådede en tyr til at kigge tyrefægteren i øjnene, ikke på det røde flag. Da kunne tyren slå ham ihjel (Nielsen 2006: 40). Dette ønske om at være en anden skinner også igennem i Ovartacis livsfilosofi.

Figur 3. Ovartacis maleri "Kosmosgudinden". Ovartaci nærrede en stor kærlighed til det kinesiske sprog og kvinden, og de to ting mødes i dette maleri om alt, hvad der er godt.

Allerede tilbage i Ebeltoft havde Louis Marcussen studeret den buddhistiske lære, og den fylder meget hos Ovartaci sammen med indisk filosofi og religion (<https://www.ovartaci.dk/-Default.aspx?ID=995>). Hun lærte også sig selv kinesisk, og ord forvandles til glødende symboler i hendes kunst, når de står skrevet

i kinesiske skrifttegn. Kristendommen har hun til gengæld ikke meget tilovers for. Skulle man kort opridses Ovartacis syn på denne religion, ville det lyde således: "Mennesket kan søge og søge, de finder aldrig Gud." Jesus' bedstefar var kannibal, og paven har selv sagt, at kristendommen ikke findes længere, 2.000

² Med begrebet 'Den Anden' henviser jeg til den franske tænkning omkring intersubjektivitet, som blev udviklet i midten af det 20. århundrede. Psykoanalytikeren Jacques Lacan argumenterede for, at selvet definerer sig ved at projicere sit eget billede på den andens krop. Se Lacan, Jacques (2012): "The Mirror-Phase as Formative of the function of the I". Slavoj Žižek (red.) *Mapping Ideology*. Oversat af Jean Roussel. Verso Books, London, s. 93-99 [1949]. På samme måde pegede Foucault på, hvordan det patologiske eller monstrøse ikke længere taler fra en radikal andethed, men er blevet reduceret til en abnormalitet, som må forstå sig selv ud fra den herskende normalitet, hvad end talen så falder på "kvinden", "den indfødte" eller "den gale". Se Foucault, Michel (2003): *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-1975*, oversat af Graham Burchell. Verso, London, særligt s. 52-62.

år var rigeligt. Jesus er en stor forbryder, han slagtede en levende mand ved at skære arme, ben og hoved af (Nielsen 2006: 101, 141, 170, 226). I Ovartacis læsning af kristendommen er der ingen Gud, og løgten om Jesus' godhed er en af verdenshistoriens store tragedier. Godheden må da søges andetsteds, mest af alt i det kvindelige.

Et minde, som skinner igennem hallucinationerne, er dengang Ovartaci blev virul – ungarsk for blomstrende. For Ovartaci betegner ordet en mand, som skærer sin penis af for at blive kvinde. I hendes tidligere liv udspiller et paradoks sig igen og igen. Ofte har mænd voldtaget og dræbt hende, og når hun fødtes som mand har hun ofte enten måttet gøre sig selv virul, eller også er hendes begær blevet hendes død (Nielsen 2006: 107, 119ff, 281ff.) For Ovartaci er ønsket om at være kvinde nok i høj grad et ønske om at slippe for det begær, som må have fyldt en del i et liv med meget lidt fysisk kontakt. Begæret træder frem, da hun fortæller om et tidligere liv, hvor hun blev født som en kinesisk dreng, og blev ekspederet af Lulu – en dukke som den øverst i artiklen. Ovartaci beskriver selv mødet således:

Jeg kikker på Lulu – Lulu kikker på mig. Pludselig siger hun så: ”Du kikker sådan på mig”. – ”Ja”. – ”Synes du om mig?” – ”Ja, det gør jeg”, siger jeg. ”Og du vil have et kys?” – ”Åh-jo”, jeg bryder ud i jubel – ”jo”. ”Det kan du godt få”, siger hun. ”Kan jeg godt?” – ”Ja” – og jeg får et kys. ”Jeg kan ikke mere – du skal altså lade være”, siger hun så, ”skal lade være”, siger hun så. Og jeg, jeg er en ung mand, og jeg – åh nej – det føles så skønt. (Nielsen 2006: 61)

Det lader til, at Ovartaci er klar over den fortrængning, som sker i betydningsdannelsen, at hun som gal selv mister sin stemme. Derfor er der et gennemgående ønske i hendes mange liv om at give stemme til ’den anden’, til kvinder og mennesker udenfor Vesten, ja endda til sommerfuglene og tyrene. Samtidig træder de paranoide vrangforestillinger frem, og de knyttes til hendes ensomhed i en utilfredsstillet seksualitet. Den fantasi som skulle sprænge rammerne og sætte tanken fri, kan ikke undgå at krystallisere sig og blive fanget i samtidens tanker om religion, seksualitet og samfund. Det moderne menneske skaber en grænse for, hvordan Ovartaci kan tænke og skabe sine billeder. På tragisk vis bliver ønsket om at lade denne andethed tale ikke en befrielse, men en stadfæstelse af samtidens normer.

Sproget som kaos

Ein Zeichen sind wir, deutungslos. Et tegn er vi, betydningsløse (Hölderlin citeret i Foucault 2000a: 17). Sådan skrev den tyske digter Friedrich Hölderlin omkring år 1800 i Hyperion, og hermed blev vi

introduceret til det moderne menneskes livsvilkår. Ligesom Overtaci (fejl)citerer paven for at have sagt ”[i] 1968 er der ingen kristendom”, så er guderne flygtet hos Hölderlin, og som en konsekvens heraf har mennesket mistet sit sprog (Nielsen 2006: 89). Foucault kæder tanken om gudernes flugt sammen med Nietzsches idé om Guds død, som ligeledes er en indsigt i den moderne verdens endelighed, og den stilhed som præsenterer sig i kernen af vores sprog. Når guderne flygter eller dør, er det ikke bare et spørgsmål om sekularisering eller bevægelsen mod et fornuftsstyret samfund. På en dybere plan glemmer vi, at Gud var den faderfigur, som gav vores ord betydning og lovede en uendelighed. Uden at kunne vende sig mod noget helligt, mister ordene dybde, og vi kan ikke længere drømme om at skue ind i uendeligheden. Guds død er for Foucault en tragedie, ikke en triumf (Foucault 2000a: 17ff.)

Ifølge Foucault betyder det også, at grænsedragningen helt grundlæggende foregår anderledes nu. Ved ikke at opdele verden i det hellige og profane, kan vi ikke bevæge os frem og tilbage mellem disse forhold. I den kristne verden havde vi synden, hvor overskridelsen altid var en mulighed. Med Guds død forsvandt muligheden for at synde. Når vi i dag overskrider en grænse, forsvinder den blot for at dukke op på ny i horisonten (Foucault 1995). Grænsen er ikke fast, den bevæger sig stadig længere udad, og derfor kan vi aldrig tale fra den anden side af den. Profaneringen i en verden uden Gud møder ikke straffen, der venter ikke en erkendelse i ekstasen. I stedet for at tale fra et andet sted, blæses vi omkuld af det, som vi gerne vil sige, men som ikke længere findes. Dét er indsigten i vores egen endelighed. Når overskridelsen bliver reduceret til en drøm, må vi i stedet fjerne mennesket, hvis vi vil tale fra et andet sted.

Det er en skræmmende tanke. For Foucault er mennesket nemlig et sprogvæsen, som ikke er den almægtige herre over sproget, men tværtimod skabes af det. Mennesket hverken tænker eller drømmer, det tænkes og drømmes (Eliassen 1995: 37f.). Som sprogvæsen står mennesket samtidig konfronteret med den tragiske erfaring, at sproget ikke taler om verden, og hermed synes selve mennesket også at forsvinde. Uendeligheden er erstattet af et ingenting, og overskridelsen forvandles fra en sandhed til en dissonans mellem drøm og historie. Vil mennesket tale fra et andet sted, må det i stedet lukke sig inde i kunstens og galskabens cirkel, hvor selvet endnu ikke er skabt. En cirkel hvor tingene har mistet al betydning, fordi cirklen kun snakker om sig selv i sit eget univers. Hvor vores fælles verden ikke eksisterer. Hvor fantasien har brændt tingenes betydning, og sproget står tilbage som en fremmed. Når ordene flyder forbi os, uden at vi opfanger en mening, når de blot er lyde og tegn. Når vi opdager, at Overtaci også har en logik i sine hallucinationer, en logik som er fremmed for mig, men som i grunden er lige så rigtig. For da bliver Ford Fiestaen reduceret til en form i bevægelse, jeg kommer i tvivl om, hvad det overhovedet vil sige at føle og tænke.

I den ødelæggelse af alle værdier bliver det næsten umuligt at eksistere. Hvad er min plads i verden uden et sprog? Når verden står blottet for form? Derfor snakkede Foucault om, ”at skrive for ikke at dø” (Blanchot citeret i Foucault 2000b: 89). Begrebsliggørelsen bliver selve livets forudsætning. Og når vi fjerner os selv fra denne ligning, står sproget tilbage som en knitren. Det er selvfølgelig en ubehagelig tanke, og derfor er det heller ikke en tanke vi lever med i vores hverdag. Men det er en tanke, som må findes – når vi glemmer, at sproget er den papirstynde væg som skiller os fra verden som mekanisk kausalitet, så glemmer vi også, at den kunne bygges anderledes. Det er svært at forestille sig en anden verden, men den tragiske erfaring er en vej dertil. Når man genkender sig selv som fremmed i sproget, bliver det muligt at tænke noget, som ikke allerede er.

Vi blev moderne i en dobbeltbevægelse.³ Da guderne forsvandt mistede ordene deres betydning. Uden et sprog forsvandt mennesket. Den største af alle grænser ophørte med at eksistere; grænsen til uendeligheden. For at fastholde en betydning, blev andre grænser i stedet draget. Modsætninger opstod, og så længe den anden var tavs, kunne vi stadig forstå vores egen tale. Men i Ovartacis spil med virkeligheden, skabte hun fantastiske drømmeverdener, som viser os, at når Gud er reduceret til fantasi, så kan vi til gengæld gøre fantasien til Gud. Det viste os også, hvor meget vi mennesker er knyttet sammen for at lade verden bestå. For selv når Ovartaci f.eks. troede sig forsøgt myrdet af Christian X, eller når hun forvandlede sig til en fattig kinesisk pige, så skinnede vores fælles forestillingsverden igennem i fantasien, til tider reducerede den endda denne verden til billeder, fantasiens fastfrysning (Nielsen 2006: 56 & 204). Således gik grænsedragningen igen gennem hallucinationerne, i forsøget på at blive en anden, i religionen og seksualiteten. Derfor viste Ovartaci os også, hvor svært det i dag er at tale fra den anden side uden blot at miste stemmen.

---

³ For historikere må denne opdeling i førmoderne stabilitet og moderne kaos virke noget karikeret – men jeg mener stadig, at det er en interessant analyse. I fraværet af en absolut instans som Gud, tvinges vi til at holde fast i konstruerede identiteter for at bevare en stabilitet og kontinuitet, på trods af den vold, som disse konstruktioner indeholder.

Figur 4. Ovartaci har her malet et af sine mange tidligere liv, denne gang som svale.

Man tænker jo, at der findes en sjæl, som kan gå helt nær solen, og denne kunstneriske tanke, den kan aldrig blive helt opfyldt, selv når vi dør [...] Og det er altså denne kunstighed med solen, denne ukendelighed med solen, som – altså den værende dirigent, der er under solen, han er selv angst for solen, og dog tror han, at forfædrene er solen, og denne ukendelighed at komme endnu højere op, end hvor han er, altså i det højeste stade, hvor Gud bor – den nuværende, som man kalder Gud fra jorden af, han er udnævnt til at være Gud – han har et stadie endnu højere oppe og bor inde i solen, som han tror engang at kunne nå – til den inderste sol – og tror, at den er et levende væsen, altså at livet er et levende væsen. (Nielsen 2006: 141)

Således talte Ovartaci. En strøm af tegn uden mening, en formløs støj. Med så smukke ord talte hun fra et andet sted, voldsomme skrig, som forsøger at nå os gennem intetheden og fantasien. Men voldsomheden ødelægger os ikke, den knytter os blot tættere sammen mod den anden. Det er sikkert derfor ordet gal har sin oprindelse i det oldnordiske galr, at skrige (<http://museum-psyk.dk/psykiatrihistorie/plancher/pl1-indhold.htm>). Den gale og kunstneren kan i sin vildskab bryde den sandhed mellem mennesker, som vi har skabt. Derfor bandt vi dem fast, de bindegale. Men ligesom hanegalet er løftet om et daggry, så er galskaben løftet om en nat, hvor vi alle er fremmede for hinanden og os selv.

Litteraturliste:

- Danielsen, Eddie (2011): ”Ovartaci – et liv”. Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 17-38.
- Eliassen, Knut Ove (1995): ”Mellom begjæret og skriften – grensens og overskridelsens motiver hos Michel Foucault”. Niels Brügger, Knut Ove Eliassen og Jens Erik Kristensen (red.): *Foucaults masker*. Forlaget Modtryk, Aarhus: 29-46.
- Eribon, Didier (1993): *Michel Foucault*. Faber & Faber, London.
- Foucault, Michel (1985): *Madness and Civilization – A History of Insanity in the Age of Reason*. Oversat af Richard Howard. Vintage Books, New York [1961].
- Foucault, Michel (1986): ”Dream, Imagination, and Existence”. Keith Hoeller (red.): *Dream and Existence*, oversat af Forrest Williams. *Review of Existential Psychology & Psychiatry*: 29-78 [1954].
- Foucault, Michel (1995): ”Forord til overskridelsen”. Niels Brügger, Knut Ove Eliassen & Jens Erik Kristensen (red.). *Foucaults masker*. Oversat af Jens Erik Kristensen & Kjerstin Vedel. Forlaget Modtryk, Aarhus: 15-28 [1963].
- Foucault, Michel (2000a): ”The Father’s “No””. James Faubion (red.): *Aesthetics, Method, and Epistemology*. Oversat af Robert Hurley. Penguin Books, London: 5-20 [1962].
- Foucault, Michel (2000b): ”Language to Infinity”. James Faubion (red.): *Aesthetics, Method, and Epistemology*. Oversat af Robert Hurley. Penguin Books, London: 89-102 [1963].
- Foucault, Michel (2003): *Galskabens historie i den klassiske periode*, oversat af Mogens Chrom Jacobsen. Det Lille Forlag, Frederiksberg [1961].
- Foucault, Michel (2003): *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-1975*, oversat af Graham Burchell. Verso, London.
- Lacan, Jacques (2012): ”The Mirror-Phase as Formative of the function of the I”. Slavoj Žižek (red.) *Mapping Ideology*. Oversat af Jean Roussel. Verso Books, London: 93-99 [1949].
- Nielsen, Johannes (2006): *Ovartaci – En kunstners billeder, tanker og visioner*. Ovartaci Fonden, Aarhus.
- Nordentoft, Merete & Sanne Kjær (2010): ”Skizofreni”. Erik Simonsen & Bo Møhl (red.): *Grundbog i Psykiatri*. Hans Reitzels Forlag: 287-311.

Hjemmesider:

- <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=995>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)
- <https://www.ovartaci.dk/Default.aspx?ID=992>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)
- <http://museum-psyk.dk/psykiatrihistorie/plancher/pl1-indhold.htm>
(sidst besøgt d. 11.08.2021)

Figurer:

- Figur 1. "Ovartaci kysser en af sine nære veninder", uden årstal, fotografi. Fra Mia Lejsted (2014): "De nære veninder". Eddie Danielsen & Mia Lejsted (red.): *Ovartaci i flere dimensioner*. Museum Ovartaci, Aarhus: 38.
- Figur 2. Ovartaci, "Both dream an truts", uden årstal, gouache. Fra Mia Lejsted (2011): "Kvinden – Det fuldendte væsen". Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 63.
- Figur 3. Ovartaci, "Kosmosgudinden", uden årstal, gouache på lagenlærred. Fra Mia Lejsted (2011): "Kvinden – Det fuldendte væsen". Eddie Danielsen (red.): *Ovartaci*. Museum Ovartaci, Aarhus: 58.
- Figur 4. Ovartaci, "Ovartaci som svale (uden titel)", uden årstal. Fra Nielsen, Johannes (2006): *Ovartaci – En kunstners billeder, tanker og visioner*. Ovartaci Fonden, Aarhus, n.p.

